

ТАВРІЙСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ В. І. ВЕРНАДСЬКОГО
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ГУМАНІТАРНИЙ ІНСТИТУТ

МАТЕРІАЛИ
МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ
КОНФЕРЕНЦІЇ

**ПРОБЛЕМИ ВІДНОВЛЕННЯ
КОНСТИТУЦІЙНОГО ЛАДУ В УКРАЇНІ**

19–20 травня 2017 р.

м. Київ

ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ КОМІТЕТ:

Ляшко Олександр Олександрович – директор Навчально-наукового гуманітарного інституту Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського, доцент кафедри кримінально-правових дисциплін, к.ю.н.;

Калашник Олена Миколаївна – заступник директора Навчально-наукового гуманітарного інституту Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського, доцент кафедри цивільно-правових дисциплін, к.ю.н.;

Теремецький Владислав Іванович – завідувач кафедри цивільно-правових дисциплін, професор кафедри цивільно-правових дисциплін Навчально-наукового гуманітарного інституту Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського, д.ю.н., доцент;

Лоцихін Олександр Миколайович – професор кафедри конституційного та міжнародного права Навчально-наукового гуманітарного інституту Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського, д.ю.н., професор;

Боровенко Володимир Микитович – завідувач кафедри кримінально-правових дисциплін Навчально-наукового гуманітарного інституту Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського, к.ю.н., доцент;

Вінгловська Олена Іванівна – завідувач кафедри конституційного та міжнародного права Навчально-наукового гуманітарного інституту Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського, к.ю.н.

Проблеми відновлення конституційного ладу в Україні: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Київ, 19–20 травня 2017 р. – Київ: Таврійський національний університет імені В. І. Вернадського, 2017. – 164 с.

ISBN 978-966-916-292-2

У збірнику представлено стислий виклад доповідей і повідомлень, поданих на міжнародну науково-практичну конференцію «Проблеми відновлення конституційного ладу в Україні», яка відбулася на базі Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського 19–20 травня 2017 р.

УДК 342(477)(063)
ББК 67.9(4Укр)300я43

ЗМІСТ

НАПРЯМ 1. ІСТОРІЯ ТА ТЕОРІЯ ДЕРЖАВИ ТА ПРАВА, ФІЛОСОФІЯ ПРАВА

Захарчук А.С.

Українська Центральна Рада – теоретико-методологічні засади становлення вітчизняної державності..... 7

Медвідь Ф.М., Мельниченко Я.Б., Твердохліб А.І.

Правова доктрина як джерело (форма) права 11

Шапенко Л.О., Присяжнюк А.М.

Законодавчі прогалини та шляхи їх подолання 16

НАПРЯМ 2. КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО, МУНІЦИПАЛЬНЕ ПРАВО

Іляшко О.О.

Правова політика держави в умовах гібридної війни: доктринальний аспект..... 20

Берназюк І.М.

Окремі недоліки правового регулювання державної цільової програми як виду стратегічного акта уряду 22

НАПРЯМ 3. ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО ТА ПРОЦЕС, СІМЕЙНЕ ПРАВО, ЖИТЛОВЕ ПРАВО

Бурда О.Я.

Поняття та сторони договору підряду..... 26

Добкіна К.Р., Ключова Є.М.

Загальні засади забезпечення виконання договірних зобов'язань..... 29

Козленко А.І.

Проблеми проведення трансплантацій від мертвої особи в Україні 33

Кройтор В.А.

Впровадження інформаційних технологій у цивільне судочинство та їх вплив на зміст принципу рівності всіх перед законом і судом..... 37

Кулинич О.П.

До питання про застосування витребування із чужого незаконного володіння як способу захисту права приватної власності на земельну ділянку..... 40

Леонова Т.А.

Проблематика исполнення определения о временном изъятии доказательств для исследования судом..... 42

Міловська Н.В.

Особливості дострокового припинення договорів страхування..... 46

Паплик О.В. Право акціонерів на управління товариством у контексті останніх законодавчих змін	50
Ходирєва А.В. Право бути забутим як інструмент регулювання відносин у сфері захисту персональних даних	54
Шаркань Я.П., Стрижак І.В. Правовий аналіз проблем реалізації права на безоплатну правову допомогу	57
Янок К.М. Проблеми правового регулювання заочного розгляду цивільних справ та шляхи їх вирішення	61
НАПРЯМ 4. ГОСПОДАРСЬКЕ ПРАВО ТА ПРОЦЕС	
Білоусова Я.О. Щодо визначення понять суб'єктів дистриб'юторської діяльності	67
Головайчук О.В. Колізії у визначенні поняття господарсько-торговельної діяльності.....	71
Тяжина В.А. Перспективи розвитку підприємництва в Україні	75
НАПРЯМ 5. ТРУДОВЕ ПРАВО, ПРАВО СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ	
Коротчук А.Г. Роль Генеральної угоди в соціальному партнерстві	78
НАПРЯМ 6. ЕКОЛОГІЧНЕ ПРАВО, ЗЕМЕЛЬНЕ ПРАВО, АГРАРНЕ ПРАВО	
Банк М.Ю., Краснова Ю.А. Правові проблеми захоронення відходів.....	82
Коваль К.Л. Раціональне використання природних ресурсів як запорука економічного зростання України	85
Окіпняк Т.І. Проблема правового регулювання поводження з побутовими відходами.....	89
НАПРЯМ 7. АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО ТА ПРОЦЕС, ФІНАНСОВЕ ПРАВО, ІНФОРМАЦІЙНЕ ПРАВО	
Закоморний Я.О. Окремі питання фінансування Національної поліції України.....	93

Роянова І.В.	
Особливості правового регулювання спрощеної системи оподаткування в Україні	96
Чухлебов І.О.	
Механізм інформаційного забезпечення кадрової політики органу публічної адміністрації	99
НАПРЯМ 8. КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО, КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧЕ ПРАВО, КРИМІНОЛОГІЯ; КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОЦЕС, КРИМІНАЛІСТИКА	
Белкін Л.М.	
Втілення концепції «адміністративної гарантії» у фактах безкарності щодо злочинів проти Майдану.....	104
Боровенко В.М.	
Місце злочинів проти громадської безпеки в системі Особливої частини КК України	108
Василиця Н.В.	
Щодо поняття «експлуатація дітей» у науці кримінального права	112
Глушук Т.Ю.	
Особливості правового статусу Національної поліції України.....	116
Горелкіна К.Г., Севастьянов Д.О.	
Обмеження прав і свобод людини у кримінальному судочинстві.....	120
Ємельянов В.А.	
Особливості проведення слідчих (розшукових) дій під час здійснення спеціального досудового розслідування.....	122
Компаніченко І.М.	
Територіальна цілісність та недоторканність України як об'єкт злочинного посягання: питання про співвідношення понять.....	125
Німа А.О.	
Щодо визначення об'єкта та предмета диверсії	128
Подільчак О.М.	
Щодо визначення поняття особи та особистості в кримінологічній науці.....	133
Рабчун В.О.	
Становлення та розвиток кримінальної відповідальності за злочини проти основ національної безпеки України	137
Шапула В.В.	
Щодо створення умов для вільного вибору захисника та забезпечення ефективності захисту	140

**НАПРЯМ 9. МІЖНАРОДНЕ ПУБЛІЧНЕ ПРАВО
ТА МІЖНАРОДНЕ ПРИВАТНЕ ПРАВО**

Бочковская А.С.

Обращения в ІТФ 144

Выдра И.А.

Репатриация моряков в морском праве 147

Ірха Ю.Б.

Основи міжнародного співробітництва України
у сфері протидії екстремістській діяльності 150

**НАПРЯМ 10. ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ
В УМОВАХ ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ**

Бєлкін М.Л.

«Ефективний контроль» чужих територій як «гібридна» окупація:
міжнародно-правове регулювання 155

Харитонов Є.О., Харитонова О.І.

Проблеми правового регулювання в ІТ-сфері
в умовах гібридної/інформаційної війни 159

НАПРЯМ 1. ІСТОРІЯ ТА ТЕОРІЯ ДЕРЖАВИ ТА ПРАВА, ФІЛОСОФІЯ ПРАВА

Захарчук А.С.,
*доктор юридичних наук,
професор кафедри теорії права та держави
Університету державної фіскальної служби України*

УКРАЇНСЬКА ЦЕНТРАЛЬНА РАДА – ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ СТАНОВЛЕННЯ ВІТЧИЗНЯНОЇ ДЕРЖАВНОСТІ

Утвердження незалежної української держави породжує нагальну потребу у використанні досвіду державотворення. Сьогодні загальновідомим є той факт, що багато подій, процесів розвитку української державності тривалий час фальсифікувалися, перекручувалися і спотворювалися шляхом довільного, здебільшого упередженого трактування джерел. Не випадково методи видання документів і матеріалів базувались на так званому партійно-класовому підході та ідеологічних пріоритетах. Численні джерела свідомо нищились, особливо ті, що відображали боротьбу українського народу за державність та опір тоталітарному режиму.

Осмислення досвіду вітчизняного державотворення періоду Центральної Ради, породжує необхідність осмислення таких фундаментальних проблем, як концепція влади, її політико-правові засади, співвідношення права й закону. Багатомірність зазначеної проблематики зумовлена як факторами внутрішнього порядку, що знаходить своє вираження в рівні політичної та правової культури української спільноти, так і зовнішніми чинниками. Тут слід брати до уваги не лише характер та зміст протистояння державно-правових ідеалів Центральної Ради й російської влади, а й проблему співвідношення вітчизняної й міжнародної правової системи, відповідність політико-правового ідеалу української спільноти політико-правовим ідеалам європейської спільноти.

У контексті зазначених підходів значущої наукової ваги набуває системно-критичний аналіз засад вітчизняної державно-правової доктрини. При цьому варто враховувати ту обставину, що представники вітчизняної історіософії використовували критичний метод. Відомо як критично ставився

І. Франко до змісту певних публікацій М. Драгоманова. М. Драгоманов, в свою чергу, піддавав критиці погляди М. Грушевського. В зазначеному контексті варто аналізувати виступи В. Липинського як «державника» проти «народників». При цьому, зазначені мислителі й політичні діячі належать до одного й того ж табору-творців і носіїв ідеї української державності, яка, щоправда, ґрунтуючись на неоднорідних світоглядних та аксіологічних принципах, постає у їх творах під різним кутом зору [2, с. 5]. Власне маємо виходити з того, що немає «добрих» «чи поганих» мислителів або політиків. Протиріччя полягає в тому, що ідеї й погляди, які формують напрямок державницького розвитку, або вже не актуальні, або (чи) чекають на своє визнання.

Характер і зміст українського державно-правового ідеалу значною мірою залежав від впливу російської політико-правової доктрини. Російська влада не спромоглася гармонізувати державно-правові відносини шляхом переходу до конституціоналізму і, як наслідок, вдосконалити форму правління. Відсутність правових, легальних основ для розвитку ідеології вітчизняного державотворення, мала негативний вплив на процес становлення Української держави. Тому засадничими принципами наукового пошуку є об'єктивність, усебічність, методологічний плюралізм, конкретно-історичний підхід, єдність теорії та практики, синергізм знання.

Базовою методологічною основою виступає діалектичний метод, який дозволяє проаналізувати державотворчий процес в розвитку з використанням таких понять як «світогляд», «протиріччя», «культура», «трансформація», «свобода» тощо. Категорія «правова форма діяльності» може розглядатися в рамках двох основних методологій: позитивізму і природно-правового підходу. Перша не пояснює правову природу діяльності держави, як і природи самої держави; друга на це претендує. Проблема полягає в тому, що позитивістський підхід до аналізу правових і політичних явищ завжди вільний від спроб їх оцінки (а значить, і від суб'єктивного аспекту), його цікавить факт, емпірика діяльності. Позитивізм витіснив із правознавства філософське, світоглядне начало, залишивши йому формально-юридичний аналіз державних законодавчих установлень як даностей, що не потребують оцінок з точки зору цінностей. Висновки ціннісного, світоглядного, ідеологічного характеру, позитивізм оголошує неперспективними.

Ідеологія українського державотворення виникла на хвилі утвердження ідеї державного суверенітету в Європі й Північній Америці. У XVIII ст., коли європейський розвиток України, землі якої входила в загальноєвропейський простір, був перерваний падінням Гетьманщини, ідея державного су-

веренітету стала визначальним фактором для монархій Заходу. При характеристиці вищих органів державної влади зарубіжних країн особлива увага звертається на парламент. Не в останню чергу, на думку Ю.С. Шемшученка, це зумовлено тим, що «поширення ідей і принципів парламентаризму розглядається як фактор суспільного прогресу» [3, с. 60].

Державотворчі процеси періоду Української Центральної Ради слід розглядати з точки зору історико-логічного методу як у планетарному так і в регіональному масштабі. Розуміння суті зазначеної проблеми забезпечується аналізом державно-правових відносин країн, де проживала українська спільнота. Політико-правові ідеї Французької революції, буржуазних революцій XIX ст. були тим помітним чинником, що визначав зміст державницьких концепцій в українських землях кінця XIX – початку XX століть.

Важливим фактором, що вплинув на формування та розвиток ідеї української державності, стала боротьба слов'янських народів за створення незалежної держави.

Етапом у розвитку національного руху слов'янських народів став 1848 рік. Саме в цей час політико-правові ідеали лідерів польського руху були направлені на побудову незалежної польської держави. На декілька десятиліть слово «поляк» стало символом боротьби за національну свободу, як це сформулював в ході повстання Іоахим Лелевель, – «нашу і вашу свободу» [1, с. 344].

Необхідною передумовою успішної реалізації Україною своїх можливостей є широкомасштабне входження до світового і, насамперед, європейського співтовариства, що зумовлювало б її активну співпрацю з різноманітними міжнародними організаціями у питанні реформування національної правової системи. Тому діалектичне поєднання ретроспективного та логічного методів дозволить прослідкувати визначальні етапи розвитку держави та права тих країн, до складу яких входили українські землі, відштовхнувшись від категорії «планетарно-історичне» проаналізувати сутність подій в межах локально-історичних соціально-правових формувань.

В широкому розумінні, цивілізаційний розвиток України, і, зокрема, періоду XX століття, – це історичне буття її народу. Не зважаючи на те, що в певні періоди, наприклад в умовах атеїстичної держави, українська спільнота існувала ізольовано від християнства, однак це був шлях до загальнохристиянської, а тому загальнолюдської мети. Дослідження державотворчого процесу через призму церковної історії, дозволяє прослідкувати планетарний характер вітчизняного державотворення і основний зміст його історичного майбуття.

Оскільки постання незалежної України прямо чи опосередковано зачіпало територіальні, національні, економічні, культурні, політичні, військові та інші аспекти державотворення зацікавлених сторін європейського континенту, то важливу роль в розвитку й становленні української державності відіграла зовнішньополітична діяльність Центральної Ради.

Сьогодні дослідники стверджуються в тому, що окремі регіони України розвивалися в різних умовах. Тому важливим аспектом дослідження державотворчих процесів періоду Української революції є державно-правова ідеологія, що складається на історичній основі. Мається на увазі соціальний, економічний, політичний та історико-культурний аспекти розвитку території України. Виходячи з цього структура і зміст нашого дослідження передбачає вивчення проблем, пов'язаних із формуванням суспільних станів, особливостей соціально-економічного життя та національних відносин. Тому аналіз державотворчого процесу вимагає дотримання принципу єдності історичного й логічного, еволюції державно-правових процесів у теоретичній, вільній від усього випадкового, абстрактній формі. Йдеться про необхідність відтворення права як соціального явища, насамперед як моменту існування суспільства в певних історичних умовах. Відокремлення методології та теорії права і держави від реальних конкретно-історичних явищ та їх зовнішніх зв'язків веде до підміни безпосереднього вивчення реального об'єкта (предмета), тобто самої теорії права і держави, споглядальним розглядом структури знань про нього.

Зазначені методологічні засади мають слугувати об'єктивному, при умові використання широкої джерельної бази, відтворенню дослідниками державотворчих процесів.

Опираючись на наукові методи й підходи, необхідно дослідити всю сукупність державно-правових ідей, концепцій і доктрин, що зумовили характер і зміст державотворчих процесів в Україні початку ХХ століття. При цьому важливо виходити з аналізу не лише вітчизняної політико-правової доктрини, визначення особливостей її формування. Необхідно враховувати досвід державотворення в планетарному масштабі через призму політико-правової ідеології європейських країн, державницької традиції та досвіду конституціоналізму США.

Ставши на шлях розбудови незалежної держави, українське суспільство перебуває у пошуках власної національної ідеї. Необхідність консолідації української нації, існування якої наприкінці ХІХ ст. довела вітчизняна суспільно-політична думка, стає невід'ємною складовою сучасного державо – і

правотворення. Саме через це ідея державності та політико-правовий зміст державотворчого процесу мають бути в центрі уваги вітчизняних науковців.

Список використаних джерел:

1. Бардах Ю., Лесподарский Б., Писторчак М. История государства и права Польши. / Предисл. З.М. Черниловского. / Ю. Бардах. – М.: Юрид. лит., 1980. – 559 с.
2. Захарчук А.С. Державотворення та правотворення доби Української Центральної Ради. / А.С. Захарчук. – Х.: «Право», 2008. – 298 с.
3. Шемшученко Ю.С. Український парламентаризм: проблеми становлення і розвитку. / Ю.С. Шемшученко // Правова держава. Щорічник наукових праць. Випуск дев'ятий. – К.: 1998. – С. 58-67.

Медвідь Ф.М.,

*доктор наук в галузі політології, кандидат філософських наук,
професор Міжнародної кадрової академії,
професор кафедри конституційного права,
історії та теорії держави і права*

*Навчально-наукового інституту права імені князя Володимира Великого
Міжрегіональної академії управління персоналом*

Мельниченко Я.Б.,

*аспірант кафедри конституційного права,
історії та теорії держави і права*

*Навчально-наукового інституту права імені князя Володимира Великого
Міжрегіональної академії управління персоналом*

Твердохліб А.І.,

*аспірант кафедри конституційного права,
історії та теорії держави і права*

*Навчально-наукового інституту права імені князя Володимира Великого
Міжрегіональної академії управління персоналом*

ПРАВОВА ДОКТРИНА ЯК ДЖЕРЕЛО (ФОРМА) ПРАВА

Дослідження сутності правової доктрини як джерела (форми) права в умовах проведення правової реформи в Україні обумовлено розвитком сучасної національної правової системи України [10, с. 40-66]. Закріплення на конституційному рівні положення про те, що Україна є правовою державою

передбачає загальну орієнтацію, спрямування, прагнення Української держави встановити «панування» (верховенство) права в усіх сферах суспільного життя. Правова доктрина, уособлюючи правові ідеї, концепції та принципи, вдосконалює чинне законодавство. У процесі застосування норм права, зокрема під час прийняття відповідного рішення, положення вироблені правовою доктриною безумовно враховуються, тим самим набуваючи якості джерела (форми) права [3, с. 6-9].

У процесі здійснення правової реформи в Україні виникає проблема ефективності правового регулювання. В останні роки простежується тенденція визнання правової доктрини як форми права поряд із аналогічним значенням правових звичаїв, судової практики та нормативно-правових договорів. Питання про надання тим чи іншим джерелам права визначальної якості, вирішується на основі аналізу специфічних правотворчих властивостей кожного [9, с. 774-843].

Теоретичний аналіз правової доктрини простежується в ряді досліджень, присвячених аналізу джерел права взагалі або окремих його різновидів у провідних вітчизняних правознавців М.І. Кагадія, О.М. Ковальчука, М.І. Козюбри, В.О. Котюка, М.В. Кармаліти, С.І. Максимова, Б.В. Малишева, Н.М. Пархоменко, О.В. Петришина, О.Ф. Скакун, В.Я. Тація, Р.Б. Тополевського, Д.Ю. Хорошковської та ін. Правова доктрина розглядається як джерело (форма) права, що містить систему основоположних поглядів правознавців на державно-правові явища, науково обґрунтовує соціально важливі проблеми з метою більш ефективного їх вирішення та визначає стратегічні перспективи правового розвитку держави. Питання дослідження суті правової доктрини є важливим як в теоретичному, так і практичному значенні. Вона актуальна для визначення правильного напрямку правової політики держави як у правовій, так і політичній сферах життєдіяльності суспільства. Розвиток сучасної загальної теорії джерел права на нових засадах є неможливим без визначення місця та ролі в ній правової доктрини. Підсилює теоретичне значення осмислення правової доктрини, на наш погляд, і перегляд панівної в юридичній науці радянських часів концепції, згідно якої фактично єдиним прийнятним джерелом права визнавався нормативно-правовий акт (закон), а категорія «система джерел права» заміщала категорією «система законодавства». Суто позитивістський підхід до поняття «джерело права» спрощував дану проблему і нівелював її значення для юридичної практики. Тривалі наукові суперечки відносно поняття та системи джерел права, відсутність нормативної бази, яка б встановлювала різновиди та чітку ієрархію джерел права в Україні, доводять про необхід-

ність дослідження правотворчих факторів. Значення та місце правової доктрини в правовій системі нашої держави не визначені. Актуальність прийняття закону України про джерела (форми) права, на думку фахівців, необхідність якого визначається тривалий час як у наукових колах, так і в практичній діяльності законотворців, є беззаперечним і з точки зору визначення місця правової доктрини в системі джерел (форм) права [8, с. 317-331].

Категорія «доктрина» (лат. *doctrina* – вчення, наука) – вчення, наукова або філософська теорія, система теоретично обґрунтованих поглядів на суттєво важливі соціально-політичні, правові, моральні, релігійні, воєнні та інші питання. Доктрина виступає найбільш концептуалізованою формою існування ідеології, яка безпосередньо орієнтована на практичну дію, втілення в життя, дотримання в політиці і повсякденній поведінці [6, с.75-110; 7, с. 219-229]. На відміну від ідеології, доктрина часто може існувати у вигляді конкретного документа, Здебільшого категорію «доктрина» вживають для позначення концептуальних засад політичної філософії і практичної політики (зовнішньополітична доктрина, військова доктрина, доктрина інформаційної безпеки України, стратегія національної безпеки України, концепція вдосконалення судівництва для утвердження справедливого суду в Україні відповідно до європейських стандартів та ін.). Доктриною також можна вважати певні сутнісні положення ідеологічної системи, за умов збереження яких вона зберігає свою самобутність і визначеність [9, с. 774-809].

Політична доктрина, як базова, на наш погляд, виступає основоположним принципом діяльності суб'єктів політичного процесу, заснованого на певній політичній ідеології. Вона відбиває бачення політичної системи, шляхів її розвитку функціонального призначення, засобів і методів розв'язання політичних проблем, вибору політичних пріоритетів. З її допомогою визначаються конкретні напрями здійснення політичної влади, змінюється характер політичних інститутів, ціннісні орієнтири і зміст політичних принципів, норм, фіксується зв'язок певних політичних ідей і політичних інтересів [4, с. 170-177; 5].

У національному праві роль доктрини залежить також і від особливостей правової системи і національної культури. Термін «доктрина» застосовується, на думку С. Василєва, в широкому плані: а) як учення, філософсько-правова теорія; б) як думки вчених-юристів із тих або інших питань, що стосується суті й змісту різних юридичних актів, із питань нормотворчості й правозастосування; в) як наукові праці найбільш авторитетних дослідників у сфері держави і права; г) у вигляді коментарів різних кодексів, окремих

законів, «анотованих версій» (моделей) різних нормативно-правових актів [2, с. 29].

До характерних рис правової доктрини дослідники відносять: правова доктрина – це система уявлень (ідей) про право; Мета правової доктрини – забезпечення порядку у суспільних відносинах, вирішення юридичних казусів; суб'єктами, які створюють правову доктрину, виступають, як правило, вчені-юристи. У той же час доктрини, на відміну від наукових праць, можуть бути і не персоніфіковані. Вони можуть бути представлені школами, ідеями, але не особами У зв'язку із цим обґрунтованим є погляд на доктрину як на прийняту в науці думку; процес створення доктрини не підпорядкований будь-яким процесуальним нормам; наявність об'єктивної форми (письмове вираження); санкціонування правової доктрини державою (визнання обов'язковості правової доктрини державою, застосування правової доктрини судовими та іншими юрисдикційними органами, вказівка на правову доктрину в законодавстві). Звідси правова доктрина може бути визначена як система уявлень (ідей) про право, що сформульована вченими-юристами з метою забезпечення порядку в суспільних відносинах і вирішення юридичних казусів, яка має письмове вираження і санкціонована державою [9, с. 774-887].

На авторитетну думку дослідників призначення правової доктрини виявляється: доктрина сприяє усуненню прогалин у праві, ліквідує суперечність правових норм; доктрина забезпечує тлумачення права відповідно до його букви і духу [1, с. 79]; правова доктрина як система уявлень і цінностей впливає на свідомість і волю всіх суб'єктів правової дійсності, починаючи з правотворців та осіб, які застосовують право, і закінчуючи суб'єктами правовідносин [2, с. 29]; правова доктрина, виступаючи частиною суспільної правосвідомості, відображає своєрідність національної правової культури і самобутність юридичного мислення [12, с. 8-11; 11, с. 262-294].

Отже, правова доктрина виступає значним чинником упорядкування суспільних відносин, оскільки усі її напрями відповідно до особливостей свого предмету є чутливими до реальних суспільних проблем. Важливість доктринальних розробок у теорії права підтверджується також і тим, що вони свідчать про сприйняття права, розуміння його сутності та змісту. У різних правових системах правова доктрина, незважаючи на всі відмінності історичного розвитку, наукових поглядів і стилів мислення, вирішує одні й ті ж юридичні проблеми.

Список використаних джерел:

1. Бошно С.В. Доктрина как форма и источник права [Текст] / С.В. Бошно // Журнал Российского права. – 2003. – № 12.
2. Васильев А.А. Правовая доктрина как источник права: вопросы теории и истории [Текст]: монография / А.А. Васильев. – М.: Юрлитинформ, 2009. – 272 с.
3. Кармаліта М. Правова доктрина у романо-германській та англосаксонській правових сім'ях [Текст] / М. Кармаліта // Підприємництво, господарство і право. – 2010. – №2. – С.6-9.
4. Медвідь Ф.М. Політико-правова доктрина Івана Франка // Політичний менеджмент. – 2006. – № 6(21). – С.170-177.
5. Медвідь Ф.М. Пророк національного відродження. Політико-правова доктрина Тараса Шевченка // Юридичний Вісник України. Загальнонаціональна правова газета. – 2014. – № 9 (974). – 1-7 березня.
6. Недюха М.П. Системний аналіз історичних типів європейської ідеології. – Ірпінь: Академія ДПС України, 2001. – 195 с.
7. Недюха М.П. Правова ідеологія українського суспільства: Монографія / М.П. Недюха. – К.: «МП Леся», 2012. – 400 с.
8. Пархоменко Н.М. Джерела права: проблеми теорії та методології. Монографія. – К.: ТОВ «Видавництво «Юридична думка», 2008. – 336 с.
9. Правова доктрина України : у 5 т. – Х. : Право, 2013 – Т. 1. Загально-теоретична та історична юриспруденція / В.Я. Тацій, О.Д. Святоцький, С.І. Максимов та ін. ; за заг. ред. О.В. Петришина. – 976 с.
10. Правова система України: історія, стан та перспективи: у 5 т. – Х.: Право, 2008. – Т. 1. Методологічні та історико-теоретичні проблеми функціонування і розвитку правової системи України / за заг. ред. М.В. Цвіка, О.В. Петришина. – 728 с.
11. Рудакевич О.М. Національна політична культура: теорія, методологія, український досвід: Монографія. – Тернопіль: ТНЕУ, вид-во «Економічна думка», 2010. – 456 с.
12. Сорокин В.В. Судебная практика или правовая доктрина [Текст] В.В. Сорокин // Арбитражный и гражданский процесс. – 2002. – № 8.

Шапенко Л.О.,
асистент кафедри теорії та історії держави і права
Навчально-наукового юридичного інституту
Національного авіаційного університету

Присяжнюк А.М.,
студентка
Навчально-наукового юридичного інституту
Національного авіаційного університету

ЗАКОНОДАВЧІ ПРОГАЛИНИ ТА ШЛЯХИ ЇХ ПОДОЛАННЯ

Розвиток України як правової держави неможливий без створення ефективної та цілісної правової системи, здатної забезпечити пріоритет загальноновизнаних прав та свобод людини і громадянина, захист права власності, свободу підприємницької діяльності тощо. Виконання даного завдання супроводжується стрімким оновленням всієї системи права, а також системи законодавства. Проте, результатом процесів прискореного розвитку суспільних відносин стало виникнення таких ситуацій, які залишаються поза врегульованістю нормами права.

Ще одним досить негативним фактором, що впливає на формування сучасного правового простору України, є недосконалість механізму підготовки та прийняття законопроектів. Зокрема, мова йде про недостатній конституційний контроль на стадії законотворчості; помилки при оформленні тексту законодавчих актів під час юридичного оформлення розроблених законодавчих рішень; низький рівень організації експертного забезпечення законодавчого процесу; відсутність практичної моделі якісного закону чи норми закону. Таким чином значна кількість нормативно-правових актів перевантажені відсилочними нормами, містять неточності, а інколи і суперечать Конституції чи законам України. Цей фактор підсилюється також низьким рівнем правової свідомості та правової культури населення, широко розповсюдженим в суспільстві правовим нігілізмом.

Як наслідок, чинне законодавство України містить прогалини, протиріччя та положення, які мають різне тлумачення, що зумовлює значні проблеми в правозастосовній діяльності, а також порушення прав і законних інтересів різних суб'єктів права.

Згідно положень загальної теорії права прогалини у законодавстві – це повна або часткова відсутність законодавчої регламентації певних суспільних відносин, що потребують правового регулювання [1, с. 271]. Спираючись на наукові розробки інших вчених-теоретиків, прогалини у законодав-

стві можна визначити як повну або часткову відсутність правового регулювання (юридичних норм, приписів нормативно-правових актів) в тих випадках, коли суспільні відносини потребують такого регулювання. Інколи для позначення цього явища використовується термін «лакуна» (від лат. *lacuna* – заглиблення, порожнина) [2, с. 170]. Тобто під законодавчими прогалинами слід розуміти відсутність конкретних юридичних норм, необхідних для врегулювання суспільних відносин, що знаходяться у сфері дії права.

Причини законодавчих прогалин бувають різні. Це стосується двох їх видів – первісних і похідних (наступних) прогалин [2, с. 171]. Первісні прогалини спричинені тим, що законодавець не врахував при формулюванні нормативних актів всієї багатоманітності життєвих ситуацій, які потребують правового регулювання. Це може статися внаслідок прорахунків, які були допущені при розробці закону, у застосуванні маневрів юридичної техніки. Виникнення похідних (наступних) прогалин пов'язане з об'єктивними причинами постійного розвитку суспільних відносин, виникнення інших життєвих ситуацій, які не могли бути заздалегідь передбачені законодавцем.

Наявність прогалин у законодавстві є небажаним та свідчить про недоліки системи законодавства та системи права в цілому. Однак вони є об'єктивно можливими та неминучими. Тому традиційно для юриспруденції характерною є проблема усунення або подолання таких дефектів права.

Одним із основних способів подолання прогалин є правотворча діяльність компетентних державних органів, яка спрямована на доповнення, внесення змін, скасування нормативно-правових актів або окремих їх положень відповідно до наявних потреб правового регулювання [2, с. 171]. Але для здійснення таких процедур правотворчим органом необхідним є дотримання певних умов, а саме: обставини прогалини повинні бути ретельно перевірені з метою встановлення факту прогалини у законодавстві; визнання наявності прогалини не повинне суперечити державній політиці, як її загальної спрямованості, так і в певній сфері суспільних відносин; рішення про усунення прогалини не повинне суперечити загальнонародній волі (за умови вивчення суспільної думки).

Поки прогалина у законодавстві не ліквідована правотворчим органом, виникає необхідність тимчасового її усунення в процесі правозастосовної діяльності. Законодавством передбачено два способи тимчасового одиничного подолання прогалин:

– аналогія закону – це такий спеціальний прийом подолання прогалин у законодавстві, що ґрунтується на застосуванні загальних або суміжних норм певної галузі права (законодавства), які регулюють схожі (аналогічні, подібні) суспільні відносини;

– аналогія права – це такий прийом подолання прогалин у праві, який використовується при вирішенні конкретної юридичної справи і передбачає застосування загальних засад права – передусім принципів справедливості, рівності, гуманізму, верховенства права тощо. Аналогія права використовується лише у випадках повної відсутності юридичних норм і за обставин, коли неможливо застосувати аналогію закону [2, с. 172].

Окремим випадком аналогії закону є субсидіарне застосування норм права, відоме під назвою «міжгалузева аналогія» [1, с. 274]. Міжгалузева аналогія є тим способом усунення прогалин, який передбачає застосування до певних відносин обов'язкового для виконання письмового нормативного припису, що врегульовує схожі за ознаками відносини в споріднених галузях. В такому випадку запозичення можливе лише з галузєю, що мають схожість у предметі та методі правового регулювання.

Підтримуючи позиції Матата Ю.І. необхідно зазначити, що перед застосуванням аналогії закону чи аналогії права потрібно: встановити, що певна ситуація має юридичний характер і потребує правового рішення; переконатися у відсутності конкретної норми в даній галузі права, яка регулює подібні правові випадки (встановити прогалину в праві); встановити чи не заборонено аналогію закону або аналогію права в даному випадку [3, с. 103-115].

Підсумовуючи вищезазначене, можна констатувати, що в результаті розвитку і динамічності суспільних відносин, постійного реформування законодавчої системи виникають прогалини в законодавстві, під якими розуміють повну або часткову відсутність у чинних нормативно-правових актах юридичних норм, необхідних для правового регулювання суспільних відносин. Критеріями існування прогалин у законодавстві можуть слугувати повна відсутність юридичної норми, неповнота юридичної норми або ж протиріччя між юридичними нормами.

Для сучасного українського законодавства характерні два способи заповнення законодавчих прогалин:

– усунення прогалин в процесі правотворчості шляхом прийняття нових або редагування застарілих юридичних норм;

– подолання прогалин правозастосовним органом в процесі правозастосовної діяльності шляхом використання спеціальних прийомів (аналогії закону чи аналогії права).

Список використаних джерел:

1. Теорія держави і права: підруч. для студ. юрид. вищ. навч. закл. / О.В. Петришин, С.П. Погребняк, В.С. Смородинський та ін.; за ред. О.В. Петришина. – Х.: Право, 2014. – 368 с.
2. Теорія держави і права: навч. посіб. для підгот. фахівців з інформаційної безпеки / [О.О. Тихомиров, М.М. Мікуліна, Ю.А. Іванов та ін.]; за заг. ред. Л.М. Стрельбицької. – Київ: Кондор Видавництво, 2016. – 332 с.
3. Матат Ю.І. Прогалини в законодавстві та засоби їх подолання в правозастосовній діяльності : монографія / Ю.І. Матат. – Х. : Право, 2015. – 176 с.

НАПРЯМ 2. КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО, МУНІЦИПАЛЬНЕ ПРАВО

Іляшко О.О.,
*кандидат юридичних наук,
доцент кафедри кримінально-правових дисциплін,
директор Навчально-наукового гуманітарного інституту
Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського*

ПРАВОВА ПОЛІТИКА ДЕРЖАВИ В УМОВАХ ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ: ДОКТРИНАЛЬНИЙ АСПЕКТ

Нові технології, політичні та економічні умови розвитку світу впливають на спосіб ведення сучасних війн. Одним із нових видів війни є гібридна, яка поєднала в собі принципово різні способи її ведення.

Таку війну розуміють, як засіб протистояння, який поєднує в собі комплекс різноманітних інструментів політичного, економічного, військового та ідеологічного характеру. Це поняття підкреслює та визначає нетрадиційний, специфічний, креативний характер протистояння, яке відбувається за допомогою нестандартних, комбінованих стратегії та тактики ведення конфлікту. Під час гібридної війни ресурси та характер дій противників відрізняються один від одного. Головна мета – шляхом певної концентрації, компенсувати недостатність ресурсів і можливостей однієї з сторін або отримати суттєву перевагу у конкретному напрямку в рамках конфлікту [3].

Поле застосування інструментів гібридної війни є: населення конфліктної зони, тилове населення, міжнародна спільнота.

Гібридна війна має свою специфіку, яка полягає у тому що її не можливо припинити «за вказівкою зверху». На відміну від звичних війн минулого, вона не завершується підписанням перемир'я. Гібридна війна – це процес складний, інертний та не завжди керований. Частина її характерних проявів та наслідків розглядалися науковцями, а частина залишена поза увагою [2].

Як приклад гібридної війни можна привести агресивну поведінку Російської Федерації по відношенню до нашої держави, яка вносить свої корективи та істотно впливає на усі сфери державної політики, не обминувши й правову політику.

В цілому, поняття правової політики держави в умовах гібридної війни є сучасне явище, яке потребує визначення та з'ясування природи, змісту і характерних рис.

Про актуальність проблеми пріоритетів правової політики держави в умовах гібридної війни сьогодні в Україні говорити багато зайве. Адже практичне втілення теоретичних досліджень з цього питання здатна визначити подальший розвиток української правової системи.

Головне завдання правової політики держави в умовах гібридної війни – є створення нормативно-правової бази для належної боротьби та вжиття превентивних заходів.

Правова політика має бути здатною прогнозувати найбільш чіткі аспекти життя суспільства і своєчасно та ефективно здійснювати їх профілактику.

Лише за умови наявності стійких правових засад у суспільстві, держава може стати могутньою на міжнародному рівні, а в іншому випадку, вона приречена на «недієздатність». Намагання держави проводити ту чи іншу політику без належного правового забезпечення, нестачі дієвої нормативно-правової бази, зазнають провалу.

На сьогодні більшість важливих законодавчих актів ще не прийнято, хоча потреба в них гостро відчувається, а це означає, що відповідні суспільні відносини залишаються неврегульованими, «пущеними на самоплив» [1]. Тому вільно почуваються незаконно створені структури в Криму та на Донбасі, які задля своїх інтересів намагаються самостійно, в супереч чинному законодавству, за допомогою кримінальних правил керувати відповідними сферами діяльності.

Методами впливу держави-противника на суб'єктів гібридної війни є примус і переконання у різних формах і поєднаннях.

Найважливіша властивість правової політики – її державно-вольовий характер, владно-імперативний зміст [4].

Правова політика є рушійною силою здійснення перетворень у суспільстві. Поняття правової політики держави в умовах гібридної війни багатогранне, певною мірою конгломератне, хоча й цілком автономне.

Досі правова політика держави в умовах гібридної війни практично не велась. Саме поняття «гібридна війна» у вітчизняній юридичній науці є відносно новим, та поки що маловивченим, тому потребує серйозних теоретичних досліджень.

Список використаних джерел:

1. Железняк Н.А. Поняття державної правової політики та її загальна характеристика / Н.А. Железняк // Наукові записки. – 2003. – № 4. – С. 8–14.
2. Казарин В.П. GIS описание проблемных границ и конфликтных районов в эпоху гибридной войны / В.П. Казарин // Геоінформаційні технології у територіальному управлінні : матеріали III міжнародної науково-практичної конференції 15-16 вересня 2016 року – Одеса : ОРІДУ НАДУ, 2016. – С. 51–53.
3. Курбан О.В. Теорія інформаційної війни: базові основи, методологія та понятійний апарат / О.В. Курбан // Scientific Journal «ScienceRise». – 2015. – №11/1(16). – С. 95-100.
4. Матузов Н. Актуальные проблемы российской правовой политики / Н. Матузов // Государство и право – 2001. – № 10. – С. 9.

Берназюк І.М.,

*кандидат юридичних наук,
радник заступника Голови*

Національного агентства запобігання корупції

ОКРЕМІ НЕДОЛІКИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ДЕРЖАВНОЇ ЦІЛЬОВОЇ ПРОГРАМИ ЯК ВИДУ СТРАТЕГІЧНОГО АКТА УРЯДУ

Однією із форм участі Кабінету Міністрів України у реалізації державної політики є розробка та прийняття ним деяких видів державних цільових програм. Однак, законодавство у сфері регулювання вимог до державної цільової програми, а також процесу її прийняття містить окремі спірні моменти, які потребують вирішення.

Наприклад, необхідно вказати на певну неузгодженість окремих норм законодавства щодо визначення форми, у якій має бути затверджена державна цільова програма Кабінетом Міністрів України, що на практиці призводить до затвердження відповідних програм у різних формах – в одних випадках постановами [1; 2], в інших – розпорядженнями уряду [3].

Зокрема, відповідно до ч. 2 § 30 Регламенту Кабінету Міністрів України [4] розпорядження Кабінету Міністрів, окрім іншого, видаються з питань затвердження державної цільової програми. Законом України «Про Кабінет Міністрів України» [5] чітко не визначено коло питань, з приводу яких рі-

шення приймаються у формі постанови або розпорядження. У ст. 49 зазначається лише, що акти Кабінету Міністрів України нормативного характеру видаються у формі постанов Кабінету Міністрів України, а з організаційно-розпорядчих та інших поточних питань – у формі розпоряджень Кабінету Міністрів України.

Закон України «Про державні цільові програми» [6] також чітко не визначає у якій формі мають затверджуватися державні цільові програми, якщо повноваження щодо їх прийняття належить уряду. З цього приводу, у ч. 2 ст. 10 Закону вказано, що інші державні цільові програми (крім тих, що затверджуються законами) за поданням державних замовників затверджуються Кабінетом Міністрів України, але не визначається у якій формі.

В той же час, із аналізу п. 34 Постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку розроблення та виконання державних цільових програм» [7] можна зробити висновок, що державні цільові програми затверджуються постановами. Зокрема, в абзаці 2 п. 34 зазначається, які пункти повинен містити текст проекту постанови Кабінету Міністрів України про затвердження державної цільової програми.

Отже, п. 34 даної Постанови Кабінету Міністрів України та § 30 Регламенту Кабінету Міністрів України повинні бути узгоджені між собою. Зважаючи на те, що обидва акти є підзаконними, доцільно форму, у якій Кабінет Міністрів України затверджує державну цільову програму, визначити у ст. 10 Закону України «Про державні цільові програми». Такою формою має бути встановлено постанову, оскільки державну цільову програму не можна визнати актом з організаційно-розпорядчих або інших поточних питань діяльності уряду. Відповідні зміни потребують внесення до § 29-30 Регламенту Кабінету Міністрів України.

Таким чином, форма, у якій затверджуються державні цільові програми Кабінетом Міністрів України наразі чітко не визначена законодавством.

Крім того, як зауважує В. В. Войцехівська, одним із недоліків законодавчого регулювання процедури розробки та прийняття державних цільових програм є відсутність чіткого законодавчого механізму визначення пріоритетності програм, неврегульованість питань контролю та надійного моніторингу за ходом виконання програм [8, с. 27].

Необхідно погодитись з думкою науковця та запропонувати пріоритетність програм визначати, у тому числі виходячи із того, чи спрямовані вони на виконання завдань, закріплених у Програмі діяльності Кабінету Міністрів України. Дана пропозиція цілком узгоджується із вимогами ч. 2 ст. 2 Закону України «Про державні цільові програми», в якій зазначається, що од-

нією із умов розроблення державної цільової програми є відповідності мети програми пріоритетним напрямам державної політики [6].

Доцільно також підтримати пропозицію В.Ю. Трайтлі щодо підвищення вимог до формування державних цільових програм (і перегляд уже затверджених) на предмет відповідності основним плановим і прогнозним документам держави, а також те, що на етапі формування державних цільових програм необхідно здійснювати оцінку функціональних повноважень і обов'язків головних розпорядників бюджетних коштів та відповідність їхнім завданням державних цільових програм [9, с. 206].

Таким чином, основними недоліками законодавчого регулювання прийняття Кабінетом Міністрів України державних цільових програм є: по-перше, невизначеність форми, у якій затверджуються державні цільові програми Кабінетом Міністрів України, зокрема, неузгодженість положень п. 34 Постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку розроблення та виконання державних цільових програм» та § 30 Регламенту Кабінету Міністрів України; по-друге, нечіткість визначення питань, які вирішуються шляхом прийняття різних видів державних програм.

Для удосконалення конституційного законодавства у сфері регулювання стратегічної правотворчості уряду пропонується: 1) у ст. 10 Закону України «Про державні цільові програми» визначити, що Кабінет Міністрів України приймає рішення про схвалення державної цільової програми у формі постанови; 2) у ст. 3 Закону України «Про державні цільові програми» більш детально визначити коло питань, на вирішення яких направлена та чи інша цільова програма.

Список використаних джерел:

1. Про затвердження Державної соціальної програми протидії торгівлі людьми на період до 2020 року: Постанова Кабінету Міністрів України від 24.02.2016 № 111. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/111-2016-%D0%BF>.

2. Про затвердження Державної цільової соціальної програми розвитку фізичної культури і спорту на період до 2020 року: Постанова Кабінету Міністрів України від 01.03.2017 № 115. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/115-2017-%D0%BF>.

3. Про схвалення Програми розвитку гідроенергетики на період до 2026 року: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 13.07.2016 № 552-р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/552-2016-%D1%80>.

4. Про затвердження Регламенту Кабінету Міністрів України: Постанова Кабінету Міністрів України від 18.07.2007 № 950. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/950-2007-%D0%BF>.

5. Про Кабінет Міністрів України: Закон України від 27.02.2014 № 794-VII. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/794-18/page>.

6. Про державні цільові програми: Закон України від 18.03.2004 № 1621-IV. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1621-15>.

7. Про затвердження Порядку розроблення та виконання державних цільових програм: Постанова Кабінету Міністрів України від 31.01.2007 № 106. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/106-2007-%D0%BF>.

8. Войцехівська В.В. Проблеми законодавчого регулювання державних цільових програм в сучасних умовах / В.В. Войцехівська // Економіка, фінанси, право. – 2013. – № 4. – С. 25-28.

9. Трайтлі В.Ю. Державні цільові програми як об'єкт аудиту ефективності / В.Ю. Трайтлі // Вісник Університету банківської справи Національного банку України. – 2014. – № 1 (19). – С. 203-207.

НАПРЯМ 3. ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО ТА ПРОЦЕС, СІМЕЙНЕ ПРАВО, ЖИТЛОВЕ ПРАВО

Бурда О.Я.,

студентка юридичного факультету

Львівського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник: Кравчик М.Б.,

кандидат юридичних наук, доцент

Львівського державного університету внутрішніх справ

ПОНЯТТЯ ТА СТОРОНИ ДОГОВОРУ ПІДРЯДУ

Без договору підряду неможливо уявити сучасні ринкові відносини. Як свідчить практика цивільного обороту, договори підряду є найбільш зручною правовою конструкцією. Варто додати, що в будь-якій галузі суспільного виробництва договори підряду укладаються на даний момент переважно перед іншими договорами. Все це зумовлює актуальність даного договору як у правовому, так і у практичному житті.

Згідно зі ст. 837 Цивільного кодексу України (далі – ЦК України) за договором підряду одна сторона (підрядник) зобов'язується на свій ризик виконати певну роботу за завданням другої сторони (замовника), а замовник зобов'язується прийняти та оплатити виконану роботу [1].

З наведеного визначення випливає, що договір підряду регулює зобов'язання з виконання робіт.

Слід зазначити, що договір підряду може укладатися на виготовлення, обробку, переробку, ремонт речі або на виконання іншої роботи з переданням її результату замовникові.

Загальні правові норми, що регулюють відносини підряду, містяться у ЦК України (гл. 61) [1]. Джерела спеціального правового регулювання договору підряду залежать від конкретного його виду. Наприклад, відносини будівельного підряду окрім ЦК України додатково регулюються Господарським кодексом України (далі – ГК України) (гл. 33) [2], а також численними правилами та іншими документами.

Єдність роботи та її результату є основною рисою предмета договору підряду, яка дозволяє відмежувати цей договір від інших типів цивільно-правових договорів, зокрема від договору купівлі-продажу та договору на

надання послуг. Проведення такого відмежування є надзвичайно важливим, оскільки неправильне застосування до підрядних відносин законодавства, що регулює інші договірні відносини, може істотно порушити права сторін [3].

Сторонами у договорі підяду є підрядник і замовник. ЦК України не встановлює будь-яких обмежень для окремих суб'єктів цивільного права на участь у підрядних відносинах як з боку підрядника, так і з боку замовника, орієнтуючись на загальні правила про участь громадян та юридичних осіб у цивільному обороті.

Підрядник – це особа, яка бере на себе обов'язок виконати замовлену роботу (послуги), а замовник – це особа, що замовляє виконання певної роботи (послуги), беручи на себе обов'язок прийняти й оплатити її результат [4, с. 310].

Підрядник може виконати роботу особисто або залучити до виконання інших осіб – субпідрядників, виступаючи у цьому випадку у ролі генерального підрядника. Підрядник може залучати субпідрядників, якщо договором не передбачений його особистий обов'язок виконати роботу (ч. 1 ст. 838 ЦК) [1].

Вбачається, що особливе значення ці норми мають для договорів будівельного підяду (гл. 61 ЦК України), договорів підяду на проектні та пошукові роботи (гл. 61 ЦК України), коли для виконання робіт зазвичай залучаються субпідрядники.

Генеральним підрядником є особа, яка бере на себе обов'язки із виконання робіт за договором підяду і така, що залучає до виконання робіт інших осіб (субпідрядників) [4, с. 311]. Система «генерального підяду» традиційно застосовувалася у будівництві або при проведенні проектних та пошукових робіт.

Відповідно до ч. 2 ст. 838 ЦК України генеральний підрядник відповідає перед замовником за порушення субпідрядником його зобов'язань, а перед субпідрядником за порушення зобов'язань [1]. При цьому генеральний підрядник зазвичай не позбавлений можливості пред'являти регресні позови до замовника та до субпідрядника, з вини яких сталося порушення договірних умов.

Варто вказати, що пряме пред'явлення вимог замовника до субпідрядника не допускається, якщо інше не встановлено договором чи законом. Субпідрядником є особа, яка залучена генпідрядником на підставі субпідрядного договору для виконання частини робіт, передбачених договором підяду. Субпідрядний договір є різновидом договору підяду, тому до ньо-

го застосовуються як загальні норми цивільного законодавства, так і загальні положення про підряд, що містяться у гл. 61 ЦК України [4, с. 311].

Слід також наголосити на тому, що до договорів підряду у яких замовником є споживач, застосовується законодавство про захист прав споживачів.

Аналізуючи наведене, можна констатувати про те, що укладення договору підряду на даний момент здійснюється доволі часто, оскільки як не дивно саме договір підряду опосередковує найважливіші бізнес-процеси. На сьогодні договір підряду має найширше застосування. Він використовується всюди, де йдеться про роботи, що мають визначений, окремий від них результат; при цьому сторона, яка виконує роботи, сама ж їх і організовує. Саме тому, актуальність укладення даного договору зростає з кожним роком.

Список використаних джерел:

1. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 р. №№ 40-44 / Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/435-15>.

2. Господарський кодекс України: Закон України від 16.01.2003 р. № 18, № 19-20, № 21-22/ Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/436-15>.

3. Загальні положення про підряд (поняття та види договору підряду) / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://pidruchniki.com/1234062549817/pravo/zagalni_polozhennya_pro_pidryad.

4. Цивільне право України: навчальний посібник / кол. авторів; за ред. Г.Б. Яновицької, В.О. Кучера. – Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2011. – 468 с.

Добкіна К.Р.,

*кандидат юридичних наук, доцент кафедри правосуддя
Київської державної академії водного транспорту
імені гетьмана Петра Конашевича-Сагайдачного*

Клюєва Є.М.,

*кандидат юридичних наук,
доцент кафедри господарського та транспортного права
Київської державної академії водного транспорту
імені гетьмана Петра Конашевича-Сагайдачного*

ЗАГАЛЬНІ ЗАСАДИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВИКОНАННЯ ДОГОВІРНИХ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ

З набуттям незалежності Україна почала швидко розвивати національну економіку. У зв'язку з чим почався динамічний розвиток законодавства України, особливо господарського та цивільного права. Але швидкий розвиток науки господарського та цивільного права є наслідком ускладнення практики застосування правових норм. Ця тенденція має місце у всіх сферах законодавства, однак в більшій мірі вона існує у зобов'язальному праві. Ми можемо спостерігати тенденцію розвитку зобов'язального права не тільки у напрямку розробки нових правових інститутів, а також у напрямку тлумачення існуючих правових норм.

Норми зобов'язального права покликані регулювати багатоманітні суспільні відносини і є найбільшою за обсягом частиною цивільного законодавства України. Правове регулювання цих відносин здійснюється крім Цивільного кодексу України, досить значною кількістю нормативно-правових актів (сукупність норм цих актів, що регулюють зобов'язальні, відносин, можна іменувати зобов'язальним законодавством), надає цим відносинам форму зобов'язальних правовідносин, серед яких особливе місце належить договірним зобов'язанням.

Договірні зобов'язання – це правовідносини, що виникають на підставі договору і опосередковують як майнові цивільні відносини, так і господарсько-виробничі майнові відносини. Договірні зобов'язання в цивільному праві регулюються, головним чином, нормами ЦК України та інших актів цивільного законодавства. Окремі особливості щодо підстав виникнення, змісту, виконання, припинення, розірвання, недійсності господарсько-договірних зобов'язань, як різновиду цивільних договірних зобов'язань, врегульовані також нормами ГК України [1].

Внаслідок регулятивного характеру договірні зобов'язання визначають правомірну поведінку суб'єктів цивільних правовідносин, забезпечують її дотримання всіма учасниками цивільного обігу, а у разі порушення правил цієї поведінки – створюють можливість для застосування відповідних заходів цивільно-правової відповідальності.

Найбільш яскраво значення і зміст договірних зобов'язань розкриваються при їх виконанні. Цивільний кодекс України, прийнятий 16 січня 2003 р. (набрав чинності з 1 січня 2004 р.), вніс низку суттєвих змін до правового регулювання виконання договірних зобов'язань, викликаних потребою приведення його до якісно нового рівня, що відповідав би становленню і розвитку ринкових засад в Україні, сприяв би реалізації принципів верховенства права, свободи договору, добросовісності, розумності та справедливості. Але на сьогодні комплексне дослідження проблем виконання договірних зобов'язань продовжується і буде актуальне тривалий час [5].

Значна частина новел до Цивільного кодексу України, що стосуються виконання договірних зобов'язань, не отримала належного науково-теоретичного аналізу у вітчизняній цивілістичній науці, оскільки наявні наукові розробки стосуються, як правило, лише окремих аспектів, пов'язаних із виконанням тих або інших договорів. Комплексне дослідження проблем виконання договірних зобов'язань відсутнє. Виконання договірного зобов'язання – це сукупність фактичних або юридичних дій (у певних випадках – утримання від дії) сторін зобов'язання, спрямованих на реалізацію (здійснення) передбачених договором або законом їх суб'єктивних прав і обов'язків задля досягнення економічної і юридичної мети зобов'язання. ЦК України передбачає такі способи (види) забезпечення виконання зобов'язань неустойка (штраф, пеня); застава, порука; завдаток; гарантія; притримання [4].

Враховуючи думку вчених про те, що зобов'язання є цивільними правовідносинами, то можна зробити висновок, що вони складаються з тих самих елементів, що формують будь-які інші цивільні правовідносини. Тому належним виконанням зобов'язання слід вважати таке виконання, яке здійснене: належними суб'єктами, належним предметом і способом, у належному місці, в належний строк. Разом з тим ці елементи мають певні особливості, які відображають специфіку самих зобов'язань.

Дослідивши суб'єктів як елементів належного виконання договірних зобов'язань, ми звертаємо увагу на те що у законодавстві не міститься переліку підстав заміни боржника у зобов'язанні, як це зроблено щодо заміни кредитора, тому це можна розцінювати як прогалину. До того ж категорії «за-

міна боржника у зобов'язанні» і «переведення боргу» вживаються як ідентичні (ст. 520 ЦК) [3]. Тому, було б доцільно, в законі чітко визначити всі підстави заміни боржника у зобов'язанні.

Строк (термін) виконання є одним і важливих критеріїв належного виконання будь – якого зобов'язання. За допомогою строку (терміну) виконання можна з'ясувати чи мала місце в конкретному випадку прострочення виконання зобов'язання (неналежне виконання) або його невиконання. На сьогоднішній день поняття строку і терміну, як елементу належного виконання зобов'язань, потребує значного вдосконалення як в цивільному законодавстві так і в ряді інших нормативно-правових актів з метою уникнення прогалин, а також колізій, які, тим самим, в подальшому стають вагомими перешкодами для повноцінного виконання зобов'язань. Також, проаналізувавши зміст деяких нормативно-правових актів, ми вважаємо неприпустимим вживання у законодавстві юридичних конструкцій, в яких час виконання зобов'язання визначається одночасно і строком, і терміном, оскільки подібні конструкції лише ускладнюють з'ясування питання щодо своєчасного виконання зобов'язання.

Дослідивши інститут неустойки в сучасному Українському законодавстві, ми дійшли висновку, що правове регулювання неустойки має ряд невирішених питань. Перш за все, це пов'язано з наявністю відповідних положень, присвячених цьому інституту в Цивільному кодексі України та Господарському кодексі України.

Проаналізувавши завдаток як вид забезпечення зобов'язань, ми вважаємо, що основна проблема застосування законодавства в цієї сфері полягає в тому, що зміст ст. 571 ЦК України має невдалу юридичну конструкцію, яка не дає однозначного розуміння необхідності існування між сторонами основного зобов'язання на момент укладення договору завдатку. Розглянувши судову практику, ми дійшли висновку, що позиція судів по цієї категорії справ неоднозначна. Більшість суддів підтримується точки зору, яка полягає у обов'язковому існуванні основного договору для кваліфікації правочину як завдатку. Але позитивно оцінюючи запровадження у чинне законодавство попереднього договору, ми вважаємо, що відсутність визначення у чинному законодавстві спеціального способу забезпечення виконання попереднього договору є суттєвим недоліком.

Застава як спосіб забезпечення виконання зобов'язань є саме тим інструментом, що дозволяє убезпечити кредитора від негативних майнових наслідків невиконання або неналежного виконання зобов'язання з боку боржника. Застава майнових прав стала можливою в Україні з прийняттям За-

кону України «Про заставу». Проте, після законодавчого закріплення можливості використання майнових прав як предмета застави практика постала перед великою кількістю питань, серед яких визначення правової природи застави залишається однією із найскладніших проблем цивільного права [2].

У новому ЦК України з'явився новий вид забезпечення виконання зобов'язань, що не був прописаний у старому Цивільному кодексі, а саме новела – право притримання. Але запровадження законодавцем нового забезпечувального засобу породило багато проблем, передусім теоретичного характеру [6].

На останок хочемо зазначити, що на сьогоднішній день актуальними залишаються проблеми узгодження норм Цивільного і Господарського кодексів України, що регулюють однотипні відносини щодо виконання цивільних і господарських зобов'язань, а також приведення у відповідність до Цивільного кодексу України положень актів цивільного законодавства, прийнятих раніше.

Список використаних джерел:

1. Договірне право України. Загальна частина : навч. посіб. / Т.В. Боднар, О.В. Дзера, Н.В. Кузнецьова та ін.; за ред. О.В. Дзери. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 896 с.
2. Застава як спосіб забезпечення виконання зобов'язань / Д.М. Гриджук, В.О. Олійник. – К. : Оріяни, 2002.
3. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV. – [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/435-15/page9>.
4. Цивільне право України: Загальна частина: Підручник / Бірюков І.А., Заїка Ю.О. Навчальний посібник / К.: КНТ, 2006. – 480 с.
5. Цивільне право: підручник : у 2 т. / В.І. Борисова (кер. авт. кол.), Л.М. Баранова, Т.І. Бегова та ін.; за ред. В.І. Борисової, І.В. Спасибо-Фатєєвої, В.Л. Яроцького – Х.:Право. – 2011. – Т. 2. – 816 с.

Козленко А.І.,
студент V курсу
Університету митної справи та фінансів
Науковий керівник: Стрижак І.В.,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри цивільного, господарського та екологічного права
Університету митної справи та фінансів

ПРОБЛЕМИ ПРОВЕДЕННЯ ТРАНСПЛАНТАЦІЙ ВІД МЕРТВОЇ ОСОБИ В УКРАЇНІ

За визначенням Всесвітньої Організації Охорони Здоров'я, трансплантація – це перенесення живої чи мертвої тканини чи органа між особами одного чи різних видів [1]. Орган і тканини що пересаджуються можуть бути взяті як у померлої так і у ще живої людини. Відповідно до ст. 1 Закону України «Про трансплантацію органів та інших анатомічних матеріалів людині», трансплантація – спеціальний метод лікування, що полягає в пересадці реципієнту органа або іншого анатомічного матеріалу, взятих у людини чи у тварини [2].

Незважаючи на те, що перша в світі органна трансплантація (донорської трупної нирки) виконана нашим співвітчизником Ю.Ю. Вороним в далекому 1933 році в м. Харків, кількість трансплантацій органів за роки незалежності України не перевищила позначку 129 пересадок у рік [3].

Відсутність донорських органів змушує пацієнтів знаходитися на хронічному діалізі або постійному неефективному консервативному лікуванні, що зумовлює соціальну та трудову дезінтеграцію пацієнта та лягає навантаженням на державний бюджет (шляхом соціальних виплат за інвалідністю, втратою працездатності, лікування за кордоном).

Концепція смерті мозку як біологічної смерті індивідуума була законодавчо закріплена у багатьох країнах, зокрема й в Україні. Згідно із чинним вітчизняним законодавством, людина вважається померлою, коли встановлено смерть її головного мозку – повну й незворотну втрату всіх його функцій. Встановлення цього діагнозу здійснюється у відповідності до Діагностичних критеріїв смерті мозку та процедури констатації моменту смерті людини [4].

Особа, в якій діагностовано смерть мозку, автоматично розглядається як потенційний донор органів і тканин, якщо вона за життя не була офіційно проти. Однак це не знімає гостроти моральної оцінки в разі забору органів від людини, оскільки в суспільстві з'являється побоювання, що для спасіння

реципієнта може бути прискорена або уповільнена смерть потенційного донора.

Для прижиттєвого донорства обов'язковим є отримання згоди донора, однак не існує єдиної думки щодо подальших дій в разі його смерті. Світова практика показує, що в цьому напрямку сформувалися дві основні концепції:

1. Презумпція незгоди (США, Канада, Великобританія, Німеччина, Нідерланди, Норвегія, Греція) – матеріал для пересадки може бути отриманий з тіла померлої особи лише у випадку, якщо вона за життя дала згоду на трансплантацію. Залежно від існуючого в різних країнах законодавства, процедура її отримання передбачає або усне погодження, або фіксування даної інформації в карті донора, водійських правах, посвідченні особи, медичній карті, реєстрі донорів. У разі, якщо померла людина за життя не залишила ні позитивної, ні чітко негативної відповіді щодо пересадки органа, дозвіл має бути отриманий від уповноваженої особи, якою зазвичай є член родини.

2. Презумпція згоди (Іспанія, Португалія, Бельгія, Австрія, Росія, Казахстан, Білорусь) – вилучення матеріалу для трансплантації (а в деяких країнах – з навчальною або науковою метою) є можливим при відсутності прижиттєвого офіційно зареєстрованого заперечення донора проти пересадки органа. Враховуючи важливість отримання згоди з етичної точки зору, така система повинна забезпечити повну інформованість людей щодо існуючої політики та надання їм безперешкодної можливості відмовитися [5].

Нині презумпція незгоди діє у 64%, а презумпція згоди – у 36% держав, де виконуються трансплантаційні втручання. При цьому середня кількість пересадок органів від донора-трупа у країнах із презумпцією незгоди і презумпцією згоди достовірно не відрізняється (враховуючи чисельність населення) – 28,9 і 32,8 на 1 млн. населення відповідно [6].

Відповідно до ст. 16 Закону України «Про трансплантацію органів та інших анатомічних матеріалів людині», кожна повнолітня дієздатна особа може дати письмову згоду або незгоду стати донором анатомічних матеріалів у разі своєї смерті. За відсутності такої заяви анатомічні матеріали у померлої повнолітньої дієздатної особи можуть бути взяті за згодою подружжя або родичів, які проживали з нею до смерті. Тобто, в Україні діє презумпція незгоди, яка майже унеможлиблює процес трансплантації органів, оскільки після смерті особи, органи придатні для трансплантації протягом періоду часу, що становить від 30 хв. до 2 год, а як видно із практики, поки лікар знайде родича, пояснить йому ситуацію та підпише згоду пройде на-

багато більше часу. Тому в Україні операції з трансплантації органів проводяться рідко.

Я вважаю, що необхідно в Україні змінити презумпцію незгоди на презумпцію згоди за умови впровадження потужної інформаційної компанії, це дало б змогу проводити набагато більше трансплантацій. Потрібно залучати до роботи релігійні конфесії та благодійні фонди, в тому числі і на законодавчому рівні. Соціально направлена інформаційна компанія у вигляді дорожніх банерів, інформаційних статей та впровадження циклу передач на центральних телевізійних каналах щодо суспільної користі та благодійності органної донації, – головна запорука розвитку інформаційно-просвітницького напрямку трансплантаційної служби та збільшення кількості трансплантацій.

Важливим елементом є, також, створення реєстру осіб, які не надали згоду на проведення трансплантацій, завдяки чому лікарі зможуть швидко знайти та перевірити, чи згодна людина на трансплантацію. Ще, я пропоную відображати інформацію щодо незгоди на трансплантацію у документах, таких як паспорт громадянина України або водійські права шляхом, наприклад, проставлення печатки відповідного органу.

Також, в Україні відсутній нормативно-правовий акт, який регулював би трансплантації від неродинного донора. Ця ситуація змушує громадян України вирішувати зазначене питання шляхом лікування за кордоном, що в першу чергу лягає тягарем на державний бюджет та викликає соціальну напругу у суспільстві. Відповідно до звіту Рахункової палати у 2013–2015 роках медичним закладам зарубіжних країн Міністерство охорони здоров'я перерахувало 2,431 мільйони доларів та 616,2 тисяч євро. На ці кошти було зроблено 6 трансплантацій кісткового мозку від родинного донора (дорослому населенню), 8 трансплантацій серця, 5 – печінки, 18 – нирки від живих родинних донорів і донорів трупів. В Україні за ці кошти можна було провести близько 1122 трансплантацій серця, 116 трансплантацій печінки та 5623 трансплантацій нирки відповідно [7].

У 2015 році «Національний інститут хірургії та трансплантології імені Шалімова» міг провести операцію по трансплантації нирки за 380,54 тисяч гривень, печінки включно з операцією резекції печінки в донора – за 1,294 мільйон гривень. Вартість трансплантації серця у цінах 2015 року – 233,73 тисяч гривень.

У 2016 році, за словами заступниці міністра охорони здоров'я **Оксани Сивак**, станом на початок листопада в Україні виконано 100 транспланта-

цій органів, з них 95 – трансплантацій нирки та 5 трансплантацій печінки [7].

При цьому потенційно можна було провести до 70 пересадок печінки, до 700 трансплантацій нирки на рік, а також близько 300 операцій по трансплантації серця.

Цікаво, що за останні двадцять років в Україні було проведено лише вісім трансплантацій серця.

Тож наша держава чомусь витрачає кошти на лікування українців за кордоном, хоча в Україні це було б в рази дешевше [7].

Отже, по-перше, найголовніше зараз законодавчо закріпити презумпцію згоди, що збільшить кількість трансплантацій, завдяки яким, велика кількість людей отримають шанс на життя.

По-друге, необхідно впровадити потужну інформаційну компанію з метою просвітництва населення з питань проведення операцій з трансплантації органів.

По-третє, потрібно внести зміни та доповнення до нормативно-правових актів, а деякі взагалі ліквідувати та прийняти нові.

Список використаних джерел:

1. Всемирная организация здравоохранения. Стаття «Трансплантация человеческих клеток, тканей и органов»: Режим доступу: <http://www.who.int/topics/transplantation/ru/>.

2. Закону України «Про трансплантацію органів та інших анатомічних матеріалів людині» від 16.07.1999.: Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1007-14>.

3. Комаров М.П., Никоненко О.С., Салютін Р.В., Паляниця С.С. Розвиток трансплантації в Україні – проблеми та шляхи їх подолання // Сучасні медичні технології. – 2013. – №3. – С. 64-68.

4. Діагностичні критерії смерті мозку та процедура констатації моменту смерті людини затверджені наказом Міністерства охорони здоров'я України «Про встановлення діагностичних критеріїв смерті мозку та процедури констатації моменту смерті людини» від 23.09.2013 № 821 // Офіційний Вісник України – 2013р., – № 82. – С. 507.

5. Никула Т.Д., Мойсеєнко В.О., Тарченко І.П., Свінціцький І.А. Трансплантація нирки: презумпція згоди або незгоди? // Практикуючий лікар. – 2013. – №3. – С.102-106.

6. Городецька А. Трансплантація в Україні: хто стоїть на шляху розвитку та успіху? [Електронний ресурс] / А. Городецька // Український медич-

ний часопис. – 2012. – 3 с. Режим доступу: <http://www.umj.com.ua/wp-content/uploads/2012/03/Transplantacia.pdf>.

7. Офіційний сайт Рахункової палати України. Стаття: «Ігноровані органи. В чому проблема з трансплантаціями в Україні?» Режим доступу: <http://www.ac-rada.gov.ua/control/main/uk/index>.

Кройтор В.А.,

*кандидат юридичних наук, професор,
професор кафедри цивільного права та процесу
Харківського національного університету внутрішніх справ*

ВПРОВАДЖЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ЦИВІЛЬНЕ СУДОЧИНСТВО ТА ЇХ ВПЛИВ НА ЗМІСТ ПРИНЦИПУ РІВНОСТІ ВСІХ ПЕРЕД ЗАКОНОМ І СУДОМ

Стрімкий розвиток інформаційних технологій за останнє десятиліття і пов'язане з цим переміщення частини комерційного обороту в мережу Інтернет, широке запровадження інформаційних технологій в усі сфери суспільного життя закономірно викликало появу низки проблем в сфері застосування процесуального законодавства. При цьому розвиток інформаційних технологій неминуче впливає на процедуру здійснення правосуддя. Застосування технологій в судочинстві слугує вирішенню завдань правосуддя. Формалізована цивільна процесуальна форма, що має переважно письмовий характер, не повинна залишатися осторонь від прискороного ділового обороту та сучасних технологій.

Отже важливо здійснити оцінку правових наслідків використання нових технологій, а також оцінити ті характеристики, які будуть відрізняти електронне правосуддя стосовно його впливу на правові засади судочинства. Впровадження системи електронного правосуддя буде мати суттєвий вплив на традиційні принципи судочинства: принцип процесуальної рівноправності сторін, принцип відкритості судового розгляду, диспозитивність, принцип поєднання усності і писемності судового розгляду, безпосередність судового розгляду тощо.

Принцип рівності всіх перед законом і судом передбачає необхідність забезпечення рівного доступу до системи електронного правосуддя для всіх учасників правовідносин, які знаходяться як у великих містах, так і в сіль-

ській місцевості. В іншому випадку, нерівність буде тільки посилюватися, причому тепер вже з точки зору доступу до сучасних технологій. Принцип рівності передбачає також і необхідність рівного доступу всіх осіб до баз законодавства та судової практики. Доступ до правової інформації сприяє забезпеченню реалізації принципу гласності та відкритості судового розгляду, а також є важливим аспектом забезпечення прозорості правосуддя. правову інформацію можна отримати за допомогою використання довідково-пошукових систем [1, с. 47]. До них можна віднести: офіційний портал Верховної Ради України, базу Ліга-закон, офіційний веб-портал Судової влади України, Єдиний державний реєстр удових рішень, в рамках якої діє проект «Електронний суд» тощо.

Слід мати на увазі, що в 2011 році Консультативній раді європейських суддів (КРЄС – ССЈЕ) було доручене завдання розробити та прийняти Висновки до уваги Комітету Міністрів щодо де-матеріалізації судової процедури. При розробці цього Висновку КРЄС взяла до уваги відповідні акти Ради Європи, зокрема, Конвенцію про захист приватних осіб у відношенні до автоматизованої обробки даних особистого характеру від 1981 року, а також Доповідь «Європейські судові системи» (Видання 2010 року) Європейської комісії з ефективності правосуддя (ЄКЕС – СЕРЕЈ) (а саме, Глава 5.3 щодо інформаційно-комунікаційних технологій в судах). Також були взяті до уваги інші міжнародні юридичні документи, зокрема, Європейська Стратегія Правосуддя Європейського Союзу та Директива Європейського Союзу про захист даних, Директива 95/46/ЄС Європейського парламенту та Ради щодо захисту людей стосовно обробки анкетних даних та вільного обігу таких даних.

Відповідно до рекомендацій Комітету експертів з питань автоматизації процедури судочинства державам – учасникам Ради Європи щодо впровадження інформаційних технологій повинно здійснювались на всіх стадіях судочинства, в тому числі в інтерактивному режимі (Висновок № 14 (2011) Консультативної ради європейських суддів «Судочинство та інформаційні технології» [3]).

Використання сучасних інформаційних технологій ні в якому разі не можна розглядати поза контекстом відкритості правосуддя та забезпечення транспарентності судової влади в цілому. На сьогоднішній день відкритість правосуддя можуть бути досягнуті виключно при застосуванні таких інформаційних технологій як: система розподілу заяв, що входять через комп'ютерну програму, система відеоконференцзв'язку, система аудіо фіксації судових засідань. Створення в глобальній мережі Інтернет офіційних

сайтів судів, а також організація в будівлях суду точок вільного доступу до цих інтернет-ресурсів дозволить вирішити проблему своєчасного надання широкого спектру актуальної інформації невизначеному колу осіб, які заінтересовані в її отриманні, включаючи і тих громадян, у яких вдома немає можливості доступу до мережі Інтернет.

Деякі дослідники зазначають, що відкритість практично повністю зводить нанівець будь-які можливості для зловживань, адже якщо всі судові рішення знаходяться у вільному загальному доступі, то навряд чи хтось посміє порушити єдність судової практики [2, с. 117]. Впровадження інформаційних технологій в процес здійснення судочинства дозволить більш ефективно побудувати систему організаційно-правових відносин всередині системи судів загальної юрисдикції, а також у відносинах суду і учасників процесу, прискорити обіг судових документів, підвищити прозорість судової системи і сприятиме єдності судової практики.

Інформаційно-комунікативні технології повинні бути інструментом або засобом покращення адміністрування судочинства, полегшувати доступ користувачів до судів та підвищувати гарантії, встановлені ст. 6 Європейської Конвенції з прав людини: доступ до правосуддя, неупередженість, незалежність судді, справедливість та розумні строки розгляду справи. Впровадження інформаційних технологій в судах не повинно шкодити авторитету судової системи. Якщо судочинство буде сприйматися користувачами як суто технічний процес без його реальної та фундаментальної функції, здійснення правосуддя може стати повністю автоматизованим без участі людського фактору. Судочинство, в першу чергу, має містити людський фактор, оскільки тут йдеться про реальних людей та про вирішення їхніх спорів. Найвагоміше значення людський фактор має в оцінці поведінки сторін та їх свідків в судовому засіданні, що і становить складову роботи судді (Висновок № 14 (2011) Консультативної ради європейських суддів «Судочинство та інформаційні технології» [3]).

Список використаних джерел:

1. Кудрявцева Е.В. Внедрение информационных технологий в гражданское судопроизводство // Закон. – 2015. – № 3. – С. 46–47.
2. Чуча С.Ю. Реализация принципа открытости правосудия в деятельности арбитражного суда // Вестник Омского университета. Серия «Право». – 2014. – № 2 (23). – С. 114–117.

3. Висновок № 14 (2011) Консультативної ради європейських суддів «Судочинство та інформаційні технології» [Електронний ресурс] // Режим доступу : court.gov.ua/userfiles/visn_14.doc.

Кулинич О.П.,

кандидат юридичних наук, старший викладач кафедри аграрного, земельного та екологічного права імені академіка В.З. Янчука Національного університету біоресурсів і природокористування України

ДО ПИТАННЯ ПРО ЗАСТОСУВАННЯ ВИТРЕБУВАННЯ ІЗ ЧУЖОГО НЕЗАКОННОГО ВОЛОДІННЯ ЯК СПОСОБУ ЗАХИСТУ ПРАВА ПРИВАТНОЇ ВЛАСНОСТІ НА ЗЕМЕЛЬНУ ДІЛЯНКУ

Одним із найдавніших способів захисту речових прав на майно, що має широке застосування у юридичній практиці на сьогоднішній час, є віндикаційний позов. Даний позов має древнє коріння, він був відомий ще римському приватному праву і слугував цивільно-правовим засобом захисту права власності. Як зазначається у літературі, його назва походить від латинських слів «*vim dicere*» – «оголошую про застосування сили» та обумовлена правом власника щодо розшуку та застосування для повернення своєї речі – де знаходжу свою річ, там і забираю її [1, с. 337].

Право власника на віндикаційний позов закріплене у ч. 1 ст. 387 Цивільного кодексу України (далі – ЦКУ) [2], відповідно до змісту якої власник має право витребувати своє майно від особи, яка незаконно, без відповідної правової підстави заволоділа ним. У літературі цивільного права віндикаційний позов розглядається як «позов неволодіючого власника до володіючого невластника», причому «увага загострюється на таких ознаках позову, як втрата власником володіння річчю і перебування її у володінні невластника» [3, с. 308] або як «позов неволодіючого власника до володіючого невластника з метою відновити порушене володіння річчю шляхом вилучення її в натурі» [4, с. 49].

На наш погляд, більш точним є визначення віндикації, запропоноване А.Ю. Бабаскіним. Він пропонує під віндикаційним позовом розуміти «позов неволодіючого майном власника до його фактичного набувача про витребування індивідуально-визначеного майна з чужого незаконного володіння» [5, с. 367].

В Україні правові передумови для застосування віндикаційного захисту права власності на земельні ділянки створені з введенням в дію ЦКУ від 16 січня 2003 року. Саме нормами цього Кодексу було розширено сферу застосування віндикаційного позову шляхом включення земельних ділянок числа об'єктів, яким надано цивільно-правового режиму майна. Як зазначає О.А. Вівчаренко, до прийняття ЦКУ віндикаційний захист права приватної власності на земельну ділянку був штучно обмежений випадками відчуження земельної ділянки на підставі правочину, який визнавався недійсним за ознакою дефекту волі. Віндикація, на думку О.А. Вівчаренка, в даному випадку є неможливою, адже, по-перше, земельне законодавство передбачає тільки один окремий випадок витребування майна в натурі – із самовільного зайняття, та, по-друге, «норми ЦК 1963 р. і Закону України «Про власність» про витребування майна не могли бути покладені в обґрунтування позову про витребування земельної ділянки, оскільки остання не визнавалася цими нормативно-правовими актами майном» [6, с. 55-56].

Із набранням чинності Цивільним кодексом України земельна ділянка була визнана законодавцем об'єктом нерухомого майна відповідно до ч. 1 ст. 181 ЦКУ, що дозволило застосовувати інститути цивільно-правового захисту для захисту прав на землю.

Потрібно зазначити, що віндикаційний позов має багато спільного із позовом про повернення самовільно зайнятих земельних ділянок, що закріплений у ст. 212 Земельного кодексу України [7]. В їх онові лежить одна матеріально-правова вимога – про повернення земельної ділянки, особі яка нею володіє на підставі правого титулу (право власності, право оренди земельної ділянки тощо). Віндикація та позов про повернення самовільно зайнятої земельної ділянки, що використовуються для захисту права приватної власності на земельні ділянки, відрізняються не тільки за своєю галузевою приналежністю. Отже, можна зробити висновок, що повернення земельної ділянки із самовільного володіння є окремим випадком віндикації. Однак, віндикаційний позов має ширший перелік підстав для застосування. Віндикація застосовується у випадку, коли незаконний власник не тільки заволодів чужою земельною ділянкою, але й оформив чи вжив заходів до оформлення права власності на неї на своє ім'я.

Таким чином позов про повернення майна із чужого незаконного володіння відіграє важливу роль серед засобів захисту права приватної власності на земельні ділянки.

Список використаних джерел:

1. Фролова Н.М. Защита права собственности и иных вещных прав / Н.М. Фролова // Гражданское право: [учебник]: [под ред. А.Г. Каплина, А.И. Масляева]. – М. Юристъ, 1997. – Ч.1. – Ст. 337-350.
2. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. № 435-IV // Відомості Верховної Ради. – 2003. – № 40. – Ст. 356.
3. Харитонов Є.О. Цивільне право: [підручник] / Є.О. Харитонов, Н.О. Саніахметова. – К.: Істина, 2003. – 776 с.
4. Дзера І.О. Цивільно-правові засоби захисту права власності в Україні / І.О. Дзера. – К.: Юрінком Інтер, 2001. – 256 с.
5. Бабаскін А.Ю. Захист права власності / А.Ю. Бабаскін // Цивільне право України: академічний курс: [підручник]: У двох томах / за заг. ред. Я.М. Шевченко. – Т. 1. Загальна частина. – К.: Концерн «Видавничий дім «Ін Юре»», 2003. – С. 364–377.
6. Вівчаренко О.А. Гарантії права власності на землю в Україні: [монографія] / О.А. Вівчаренко. – Івано-Франківськ: ВДВ ЦІТ, 2006. – 196 с.
7. Земельний кодекс України від 25 жовтня 2001 р. № 2768-III // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 3-4. – Ст. 27.

Леонова Т.А.,
адвокат
АО «Юрис Феррум»

ПРОБЛЕМАТИКА ИСПОЛНЕНИЯ ОПРЕДЕЛЕНИЯ О ВРЕМЕННОМ ИЗЪЯТИИ ДОКАЗАТЕЛЬСТВ ДЛЯ ИССЛЕДОВАНИЯ СУДОМ

Гражданским процессуальным кодексом Украины (далее – ГПК Украины) предусмотрено, что каждая сторона обязана доказать те обстоятельства, на которые она ссылается для обоснования своих требований и возражений. Вместе с тем, возможны ситуации, когда сторона или иные лица, участвующие в деле, не могут представить суду необходимые доказательства в силу тех или иных причин. В таком случае суд по их ходатайству обязан истребовать такие доказательства, о чем выносит определение. В случае невозможности представить суду доказательство, необходимо уведомить об этом суд и указать причины такой невозможности на протяжении пяти дней

с момента получения определения. В противном случае суд уполномочен применить меры процессуального принуждения [1].

Мерой процессуального принуждения, направленной на обеспечение полноты судебного рассмотрения и обоснованности судебных решений, является временное изъятие доказательств для исследования судом, предусмотренное ст. 93 ГПУ Украины. Это превентивная процессуальная мера, которая предназначена для оперативного реагирования суда на действия, противоправно препятствующие осуществлению гражданского судопроизводства. В частности, имеется в виду непредоставление без уважительных причин письменным или вещественным доказательствам, истребованных судом, или несообщение об этих причинах.

Безусловно, возможность изъять письменное или вещественное доказательство и передать его суду для изучения является важной гарантией эффективности гражданского судопроизводства. Однако серьезной преградой для реализации возможности использовать данную меру процессуального принуждения является отсутствие законодательно урегулированного и действенного механизма ее реализации.

Так, в ГПК Украины не установлена процедура исполнения определения суда о временном изъятии доказательств для изучения судом. Более того, не определен круг субъектов, уполномоченных на осуществление данного процессуального действия. Такой пробел в действующем законодательстве приводит к серьезным проблемам в правоприменительной деятельности, когда определения суда выносятся, но не исполняются, что фактически превращает положения ст. 93 ГПК Украины в «мертвую» норму. Именно поэтому на основе анализа судебной практики и теоретических разработок ученых необходимо определить наиболее эффективный вариант реализации определений по временному изъятию доказательств для изучения судом, что делает исследуемую тему крайне актуальной.

Некоторые ученые процессуалисты отмечают, что реализация определений о применении мер процессуального принуждения, в том числе и временного изъятия доказательств для изучения судом, осуществляется вне рамок исполнительного производства [2, с. 93]. Но на основании анализа судебной практики можно прийти к выводу о том, что суды в большинстве случаев придерживаются позиции о возложении выполнения определения по временному изъятию доказательств на органы государственной исполнительной службы.

Так, в определении Подольского районного суда г. Киева от 13.05.2015 г. в деле № 758/3742/14-ц указано, что копию определения необ-

ходимо направить для выполнения в ОГИС Подольского районного управления юстиции в г. Киеве. На исполнение данного определения государственный исполнитель должен временно изъять для исследования судом у Публичного акционерного общества «Дельта банк» оригинал договора поручительства. Кроме того, суд установил конкретный срок исполнения определения – до 27.07.2015 г., тем самым предоставив исполнителю более двух месяцев на осуществление изъятия [3].

Вместе с тем, единства среди судей касательно субъектов и порядка исполнения данного определения нет. Часто суды, вынося определение, не указывают, кто должен его исполнять. Например, в определении Приморского районного суда г. Одессы от 24.11.2016 г. в деле № 522/4126/16-ц суд указал только, у кого и какие именно документы необходимо изъять, а также что предоставление документов по определению суда осуществляется бесплатно [4]. Исполнение именно таких решений наиболее усложнено, ведь не определено конкретное лицо, на которое ложится обязанность осуществить изъятие и передать доказательства суду для изучения.

Возможны случаи, когда суд, удовлетворяя ходатайство о временном изъятии доказательств, в определении обязывает лицо, у которого следует изъять вещи или документы, немедленно предоставить их суду. Например, в определении Октябрьского районного суда Днепропетровской области от 22.06.2016 г. в деле № 201/15068/14-ц суд обязал Публичное акционерное общество «Универсалбанк» немедленно предоставить для исследования в судебном заседании кредитное дело в полном объеме [5]. В таком случае суд фактически дублирует определение об истребовании доказательств, что противоречит самой природе временного изъятия доказательств. Поэтому автор считает данный подход некорректным и не соответствующим потребностям практики.

Основной проблемой является то, что часто определения о временном изъятии доказательств для изучения судом выносятся, но не исполняются. Связана такая ситуация, в первую очередь, с отсутствием нормативного урегулированного механизма их реализации. Большинство практиков сходятся во мнении о том, что даже в случае вынесения определения о временном изъятии доказательств у лица, принимающего участие в деле, нет никаких гарантий получения необходимых для обоснования своих требований и возражений доказательств.

В случае неисполнения определения о временном изъятии доказательств, суд имеет право вынести частное определение, руководствуясь при этом ч. 1 ст. 211 ГПК Украины. Согласно данной статье, в случае выявления

во время рассмотрения дела нарушения закона и установления причин и условий, способствующих его совершению, суд может вынести отдельное определение и направить его соответствующим лицам или органам для принятия мер по устранению этих причин и условий.

Так, 12.08.2015 г. Красногвардейский районный суд г. Днепропетровска вынес частное определение в деле № 204/2769/15-ц. Из указанного определения следует, что 24.06.2015 г. управлению государственной исполнительной службы Главного территориального управления юстиции в Днепропетровской области было поручено временно изъять у ООО «Завод Пластик» приказ о принятии ЛИЦА_1 на работу. Данное определение исполнено не было, что затягивает и делает невозможным рассмотрение дела. Именно поэтому суд постановил сообщить об изложенном выше управлению государственной исполнительной службы Главного территориального управления юстиции в Днепропетровской области и сообщить суду о принятых мерах на протяжении одного месяца со дня поступления частного определения [6].

На основании анализа вышеуказанных и других решений судов, можно прийти к выводу, что эффективность такой меры процессуального принуждения, как временное изъятие доказательств для изучения судом, значительно снижена из-за отсутствия механизма ее реализации. Поэтому автор считает целесообразным дополнить ст. 93 ГПК Украины частью 3, в которой закрепить перечень субъектов, уполномоченных исполнять данное определение суда, а также порядок его исполнения.

Что касается субъектного состава, для потребностей практики наиболее удачным вариантом было бы поручить осуществлять временное изъятие доказательств органам внутренних дел либо органам государственной исполнительной службы с привлечением сотрудников полиции. В последнем случае важно также законодательно урегулировать порядок такого привлечения.

Список использованных источников:

1. Цивільний процесуальний кодекс України від 18.03.2004 № 1618-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 40. – Ст. 492.
2. Майка М.Б. Виконання ухвал у цивільному процесі України поза межами виконавчого провадження: порядок та суб'єкти / М.Б. Майка. // Національний юридический журнал: теорія і практика. – 2016. – С. 93–97.
3. Ухвала Подільського районного суду м. Києва від 13.05.2015 р. у справі № 758/3742/14-ц [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/45017871>.

4. Ухвала Приморського районного суду м. Одеса від 24.11.2016 р. у справі № 522/4126/16-ц [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/62938464>.

5. Ухвала Жовтневого районного суду Дніпропетровської області від 22.06.2016 р. у справі № 201/15068/14-ц [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/58442081>.

6. Ухвала Красногвардійського районного суду м. Дніпропетровськ від 12.08.2015 р. у справі № 204/2769/15-ц [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/49303740>.

Міловська Н.В.,
*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри цивільно-правових дисциплін
Навчально-наукового гуманітарного інституту
Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського*

ОСОБЛИВОСТІ ДОСТРОКОВОГО ПРИПИНЕННЯ ДОГОВОРІВ СТРАХУВАННЯ

Сутність договору страхування полягає в тому, що за цим договором одна сторона (страховик) зобов'язується у разі настання певної події (страхового випадку) виплатити другій стороні (страхувальникові) або іншій особі, визначеній у договорі, грошову суму (страхову виплату), а страхувальник зобов'язується сплачувати страхові платежі та виконувати інші умови договору (ст. 979 Цивільного кодексу України (далі – ЦК України) [1]).

Цивільний кодекс України передбачає два види підстав для припинення договору страхування: договірні та законні (ч. 1 ст. 997 ЦК України). Перші з них визначаються сторонами договору страхування і включаються до його тексту. Другі встановлюються як загальними положеннями зобов'язального права, так і страховим законодавством. Тобто законні підстави можуть бути як загальними (глава 50 ЦК України), такими як, наприклад, виконання обов'язків сторонами договору страхування, неможливість виконання внаслідок загибелі речі, що є об'єктом страхування тощо, так і спеціальними – властивими тільки договорам страхування.

Закінчення строку дії припиняє договір страхування. При цьому, за загальним правилом, припиняється обов'язок страховика здійснювати страхо-

ву виплату в разі настання страхового випадку після закінчення строку його дії. Якщо страховий випадок настав у період чинності договору страхування, то страховик не звільняється від здійснення страхової виплати відповідно до умов страхування.

Договір страхування припиняється виконанням страховиком зобов'язань перед страхувальником у повному обсязі до закінчення встановленого строку його дії. Дане положення кореспондує загальному правилу, встановленому ст. 599 ЦК України, згідно з яким зобов'язання припиняється виконанням, проведеним належним чином. Крім цього, сторони за взаємною згодою можуть у будь-який час припинити дію договору страхування.

Положення ч. 1 ст. 28 Закону України «Про страхування» [2] передбачають також інші підстави дострокового припинення чинності договору страхування, зокрема: ліквідація страхувальника – юридичної особи або смерть страхувальника – фізичної особи чи втрата ним дієздатності, за винятком випадків, передбачених законом; ліквідація страховика в порядку, встановленому чинним законодавством України; постановлення судового рішення про визнання договору страхування недійсним.

Чинне законодавство передбачає підстави та порядок припинення договору страхування шляхом односторонньої відмови страхувальника або страховика від подальшої дії договору, а також випадки, коли страховик не вправі відмовитися від договору страхування. Так, у разі несплати страхувальником страхових платежів у встановлені договором строки (першого платежу – за консенсуальним договором страхування; другого або наступних – за реальним або консенсуальним), якщо інше не встановлено договором, страховик може відмовитися від договору страхування (ст. 997 ЦК України). При цьому договір вважається достроково припиненим у випадку, якщо перший (або черговий) страховий платіж не був сплачений за письмовою вимогою страховика протягом десяти робочих днів з дня пред'явлення такої вимоги страхувальнику.

Про намір достроково припинити дію договору страхування з інших підстав за загальним правилом будь-яка сторона зобов'язана повідомити іншу не пізніше як за тридцять календарних днів до дати припинення дії договору. Інший строк для попередження може бути визначений в договорі страхування. При відмові сторін від договору страхування він припиняється. Договір страхування буде вважатися припиненим з моменту отримання другою стороною повідомлення про відмову.

Найхарактернішою ознакою договору страхування є його належність до алеаторних (ризикових) договорів, специфіка яких полягає в тому, що зале-

жно від настання чи ненастання обумовленої обставини одна сторона набуває певних майнових вигод, а інша, навпаки, несе витрати. Елемент ризику, який бере на себе кожна із сторін у ризиковому договорі, полягає у вірогідності того, що чи одна, чи інша сторона фактично отримає зустрічне задоволення меншого обсягу, ніж надано нею самою. Так, страховик не знає, чи буде він платити за договором чи ні, не знає також ані суми, ані часу платежу, і перебуває в такому стані до тих пір, поки не настане передбачена договором подія. Разом з тим ризик несе і страхувальник – адже він, сплачуючи страхові платежі, зовсім не певен, що натомість колись отримає страхову виплату.

Слід зазначити, що оскільки подія, на випадок настання якої здійснюється страхування, включає три елементи: небезпека, шкода і причинний зв'язок (причому мова йде не про заподіяння шкоди взагалі, а про заподіяння шкоди конкретній особі), то припинення існування страхового ризику можливе лише при зникненні можливості настання небезпеки, щодо якої здійснюється страхування та можливості заподіяння шкоди цією небезпечною застрахованій особі.

Важливо підкреслити, що при переході прав на застраховане майно при майновому страхуванні страховий ризик зникає. Дійсно, ніякого переходу ризику або страхового інтересу при переході прав на застраховане майно не відбувається. Ні ризик, ні інтерес не оборотоздатні. Страховий ризик, інтерес, що пов'язані з застрахованим майном, у однієї особи зникають, але з'являються у іншій особі, і цій особі тепер надається страховий захист.

Законодавством урегульовано порядок проведення розрахунків між сторонами у випадку дострокового припинення договору страхування. Так, у разі дострокового припинення його дії, крім договору страхування життя, за вимогою страхувальника страховик повертає йому страхові платежі за період, що залишився до закінчення дії договору, з вирахуванням нормативних витрат на ведення справи, визначених при розрахунку страхового тарифу, фактичних виплат страхових сум та страхового відшкодування, що були здійсненні за цим договором страхування. Якщо вимога страхувальника обумовлена порушенням страховиком умов договору, останній повертає страхувальнику сплачені ним страхові платежі повністю.

У випадку дострокового припинення договору страхування, крім страхування життя, за вимогою страховика страхувальнику повертаються повністю сплачені ним страхові платежі. Якщо вимога страховика обумовлена невиконанням страхувальником умов договору страхування, страховик повертає йому страхові платежі за період, що залишився до закінчення дії до-

говору, з вирахуванням нормативних витрат на ведення справи, визначених при розрахунку страхового тарифу, фактичних виплат страхових сум та страхового відшкодування, що були здійсненні за цим договором страхування.

У разі дострокового припинення дії договору страхування життя страховик виплачує страхувальнику викупну суму, яка є майновим правом страхувальника за договором страхування життя. Якщо вимога страховика зумовлена невиконанням страхувальником умов договору страхування, останньому повертається викупна сума.

Дія договору особистого страхування не може бути припинена страховиком достроково, якщо на це немає згоди страхувальника, який виконує всі умови договору страхування, та якщо інше не передбачено умовами договору та законом (ч. 3 ст. 997 ЦК України; ч. 2 ст. 28 Закону України «Про страхування»).

Отже, наслідки дострокового припинення договору страхування залежать від двох факторів: по-перше, від того, хто був ініціатором такого припинення (страхувальник чи страховик), і, по-друге, – від того, чи обумовлена така відмова від договору однієї сторони невиконанням умов договору другою стороною.

Загалом, наслідками дострокового припинення договору страхування є припинення обов'язку страхувальника зі сплати страхових платежів і припинення обов'язку страховика виплатити відшкодування по страховому випадку, що настав до припинення договору.

Список використаних джерел:

1. Цивільний кодекс України: Прийнятий 16 січня 2003 року. – К.: Істина, 2003. – 368 с.
2. Закон України «Про страхування» від 7 березня 1996 року // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 18. – Ст. 78.

Паплик О.В.,
*аспірант кафедри цивільного права та процесу
Львівського національного університету імені Івана Франка*

ПРАВО АКЦІОНЕРІВ НА УПРАВЛІННЯ ТОВАРИСТВОМ У КОНТЕКСТІ ОСТАННІХ ЗАКОНОДАВЧИХ ЗМІН

Корпоративне право акціонерів на управління товариством із впевненістю можна вважати основоположним, адже від належного та продуманого управління товариством, його акціонерами, яке, зокрема, проявляється у спосіб обрання членів наглядової ради акціонерного товариства, яким відтепер у відповідності до законодавчих змін, у тому числі, є незалежний директор, залежить прибуток такого товариства, а також останній покликаний стати, так званим, «острівком» незалежності у наглядовій раді акціонерного товариства.

01 травня 2016 року набрав чинності Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо захисту прав інвесторів» від 7 квітня 2015 року, № 289-VIII, яким зокрема, внесено зміни до Закону України «Про акціонерні товариства» (надалі – Закон), а саме запроваджено, у залежності від законодавчих приписів, обов'язок або право акціонерів товариства, обирати до складу наглядової ради, так званих, незалежних директорів [1].

Теоретична складова корпоративного права акціонерів на управління товариством, у спосіб обрання незалежного директора, відповідно до останніх законодавчих змін, може бути розкрита, а саме корпоративне право належним чином здійснене, виключно після з'ясування правового статусу особи незалежного директора, як члена наглядової ради акціонерного товариства, а також порядку обрання та припинення повноважень останнього.

Так, Законом [2] встановлено, що незалежний директор – фізична особа, обрана членом наглядової ради товариства, яка:

1) не є і не була протягом попередніх п'яти років афілійованою особою акціонерів та/або товариства або його дочірнього підприємства та/або посадовою особою цього товариства або його дочірнього підприємства.

2) не одержує і не одержувала в минулому істотну додаткову винагороду від товариства або його дочірнього підприємства, крім плати, отриманої як незалежний директор.

Однак, вказана вимога до особи незалежного директора, на нашу думку, є не до кінця розкритою, зважаючи на те, що законодавчо не окреслено,

який саме період часу охоплює поняття «в минулому». Вважаємо, що законодавець, все ж таки, мав на меті встановити певний період, протягом якого особа, яка претендуватиме на посаду незалежного директора не отримувала б істотної додаткової винагороди. Вказане підтверджується тим, що якщо законодавець хотів би бачити у незалежному директорі особу, яка взагалі ніколи не одержувала вищезгаданої винагороди, то сформулював би законодавче положення не додаючи словосполучення «в минулому», попросту вказавши, що така особа «не одержувала істотну додаткову винагороду».

Поряд з цим, нерозкритим залишається поняття «істотної додаткової винагороди», яке станом на сьогодні залишає певний простір для спекуляцій з боку акціонерів, які будуть зацікавлені, щоб пов'язані з ними особи обіймали посаду незалежного директора, і як наслідок любіювали їхні інтереси.

3) не має і не мала протягом минулого року істотних ділових відносин з товариством або його дочірнім підприємством.

Знову ж таки, згадана вимога до особи незалежного директора містить законодавчу прогалину, яка стосується відсутності розуміння «істотних ділових відносин». Також, вважаємо формулювання «протягом минулого року», таким, що породжуватиме певні неузгодженості, адже незрозумілим залишається період з якого розпочинається відлік такого строку.

4) не є і не була протягом попередніх трьох років працівником існуючого або колишнього незалежного аудитора товариства або дочірнього підприємства товариства.

5) не є і не була головою або членом виконавчого органу іншого товариства, яке є афілійованим до цього товариства.

б) не є близьким членом родини виконавчого чи управляючого директора або осіб у ситуаціях, зазначених у цьому пункті.

У згаданій вимозі до особи незалежного директора, також міститься істотна законодавча прогалина, адже Закон не наводить поняття «близького члена родини». Різне розуміння категорії родинності у науці зумовило виділення двох видів родинності: як зв'язок осіб, які мають лише кровну спорідненість та родинність заснована не на кровній спорідненості осіб, а на правовому зв'язку, тобто родинність має здебільшого соціальні риси [3, с. 116].

За аналогією права можемо застосувати визначення близького родича, яке міститься у ч. 2 ст. 2 Закону України «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів», у відповідності до якого таким родичами є батьки, дружина (чоловік), діти, рідні брати і сестри, дід, баба, онуки [4].

Щодо обов'язковості обрання незалежного директора. У відповідності до ч. 4 ст. 53 Закону, наглядова рада публічного акціонерного товариства та акціонерного товариства, у статутному капіталі якого більше 50 відсотків акцій (часток, паїв) належить державі, а також акціонерного товариства, 50 і більше відсотків акцій (часток, паїв) якого знаходяться у статутних капіталах господарських товариств, частка держави в яких становить 100 відсотків, має включати щонайменше двох незалежних директорів [2].

Однак, акціонери приватного акціонерного товариства, яке не підпадає під вищезгаданих критерії, також можуть реалізувати право на управління товариством у спосіб обрання незалежного директора до складу наглядової ради.

Повертаючись до кількісного складу незалежних директорів, зазначаємо, що Закон не містить обов'язкової вказівки на те, що незалежні директори повинні складати більшість у наглядовій раді акціонерного товариства.

Щодо порядку обрання та строку повноважень незалежного директора. Зважаючи на те, що законодавець не встановив окремої вимоги, стосовно порядку обрання та строку повноважень незалежного директора, необхідно керуватись загальними правилами, які встановлені для членів наглядової ради акціонерного товариства.

Частина 1 статті 53 Закону, зокрема, передбачає, що члени наглядової ради публічного акціонерного товариства обираються акціонерами під час проведення загальних зборів товариства. Частина 10 статті 53 Закону, встановлює, що обрання членів наглядової ради публічного акціонерного товариства здійснюється виключно шляхом кумулятивного голосування. Обрання членів наглядової ради приватного акціонерного товариства здійснюється шляхом кумулятивного голосування, якщо інший спосіб не встановлений статутом акціонерного товариства [2].

Зазначений спосіб голосування, слугуватиме певною гарантією здійснення права на управління товариством, у спосіб обрання незалежного директора акціонерами, розмір акцій яких є незначним.

Що стосується строку повноважень незалежного директора, то із правового аналізу ч. 1 ст. 53 Закону [2] випливає, що такий, як правило становить один рік. Вказана невизначеність зумовлена тим, що закон прив'язує строк обрання члена наглядової ради до наступних річних зборів товариства.

Однак, у випадку, якщо річні загальні збори товариства не будуть проведені у строк визначений законом, або ж на загальних зборах акціонерного товариства не буде вирішено питання стосовно подальшої діяльності наглядової ради товариства, повноваження членів наглядової ради припиняються,

крім повноважень з підготовки, скликання і проведення річних зборів товариства.

Поряд з цим, зазначено, що особи, обрані членами наглядової ради, можуть переобиратися необмежену кількість разів.

Що стосується дострокового припинення повноважень незалежного директора акціонерного товариства, ч. 6 ст. 53 Закону, зокрема, передбачає, що повноваження члена наглядової ради, обраного кумулятивним голосуванням, за рішенням загальних зборів можуть бути припинені достроково лише за умови одночасного припинення повноважень усього складу наглядової ради. У такому разі рішення про припинення повноважень членів наглядової ради приймається загальними зборами акціонерів простою більшістю голосів акціонерів, які зареєструвалися для участі у зборах [2].

Звідси можемо дійти висновку, що якщо акціонери приватного акціонерного товариства реалізуючи право на управління товариством, у спосіб обрання незалежного директора, передбачають у статуті товариства відмінний від кумулятивного голосування спосіб обрання членів наглядової ради, то дострокове припинення повноважень незалежного директора не матиме наслідком припинення повноважень усіх членів наглядової ради акціонерного товариства.

Отже, як вбачається із вищенаведеного, право акціонерів на управління товариством зазнало певних законодавчих змін, внаслідок запровадження інституту незалежного директора, який повинен слугувати гарантією належного дотримання прав та інтересів акціонерів. У зв'язку з чим, було проведено правовий аналіз правового статусу особи незалежного директора, як члена наглядової ради акціонерного товариства.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо захисту прав інвесторів» від 7 квітня 2015 року, № 289-VIII // Відомості Верховної Ради України. – 2015 – № 25. – Ст. 188.

2. Закон України «Про акціонерні товариства» від 16 січня 2003 року № 436-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003 – № 18, № 19-20, № 21-22. – Ст. 144.

3. Розгон О.В. Поняття «родич», «член сім'ї» та суміжні з ними категорії / О.В. Розгон. // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. – 2014. – №17 (1106). – С. 114 – 117.

4. Закон України «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів» від 23 грудня 1993 року № 3781-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1994 – № 11. – Ст. 50.

Ходирєва А.В.,
студентка

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

ПРАВО БУТИ ЗАБУТИМ ЯК ІНСТРУМЕНТ РЕГУЛЮВАННЯ ВІДНОСИН У СФЕРІ ЗАХИСТУ ПЕРСОНАЛЬНИХ ДАНИХ

Останнім часом значення регулювання інформаційних відносин у сфері персональних даних важко переоцінити. Усе розвинуте суспільство неупинними, широкими кроками наближається до суспільства інформаційного. Поступово та неминуче проходить інформатизація усіх сфер діяльності у ньому, як у публічній, так і у приватній сферах.

Значний прогрес у розвитку інформаційних технологій, їх повсюдне запровадження, пов'язане із збільшенням обсягів і напрямів використання інформації, призвело до можливості збирання, зберігання і обробки інформації щодо фізичної особи, яка є повноцінним суб'єктом приватно-правових відносин. З одного боку, це позитивний крок, це значно полегшує участь такої особи у цивільно-правовому обороті і доводить до автоматизму багато процесуальних дій, які можуть забрати чимало часу. З іншого боку, в силу широкого і відкритого використання систем, які автоматизовані надає змогу отримати інформацію про будь-яку особу, що може стати порушенням прав цієї особи. Це зумовлює необхідність мати ефективну і дієву процедуру щодо захисту персональних даних у зв'язку із тим, що відкрита наявність певних даних у відкритому доступі може нанести шкоду такій особі [5, с. 23].

Поява інституту персональних даних була зумовлена тим, що потрібно було встановити чіткий зв'язок особи, носія певних персональних даних із регламентацією та захистом такої особи. Ці відносини, у свій час, були новими на правовій площині. Законодавець надав визначення персональним даним у Законі України «Про захист персональних даних». Відповідно до цього закону персональними даними є відомості чи сукупність відомостей про фізичну особу, яка ідентифікована або може бути конкретно ідентифікована[3]. Але законодавством України не встановлено і не може бути вста-

новлено чіткого переліку відомостей про фізичну особу, які є персональними даними задля можливості застосування положень Закону до різноманітних ситуацій, у тому числі при обробці персональних даних в інформаційних (автоматизованих) базах та картотеках персональних даних, що можуть виникнути у майбутньому, у зв'язку зі зміною у технологічній, соціальній, економічній та інших сферах суспільного життя.

Слід зазначити, що як і на законодавчому, так і науковому рівні ця сфера швидко розвивається. Це зумовлено факторами наведеними вище. Публікуються наукові праці з проблематики даного питання, а нормативно-правових актів, які прямо чи опосередковано регулюють питання, які виникають у даній сфері є приблизно три тисячі – від вітчизняних законів до міжнародних конвенцій. Наведемо деякі з них.

Передумовою регламентації «інформації про особу» на вітчизняному просторі прийнято вважати приєднання України до Конвенції про захист осіб у зв'язку з автоматизованою обробкою персональних даних від 28 січня 1981 р., де у статті 2 було визначення дефініції «персональні дані» [1]. Стаття 11 Закону України «Про інформацію» надає перелік відомостей, які відносяться до «персональних даних фізичної особи». Це дані про її національність, освіту, сімейний стан, релігійні переконання, стан здоров'я, а також адреса, дата і місце народження [4]. Також у статті 14 Кримінального процесуального кодексу України до персональних даних про фізичну особу законодавець відносить листування, телефонні переговори, телеграфну та іншу кореспонденцію, інші форми спілкування [2].

Право на захист персональних даних є дуже важливим для нашого швидко модернізуючого суспільства. Інформаційний оборот даних набуває все більшого обсягу і тому наукові дослідження та дієвий механізм юридичного захисту є абсолютно необхідними у даній сфері.

Право бути забутим або право на забуття полягає у тому, що особа має право вимагати, не тільки того, щоб її персональні дані були у відкритому доступі, а й навпаки, щоб її дані зникли з цього доступу, якщо у висвітленні таких даних немає ніякої потреби або ці дані не відповідають дійсності. Історично право бути забутим часто перепліталось із «правом бути залишеним у спокої», суть якого полягала у недоторканості тіла людини після її смерті.

Через відсутність чіткої дефініції права на забуття, не сформовано єдиної його концепції. І тому кожне законодавство трактує це право по-різному. У Франції, наприклад, воно полягає у тому, що засуджений, який відбув покарання і був реабілітований, може вимагати не публікувати факти

про його злочинне минуле. Подібне має місце також у США та Великобританії. У свою чергу Італія та Іспанія трактують дане право у контексті спростування недостовірних даних про особу, опублікованих у відкритому доступі.

Вітчизняне законодавство регулює дане питання за допомогою Закону України «Про захист персональних даних», в якому у закріплює права щодо публікації та видалення персональних даних. У законі встановлено, що суб'єкт персональних даних має, серед іншого, право: пред'являти вмотивовану вимогу володільцю персональних даних із запереченням проти обробки своїх персональних даних; пред'являти вмотивовану вимогу щодо зміни або знищення своїх персональних даних будь-яким володільцем та розпорядником персональних даних, якщо ці дані обробляються незаконно чи є недостовірними; звертатися із скаргами на обробку своїх персональних даних до Уповноваженого або до суду; вносити застереження стосовно обмеження права на обробку своїх персональних даних під час надання згоди; відкликати згоду на обробку персональних даних [3].

У законі також зазначено, що персональні дані підлягають видаленню або знищенню у разі: закінчення строку зберігання даних, визначеного згодою суб'єкта персональних даних на обробку цих даних або законом; припинення правовідносин між суб'єктом персональних даних та володільцем чи розпорядником бази, якщо інше не передбачено законом; видання відповідного припису Уповноваженого або визначених ним посадових осіб секретаріату Уповноваженого; набрання законної сили рішенням суду щодо видалення або знищення персональних даних [3].

Отже, можна підвести підсумок і сказати, що єдиної концепції щодо «права бути забутим» немає. Єдина дефініція такого права відсутня. Українське законодавство розглядає дане право як спосіб захисту від публікації недостовірних даних та їх спростування. Ми вважаємо, що таке право може існувати як один із інструментів регулювання відносин у сфері захисту персональних даних.

Список використаних джерел:

1. Конвенція про захист осіб у зв'язку з автоматизованою обробкою персональних даних: Міжнародний договір / Офіційний вісник України. – 2011 – № 1, № 58.
2. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України № 4651-VI у редакції від 14.04.2017 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2013. – № 9-10, № 11-12, №13. – Ст. 88.

3. Про захист персональних даних: Закон України № 2297-VI у редакції від 01.01.2017 р. // Урядовий кур'єр. – № 122.

4. Про інформацію: Закон України № 2657-XII у редакції від 01.01.2017 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 48. – Ст. 650.

5. Бачило И.Л. Персональные данные в структуре информационных ресурсов. Основы правового регулирования / И.Л. Бачило, Л.А. Сергиенко, Б.А. Кристальный, А.Г. Арешев – Минск: Беллітфонд, 2006. – 474 с.

Шаркань Я.П.,

студентка V курсу

Університету митної справи та фінансів

Стрижак І.В.,

кандидат юридичних наук, доцент,

доцент кафедри цивільного, господарського та екологічного права

Університету митної справи та фінансів

ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ ПРОБЛЕМ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВА НА БЕЗОПЛАТНУ ПРАВОВУ ДОПОМОГУ

Відповідно до Статті 59 Конституції України, кожен має право на професійну правничу допомогу. У випадках, передбачених законом, ця допомога надається безоплатно. Кожен є вільним у виборі захисника своїх прав.

Прийнятий 2 червня 2011 р. Верховною Радою України за № 3460-VI Закон України «Про безоплатну правову допомогу» (далі – Закон), останні зміни в якому відбулись 05.01.2017, відповідно до наведених конституційних норм визначає зміст гарантованого Основним Законом України права на безоплатну правову допомогу, порядок реалізації цього права та державні гарантії, підстави та порядок надання безоплатної правової допомоги (далі – БПД).

Закріплені в Законі норми встановлюють які категорії осіб мають право на доступ до безоплатної первинної і вторинної допомоги. Розвиваючи систему безоплатної правової допомоги, державою були зроблені кроки для вирішення проблем які можуть виникнути при реалізації громадянами цього права.

Дослідженням проблем надання безоплатної правової допомоги займались Н.М. Ахтирська, С.В. Гончаренко, В.І. Форманюк та ін. але на нашу,

думку недостатньо визначено вирішення проблемних питань системи безоплатної правової допомоги.

Метою статті є аналіз проблем які виникають при реалізації права на безоплатну допомогу, що дозволить проаналізувати чи є вирішеними питання контролю кваліфікаційного рівня спеціалістів, які надають правову допомогу. Чи матиме держава вплив на адвокатів які надають БПД, через те що оплата їх послуг фінансується з Державного та місцевого бюджетів. Та питання реального доступу громадян без штучних перешкод з боку посадових осіб, які забезпечують реалізацію надання БПД.

Актуальність даної теми зумовлена необхідністю з'ясування, чи є ефективним впровадження змін до законодавства про безоплатну правову допомогу задля сприяння доступності отримання БПД.

Безоплатна правова допомога згідно Закону – правова допомога, що гарантується державою та повністю або частково надається за рахунок коштів Державного бюджету України, місцевих бюджетів та інших джерел.

Законом передбачено створення двох взаємопов'язаних складових системи безоплатної правової допомоги – первинної та вторинної. Безоплатна первинна правова допомога – вид державної гарантії, що полягає в інформуванні особи про її права і свободи, порядок їх реалізації, відновлення у випадку їх порушення та порядок оскарження рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб [1]. Вона включає правові послуги які стосуються інформативного, роз'яснювального та допоміжного характеру. Тому має широке коло осіб, які мають право на безперешкодне її отримання. А саме, всі особи які перебувають під юрисдикцією України.

Безоплатна вторинна допомога виконує іншу мету – створення рівних можливостей для доступу осіб до правосуддя. Відповідно покликана забезпечити захист, здійснення представництва в усіх установах, органах державної влади, органах місцевого самоврядування та перед іншими особами, і складання документів процесуального характеру, для осіб які відносяться до категорій, що мають право на отримання її безоплатно. Законом визначено які категорії і на який вид правових послуг можуть претендувати безоплатно.

Виходячи з цього виникає питання фінансування системи БПД. Відповідно Закону, фінансування безоплатної первинної правової допомоги здійснюється за рахунок видатків Державного бюджету України на утримання відповідних органів виконавчої влади, місцевих бюджетів та інших джерел. Фінансування безоплатної вторинної правової допомоги здійснюється за

рахунок видатків Державного бюджету України. Разом з тим ч. 1 ст. 21 передбачено, що Центр з надання безоплатної вторинної правової допомоги призначає адвоката, який надає безоплатну вторинну правову допомогу на постійній основі за контрактом [1].

Враховуючи вищезазначене, ми бачимо ризик того, що держава, організуючи процес надання БПД та фінансуючи може мати вплив на осіб які надають послуги БПД. Аналізуючи це питання, ми виходимо з того, що всі адвокати України мають однакові права та обов'язки, незалежно від того, хто є їхніми клієнтами. Звертаємо увагу, що Центри безоплатної правової допомоги не мають доступу до адвокатського дос'є та адвокатської таємниці, а також не мають жодних контрольних повноважень по відношенню до адвокатів. Разом з тим, центри безоплатної правової допомоги виконують стосовно них тільки допоміжну функцію і не мають права оцінювати якість безоплатної правової допомоги – це прерогатива адвокатури, а точніше спеціальних комісій, створених радами адвокатів регіонів. Таким чином, ми бачимо цю проблему достатньо врегульованою. Такої точки зору дотримується, також Гончаренко С.В., який наголошує на тому, що втручання держави має бути пропорційним, тобто таким, що є мінімально необхідним для досягнення зазначеної мети і повністю відгородитись від держави неможливо [3, с. 4].

Наступне питання виникає коли мова йде про саму мету безоплатної допомоги, а саме забезпечення якісними правовими послугами, які можуть захистити, поновити та забезпечити дотримання права осіб. На сьогодні, надавати послуги первинної правової допомоги можуть адвокати або інші фахівці у відповідній галузі права.

Послуги вторинної правової допомоги – Центри з надання безоплатної вторинної правової допомоги, адвокати, включені до Реєстру адвокатів, які надають безоплатну вторинну правову допомогу. Питання якості вирішується наступним чином. По-перше, порядок та критерії залучення органами місцевого самоврядування юридичних осіб приватного права до надання безоплатної первинної правової допомоги затверджуються Міністерством юстиції України. У системі безоплатної правової допомоги вперше в Україні запроваджено стандарти якості надання правової допомоги, розроблені адвокатами та схвалені Радою адвокатів України. Також у системі безоплатної правової допомоги здійснюється регулярний моніторинг дотримання адвокатами стандартів якості, виходячи з принципів незалежності адвокатської діяльності, конфіденційності та збереження адвокатської таємниці. Всі адвокати, які надають безоплатну правову допомогу, підвищують свою кваліфікацію

ліфікацію за єдиною програмою не менше 30 годин на рік, що втричі перевищує вимоги Ради адвокатів України. З адвокатами, які не дотримуються стандартів якості, не підвищують кваліфікацію, мають дисциплінарні стягнення, Центри безоплатної правової допомоги припиняють співпрацю.

Порядок і умови проведення конкурсу з відбору адвокатів, які залучаються для надання безоплатної вторинної правової допомоги затверджені Кабінетом Міністрів України від 28.12.2011 р. № 1362 [2]. Разом з тим, В. Форманюк, слушно зазначає що необхідно тримати на належному рівні заробітну плату захисників задля належного виконання своїх обов'язків [4, с. 34].

Як ми бачимо, на сьогодні, змістовно розроблено систему безоплатної допомоги. У зв'язку з цим виникає ще одне питання, яке стосується реальної можливості реалізовувати своє право на доступ до неї осіб які її потребують. Чи достатньо врегульовано нормами Закону неможливість зловживань службовим становищем осіб, на яких покладені обов'язки з забезпечення реалізацією особами їх права. Ми бачимо, що визначено порядок звернень осіб за безоплатною правовою допомогою, разом з тим в Законі зазначено категорії осіб які мають право на отримання правової допомоги, на який вид та за яких умов.

Наприклад, ч. 4 ст. 18 стосовно документів які треба надати для отримання безоплатної вторинної правової допомоги передбачено, що особа або законний представник особи повинні подати документи, що підтверджують належність особи або осіб, стосовно яких звертається законний представник, до однієї з вразливих категорій осіб, передбачених частиною першою ст. 14 Закону [1]. На наш погляд тут є місце для зловживань з боку посадових осіб яким надаються ці документи. По-перше, не визначено вичерпний перелік документів і для яких категорій осіб необхідно надати. Таким чином існує ризик витребування додаткових документів на розсуд осіб, які приймають рішення про надання БПД.

Проаналізувавши законодавство України, яким регулюється питання безоплатної правової допомоги і визначивши проблеми які необхідно вирішити, ми дійшли висновку, що зроблено значний крок в удосконаленні законодавчої бази та в організації системи БПД. Наразі достатньо врегульовано питання, щодо якості кваліфікаційного рівня суб'єктів які надають послуги безоплатної правової допомоги, шляхом запровадження стандартів та контролю їх якості. Законом також визначено фінансування системи безоплатної правової допомоги Державним і місцевими бюджетами, що є на нашу думку обґрунтованим, і помірно збалансовано участь держави, що зводиться до

координаційних повноважень у призначенні суб'єктів надання БПД. Разом з тим, необхідно звернути увагу на недостатньо чітку визначеність переліку документів необхідних для надання установам, задля отримання безоплатної правової допомоги.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про безоплатну правову допомогу» – Відомості Верховної Ради України, – 2011. – № 51. – Ст. 577.
2. Постанова КМ України від 28 грудня 2011 р. № 1362 «Про затвердження Порядку і умов проведення конкурсу з відбору адвокатів, які залучаються для надання безоплатної вторинної правової допомоги».
3. Гончаренко С.В. Проблеми надання безоплатної правової допомоги. Короткий огляд новітніх тенденцій // Адвокат – 2011. – № 11(134). – С. 12-16.
4. Форманюк В.І. // Науковий вісник Ужгородського національного університету – Ужгород. Серія: Право. Вип. 29(2.2). – 2014. – С. 32-35.

Янок К.М.,

студентка V курсу

Навчально-наукового гуманітарного інституту

Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського

Науковий керівник: Міловська Н.В.,

кандидат юридичних наук, доцент,

доцент кафедри цивільно-правових дисциплін

Навчально-наукового гуманітарного інституту

Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського

ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЗАОЧНОГО РОЗГЛЯДУ ЦИВІЛЬНИХ СПРАВ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

Інститут заочного провадження є новим в українському законодавстві, що й зумовлює неоднакову практику застосування судами норм Цивільно-процесуального кодексу України (далі – ЦПК України) при вирішенні питання про заочний розгляд справи, процесуальні моменти пов'язані з цим, ухвалення заочного рішення суду, його перегляд судом, що ухвалив, оскарження та скасування такого рішення – це все потребує ґрунтовного наукового дослідження. У зв'язку з цим на сьогоднішній день існує необхідність

вдосконалення цивільно-процесуального законодавства України, яке б відповідало нагальним потребам практики, ґрунтувалося на науковій вивченості та обґрунтованості його норм з цього питання.

Основні положення інституту заочного розгляду цивільних справ відображені в главі восьмій розділу III ЦПК України «Позовне провадження» [1], де закріплено наступні норми: умови та порядок заочного розгляду справи (ст. 224-225 ЦПК України); форма і зміст заочного рішення та особливості повідомлення відповідача про таке рішення суду (ст. 226-227 ЦПК України); порядок перегляду заочного рішення суду (ст. 228-231 ЦПК України); скасування, оскарження заочного рішення та набрання ним законної сили (ст. 232-233 ЦПК України).

Запровадження інституту заочного розгляду справи зумовило виникнення дискусій між науковцями. Одні вчені наполягають на необхідності вилучення норм заочного розгляду справ із ЦПК України [2, с. 16], інші хоч і критикують норми законодавства про заочний розгляд справ, однак не пропонують відмовлятися від цього інституту [3, с. 64]. Ряд вчених дотримується думки про те, що інститут заочного розгляду справи потребує реорганізації, у зв'язку з тим, що у такому вигляді, в якому на сьогоднішній день існує цей інститут, він абсолютно не відповідає реаліям сьогодення та скоріше порушує права, а ніж захищає їх.

Чимало науковців відстоюють позицію існування інституту заочного розгляду справ. Обґрунтованою з цього приводу є думка В.В. Яркова, за якою з часу запровадження заочного розгляду справи вирішено проблему доступності правосуддя [4, с. 57]. Цілком погоджуємось із цим твердженням, так як, саме інститут заочного розгляду справи надав можливість розглядати справу, якщо відповідач ухиляється від явки на такий розгляд на підставі наявних у справі доказів.

Положенням ст. 224 ЦПК України передбачено, що у разі неявки в судові засідання відповідача, який належним чином повідомлений і від якого не надійшло заяви про розгляд справи за його відсутності, або якщо повідомлені ним причини неявки визнані неповажними, суд може ухвалити заочне рішення на підставі наявних у справі доказів, якщо позивач не заперечує проти такого вирішення справи [1]. Подання нових доказів позивачем вже під час розгляду справи можливе лише тоді, коли позивач доведе, що докази, які він має намір подати не були подані раніше з поважних причин. Також, під час заочного розгляду справи не вбачається можливим визнання сторонами позову, застосування наслідків спливу строків позовної давності

та відмова від визнання, оскільки зазначені дії залежать безпосередньо від вільного волевиявлення відповідача [6, с. 99].

Заочний розгляд справи може бути завершений укладенням мирової угоди між сторонами. Однак є певні особливості укладення такої угоди при заочному розгляді справи. Так, мирова угода в такому випадку має бути в письмовій формі з нотаріальним посвідченням. Лише за таких умов суд закриває провадження по справі [6, с. 101].

Форма і зміст заочного рішення мають відповідати вимогам, встановленим статтями 213 і 215 ЦПК України, і, крім цього, у ньому має бути зазначено строк і порядок подання заяви про його перегляд. Повний текст заочного рішення має бути складеним та направленим протягом п'яти днів з моменту його проголошення. Ухвалення заочного рішення неможливе при пред'явленні зустрічного позову чи позові пред'явленому третьою особою.

Правом подання заяви на перегляд заочного рішення судом, який його ухвалив, наділені відповідач, його представник чи правонаступник. Строком подачі такої заяви є десятиденний строк з моменту отримання копії заочного рішення суду. Однак, у випадках, коли місце проживання чи місцезнаходження відповідача невідоме, доцільно резолютивну частину рішення публікувати в пресі, в такому випадку строк на подання заяви про перегляд заочного рішення суду буде обраховуватися з дня опублікування в газеті такого повідомлення. Також, погоджуємось з думкою Волкова І.М. про збільшення строку на подання заяви про перегляд заочного рішення суду до двадцяти днів, який пропонує обчислення строку на подачу такої заяви залишити незмінним, тобто з моменту отримання відповідачем заочного рішення суду. У разі подачі апеляційної скарги відповідачем відразу після отримання заочного рішення суду, дасть можливість відповідачу вчасно зорієнтуватися і подати заяву про перегляд заочного рішення до суду, який його ухвалив, протягом строку на подачу такої заяви [7, с. 88-91]. Тобто, збільшення строку на подання такої заяви є певною гарантією для відповідача вчасно подати заяву про перегляд заочного рішення суду, тоді коли суди першої інстанції не вказують про особливості перегляду та оскарження такого рішення.

Щодо перегляду та оскарження заочного рішення, то може виникнути ситуація, коли відповідач подає заяву про перегляд заочного рішення до суду який його ухвалив, в той же час наділений правом загального оскарження рішення суду, подає апеляційну скаргу до суду апеляційної інстанції. Кучерук К.І. вважає, що вказане може призвести до затягування розгляду

справ, тому пропонує закріпити за відповідачем право вибору оскарження заочного рішення суду [8, с. 251], з чим ми цілком погоджуємося.

Навроцька Ю.В. дотримується думки про те, що якщо місце знаходження чи місцеперебування відповідача невідоме, позивач, в свою чергу, має звернутися до відповідних органів з метою з'ясування такої інформації. У разі пред'явлення зустрічного позову відповідачем, який не з'являється на розгляд справи та про причини своєї неявки не повідомляє, суд має всі підстави для заочного розгляду справи і ухвалення заочного рішення суду [5, с. 16].

Таким чином, інститут заочного розгляду справи потребує свого дослідження та вдосконалення на законодавчому рівні. На нашу думку, потрібно зосередити увагу, на посиленні захисту прав, як позивача, так і відповідача при заочному розгляді справи.

Необхідно погодитися із думкою Удальцової І. щодо доцільності внесення змін до ЦПК України, а саме виключити норму ч. 5 ст. 169 ЦПК України, яка не узгоджується з Постановою Пленуму Верховного Суду України від 18.12.2009 року № 14 «Про судові рішення у цивільній справі» [9] та призводить до неоднакового застосування судами практики, чим зумовлює зловживання з боку відповідача, який сам вправі залишити зал судового засідання, у зв'язку з чим наділяється правом на заочний розгляд та вирішення справи [6, с. 103].

Навроцька Ю.В. дотримується думки, що у разі скасування заочного рішення суду та призначення розгляду справи в загальному порядку, таку справу й надалі має продовжувати розглядати той склад суду, який і до цього її вів [5, с. 14]. З зазначеною думкою, частково можна погодитись, так як суддя вже знає матеріали справи і це значно пришвидшить її розгляд, однак з іншої точки зору вважаємо, що у відповідача можуть виникнути сумніви у неупередженості розгляду справи тим же складом суду, який вже розглядав справу за його відсутності.

Також, на наш погляд, залишилось поза увагою законодавця питання про особливості перегляду та оскарження заочного рішення суду. Так, порядок і строки оскарження заочного рішення суду для відповідача та позивача різні, враховуючи, що відповідач наділений додатковим правом на оскарження заочного рішення до суду, який його ухвалив. Тому, на практиці можуть виникнути проблеми з набранням заочним рішенням суду законної сили, коли строк на апеляційне оскарження рішення суду для позивача спливе, а для відповідача може й взагалі ще не настати, чи лише почати свій відлік. У зв'язку з цим, потрібно узгодити між собою строки оскарження

заочного рішення суду як для позивача, так і для відповідача. Зазначене, дасть можливість вирішити проблему набрання законної сили заочним рішенням суду.

Таким чином, недоліками заочного розгляду цивільної справи є неналежний рівень законодавчої урегульованості цього питання; неоднакове розуміння та застосування судами норм ЦПК України, що регулюють порядок заочного розгляду справи. Вказане заважає ефективному розгляду та вирішенні справ. При цьому, перевагами заочного розгляду справи є: спрощений порядок розгляду справи; доступність до здійснення правосуддя; захищеність сторін від зловживання та затягування розгляду справи.

У зв'язку з цим, заочний розгляд справи має стати саме тим інститутом, який спростить розгляд самої справи, забезпечить ефективність її вирішення, підвищить відповідальність і усуне зловживання з боку відповідача при затягуванні розгляду та вирішенні справи.

Список використаних джерел:

1. Цивільний процесуальний кодекс України від 18.03.2004 // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2004, № 40-41, 42, ст. 492.
2. Цуханов Н.И. Причины медленности нашего гражданского процесса / Н.И. Цуханов // Журнал Министерства юстиции. – 2009. – № 7. – С. 1–28.
3. Жуйков В.М. Проблемы гражданского процессуального права / В.М. Жуйков. – М.: Городец-издат, 2014. – 288 с.
4. Ярков В.В. Современные проблемы доступа к правосудию / В.В. Ярков // СНГ: реформа гражданского процессуального права: материалы международной конференции. – М., 2012. – С. 57-58.
5. Навроцька Ю.В. Заочний розгляд справи в цивільному процесі України / Ю.В. Навроцька // Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня канд. юр. наук. – Львів, 2008. – 20 с.
6. Удальцова І. Моделі заочного розгляду справи у цивільному судочинстві України / І. Удальцова // Право України. – 2015. – № 10. – С. 99-106.
7. Волкова І.М. Апеляційне оскарження заочного рішення / І.М. Волкова // Актуальні проблеми юридичної науки. – Хмельницький, 2015. – Ч. 3. – 150 с.
8. Кучерук К.І. Заочний розгляд цивільних справ як форма цивільного судочинства / К.І. Кучерук // Держава та регіони. – 2013. – № 2 – С. 250-257.

9. Постанова Пленуму Верховного Суду України від 18.12.2009 року № 14 «Про судові рішення у цивільній справі» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0014700-09>.

НАПРЯМ 4. ГОСПОДАРСЬКЕ ПРАВО ТА ПРОЦЕС

Білоусова Я.О.,

суддя

Харківського апеляційного господарського суду

ЩОДО ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТЬ СУБ'ЄКТІВ ДИСТРИБ'ЮТОРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Суб'єктний склад дистриб'юторської діяльності залежить у кожному конкретному випадку від довжини дистриб'юторського каналу. Втім, саме суб'єктами дистриб'юторської діяльності слід вважати виробника товару та дистриб'ютора. Національне законодавство не містить визначення виробника взагалі, трактування терміну «дистриб'ютор» можна знайти в підзаконних нормативних актах Національного банку України щодо вибору дистриб'ютора пам'ятних монет та Міністерства охорони здоров'я України про порядок проведення сертифікації підприємств, які здійснюють оптову реалізацію (дистриб'юцію) лікарських засобів.

В першу чергу слід розпочати з виробника товару. Хоча цілком зрозуміло, що його правовий статус не викликає багатьох питань. Виробником товару може бути будь який суб'єкт господарювання, господарською діяльністю якого є безпосереднє виробництво товару. Такий суб'єкт звісно є первинним власником товару. Або ж, як вже вказувалось, у відносинах дистриб'юції таким суб'єктом може бути імпортер, але обов'язково товарів (на практиці імпортером можуть бути й виробника товару або ж власне дистриб'ютори іноземного виробника, але це не суттєво впливає на питання цього дослідження). В науковій літературі виробник (імпортер) в дистриб'юторських відносинах ще вказується як постачальник [1, с. 29].

Через відсутність положень про дистриб'юторську діяльність в господарському законодавстві, якими б встановлювались засади її здійснення, на практиці часто ці відносини оформлюють договорами, які на перший погляд є схожими: поставки та купівлі-продажу, навіть часто так їх і називають. Відповідно сторони вказують згідно з поняттями, які використовуються при цих договорах: виробник – постачальник або продавець, дистриб'ютор – замовник або покупець. Звісно це не відображує та в повній належній мірі

не відображує сутність ні самих відносин взагалі ні статусу сторін договору зокрема.

В практиці укладання дистриб'юторських договорів, які так і називаються, особливо в сфері зовнішньоекономічної діяльності в Росії, часто виробник зазначається як принципал. Термін «принципал» має декілька значень. Так, принципалом визначають особу, яка є: 1) основним боржником в зобов'язанні; 2) фізичну або юридичну особу, яка уповноважує іншу особу діяти у якості агента; та 3) особу, яка приймає участь в угоді за свій рахунок [2, с. 314].

Б.І. Пугінський зазначає, що при дистриб'юції сторона, яка уповноважує (принципал), передає уповноваженій стороні (дистриб'ютору) право на торгівлю певними видами товарів на визначеній території, а дистриб'ютор, в свою чергу торгує лише товарами принципала, взявши на себе таке зобов'язання [3, с. 70].

Визначення виробника в дистриб'юції постачальником буде означати, що мова йде про прості відносини поставки, в яких виробник зобов'язується передати (поставити) у зумовлені строки (строк) другій стороні – покупцеві товар (товари), а покупець зобов'язується прийняти вказаний товар (товари) і сплатити за нього певну грошову суму [4]. Тобто права та обов'язки виробника обмежується лише належною поставкою товарів та отримання плати за них. У відносинах дистриб'юції у виробника дійсно частина прав та обов'язків такі як і при поставці. Однак, правовий статус в дистриб'юторських відносинах у виробника значно складніший ніж при поставці. Так, в першу чергу, слід вказати право виробника встановлювати умови щодо надання свого товару дистриб'ютору. Дистриб'ютор після поставки та оплати товару стає його власником. Однак, виробник передає товар для подальшого продажу в аутентичному виді, без можливості жодних змін у зовнішньому вигляді, функціональному призначенні і т.і. Звісно при цьому зберігається посилення на виробника товару. У зв'язку з цим, зберігаються всі відомості, з яких формується ділова репутація виробника. В свою чергу зазначеним правам виробника кореспондують відповідні обов'язки. Так, обравши на визначеній в договорі території дистриб'ютора, виробник вже не має права мати іншого на цій ж території. Погодивши стратегію просування товару на ринку, виробник має сприяти її реалізації тощо. Із зазначеного випливає, що коло прав та обов'язків у виробника при дистриб'юції значно більше і багато з них якісно відрізняються від правового статусу постачальника у відносинах поставки.

Вище вже зазначалось, що дистриб'ютор може отримувати товар на умовах дистриб'юції від імпортерів. Найбільш коротко імпортерами можна зазначити юридичну або фізичну особу, яка ввозить товар або отримує послуги із закордону для його подальшої реалізації в країні ввезення [5]. Імпортером не обов'язково має бути виробник товару. З огляду на це, визначати у відносинах дистриб'юції виробника виробником не доречно.

Приймаючи до уваги, що в міжнародній практиці, в іноземному законодавстві та частково в науковій літературі виробника/імпортера зазначають як принципала, та вбачається й в українському законодавстві їх доцільно визначати цим терміном.

Таким чином, принципалом в відносинах дистриб'юції виступає суб'єкт господарювання, який безпосередньо здійснює виробництво товару або імпортує його з країни походження та на договірній основі за визначену плату передає товар іншому суб'єкту господарювання для подальшого продажу за умови організації заходів з просування товару на визначеній території.

Щодо визначення терміну «дистриб'ютор» можна його навести з Інструкції Національного банку України (далі – НБУ) про організацію виготовлення, випуску в обіг і реалізації пам'ятних монет України та сувенірної продукції [6]. Так, в цій Інструкції визначено конкретно дистриб'ютора Національного банку з продажу пам'ятних монет України, яким є банк України, який на підставі відповідного договору з Національним банком реалізує пам'ятні монети та сувенірну продукцію від свого імені. Як видно з цього визначення, дистриб'ютор обирається принципалом, в даному випадку НБУ, яка виступає від імені держави первинним власником конкретно визначеного майна, в даному випадку пам'ятні монети та сувенірна продукція. Сторони оформлюють свої відносини договором, за яким дистриб'ютор реалізує обумовленого договором товару від свого імені. Ці умови є характерними для відносин дистриб'юції.

В довідникових джерелах дистриб'ютором вказується фірма, підприємець, які здійснюють оптові закупівлі і збут певного виду товарів на регіональних ринках. Дистриб'ютори мають переважне право й можливості купувати й продавати устаткування, технічні новинки, програмне комп'ютерне забезпечення. Фірма може мати власного дистриб'ютора за кордоном, який є її єдиним представником – генеральним дистриб'ютором. Водночас він надає посередницькі маркетингові послуги продавцям і покупцям з монтажу й наладки устаткування тощо. Такі послуги називаються дистриб'юторськими [2, с. 349].

За договором дистрибуції дистриб'ютор отримує товар у принципала у власність, сплачуючи при цьому тільки його вартість та на цьому грошові зобов'язання між ними закінчуються. Втім, ці відносини не є відносинами купівлі-продажу або поставки. Як для принципала, так і для дистриб'ютора цим взаємні зобов'язання не обмежуються. Дистриб'юторська діяльність здійснюється з метою не просто збуту товару (для обох її суб'єктів), а для його просування на новому ринку. Здійснення саме просування товару й є головним обов'язком дистриб'ютора, без виконання якого принципал припинить співробітництво з ним. Звісно в свою чергу дистриб'ютор також може розраховувати на сприяння принципала в цьому (наприклад, спільну розробку стратегії дистрибуції, певні знижки у разі проведенні акцій з товаром тощо).

Однак, дистриб'ютор при подальшій реалізації товару виступає від свого імені та в своїх інтересах. Жодним чином він не представляє принципала.

Таким чином, спираючись на викладене можна зазначити, що дистриб'ютор – це суб'єкт господарювання, який придбає товар у принципала для подальшої реалізації на визначеній договором території із зобов'язанням його просування.

Список використаних джерел:

1. Резнікова В.В. Теоретичні проблеми регулювання посередництва у сфері господарювання України : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.04 / В.В. Резнікова. – К., 2011. – 583 с.
2. Райзберг Б.А., Лозовский Л.Ш., Стародубцева Е.Б.. Современный экономический словарь. 2 е изд., испр. М.: ИНФРА М. 479 с. 1999.
3. Пугинский Б.И. Коммерческое право России / Б.И. Пугинский. – М.: Юрайт, 2000. – 413 с.
4. Господарський Кодекс України: Закон України від 16.01.2003 р. // Відом. Верхов. Ради України. – 2003. – № 18, № 19-20, № 21-22. – Ст. 144.
5. http://yuridicheskaya_encyclopediya.academic.ru/3756.
6. Про затвердження Інструкції про порядок виготовлення, випуску в обіг пам'ятних монет та сувенірної продукції від 30.05.2012 № 213 // Постанова Національного банку України // <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z1044-12/page>.

Головайчук О.В.,
студентка групи ПМГ-16-1
Навчально-наукового інституту права
Університету державної фіскальної служби України
Науковий керівник: Починок К.Б.,
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри господарського права та процесу
Навчально-наукового інституту права
Університету державної фіскальної служби України

КОЛІЗІЇ У ВИЗНАЧЕННІ ПОНЯТТЯ ГОСПОДАРСЬКО-ТОРГОВЕЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Формування в Україні ринкових відносин сприяло розвитку торгівлі як виду господарської діяльності. На сучасному етапі розвитку країни все більше уваги приділяється питанням правової регламентації торговельної діяльності, чим обумовлюється актуальність обраної теми дослідження

Термін «господарсько-торговельна діяльність» є досить новим для українського законодавства та юридичної науки. Уперше його було використано у Господарському кодексі України, який набув чинності у 2004 р. та заклав основні засади правового регулювання здійснення господарсько-торговельної діяльності. Разом з тим, Цивільний кодекс України також містить норми права, які регулюють господарсько-торговельну діяльність, але ряд норм Цивільного кодексу України не узгоджено з нормами Господарського кодексу України.

Питанням розвитку правового регулювання торговельної діяльності присвячено праці таких вчених, як: О.В. Буткович, І.А. Данильєва, О.В. Зверєва, А.І. Камінка, П.П. Цитович, Г.Ф. Шершеневич та інші.

Згідно зі ст. 263 ГК України [1] господарсько-торговельною діяльністю є діяльність суб'єктів господарювання у сфері товарного обігу, спрямована на реалізацію продукції виробничо-технічного призначення і виробів народного споживання. Вона включає як торгівлю, так і допоміжну діяльність, що забезпечує реалізацію товарів шляхом надання певних послуг.

Однак це не єдине визначення господарсько-торговельної діяльності, що міститься в законодавстві. Аналіз законодавства України, яким регламентовано порядок здійснення торговельної діяльності, дозволяє визначити декілька нормативно-правових актів, де вживаються різні визначення поняття діяльності, пов'язаної зі здійсненням торгівлі.

Так, у Податковому кодексі України [2], а саме:

– торговельна діяльність для цілей розділу XII цього Кодексу визначається як роздрібна та оптова торгівля, діяльність у торговельно-виробничій (ресторанне господарство) сфері за готівку, інші готівкові платіжні засоби та з використанням платіжних карток;

– торгівля валютними цінностями – операції, пов'язані з переходом права власності на національну валюту України, іноземну валюту, платіжні документи та інші цінні папери, виражені в національній валюті України, в іноземній валюті або банківських металах, банківські метали;

– торгівля іноземною валютою – валютні операції, пов'язані з переходом права власності на валютні цінності, за винятком операцій, що здійснюються між резидентами за умови, що такими валютними цінностями є національна валюта України, цінні папери та чеки, виражені в національній валюті України;

– торгівля у розстрочку – господарська операція, яка передбачає продаж резидентом або нерезидентом товарів фізичним чи юридичним особам на умовах розстрочення кінцевого розрахунку, на визначений строк та під процент.

Наразі діє «Порядок провадження торговельної діяльності та правила торговельного обслуговування на ринку споживчих товарів» [3]. У цьому документі терміни вживаються у значенні, наведеному в Державному стандарті України (далі – ДСТУ) 4303-2004 «Роздрібна та оптова торгівля. Терміни та визначення понять» і ДСТУ 4281-2004 «Заклади ресторанного господарства. Класифікація».

Зокрема, змісту нормативно-правових актів, якими регламентується порядок продажу товарів, свідчить відсутність єдиного визначення поняття торговельної діяльності та його використання у нормативно-правових актах, що приймаються у сфері торгівлі, створює певні труднощі при визначенні кола відносин, які охоплюються поняттям торговельної діяльності.

У науковій літературі також відсутній єдиний підхід до визначення торговельної діяльності. Так, Д.Д. Гордієнко зазначає, що торгівля – це будь-які операції, що здійснюються на умовах договору купівлі продажу, міни, поставки та іншими цивільно-правовими договорами, які передбачають передачу прав власності на товар [4, с. 321].

С.В. Мочерний дає таке трактування торгівлі: – торгівля – галузь народного господарства, яка охоплює купівлю-продаж товарів і послуг, їх обмін, спрямований на обслуговуванні продавців і покупців, а також зберігання і підготовку товарів для продажу [5, с. 376]; – торгівля – форма обміну про-

дуктами праці й послугами історично зумовлена виникненням і розвитком товарного виробництва [6, с. 354].

Спробу визначити співвідношення понять «торгівля» і «торговельна діяльність» здійснив А.О. Попов. Цей автор, досліджуючи поняття торгівлі та враховуючи юридичну літературу і чинне законодавство розрізняє торгівлю у вузькому розумінні (вона має на меті наживу і поділяється на торгівлю фабричну і торгівлю без переробки) та широкому (така торгівля складається із загальноцивільної купівлі-продажу, яка переходить у промисел, а потім – у торгівлю у вузькому розумінні (торговельну діяльність). З урахуванням цього, О.В. Буткевич доходить висновку, що термін «торгівля» може охоплювати поняття «торговельна діяльність» лише тоді, коли не розглядається як торгівля у вузькому розумінні, оскільки в цьому випадку такі поняття застосовуються як синоніми [7, с. 70].

Отже, О. В. Буткевич розглядає торговельну діяльність як вид господарської діяльності. Авторка вважає, що термін «торгівля» є більш широким та включає поняття «торговельна діяльність» і «торговельні операції». Торговельні операції спрямовані на виконання договорів купівлі-продажу і не мають систематичного характеру. У той же час, якщо торговельні операції фізичної особи набувають систематичного характеру (більше 4 разів на календарний рік), вона повинна зареєструватися як суб'єкт підприємництва, і тоді її практичні дії щодо укладання та виконання оплатних договорів, які передбачають передачу прав власності на товари, розглядаються як торговельна діяльність. Науковець трактує торговельну діяльність як систематичну господарську діяльність суб'єктів господарювання з реалізації продукції виробничо-технічного призначення і виробів народного споживання, що здійснюється на професійних засадах, у сфері товарного обігу, а також допоміжну діяльність, яка забезпечує їх реалізацію шляхом надання відповідних послуг з метою досягнення економічних та соціальних результатів й отримання прибутку або без мети отримання прибутку [7, с. 72]. Вказане визначення є більш широким, але також не охоплює всіх видів господарсько-торговельної діяльності в розумінні ст. 263 ГК України.

Таким чином, відсутність як у законодавстві, так і в науковій літературі єдиного підходу до визначення поняття господарсько-торговельної діяльності, що створює певні труднощі в практичній роботі суб'єктів господарювання. Крім того, певні труднощі у тлумаченні нормативно-правових актів може викликати застосування в юридичній літературі та нормативно-правових актах разом із терміном «торговельна діяльність» терміна «торгова діяльність». Це спричинено лексичними помилками, у зв'язку з чим не-

обхідно привести всі нормативно-правові акти у відповідність до правил правопису для уникнення в подальшому юридичних казусів.

Список використаних джерел:

1. Господарський кодекс України від 16.01.2003 р. №436-IV // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/436-15>.

2. Податковий кодекс України: Закон України від 02.12.2010 р. № 2755-VI // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.

3. Порядок провадження торговельної діяльності та правила торговельного обслуговування на ринку споживчих товарів: Постанова Кабінету Міністрів України від 15.06 2006 р. № 833 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/833-2006-п>.

4. Гордієнко Д.Д. Економічний тлумачний словник. Понятійна база законодавства України у сфері економіки / Д.Д. Гордієнко. – К.: КНТ, 2006. – 308 с.

5. Мочерний С.В. Економічний енциклопедичний словник / С.В. Мочерний. – Львів: Світ, 2005. – 616 с.

6. Мочерний С.В. Економічний енциклопедичний словник / С.В. Мочерний. – Київ: Видавничий центр «Академія», 2002 р. – 530 с.

7. Буткевич О.В. Співвідношення понять «торгівля» та «торговельна діяльність» / О.В. Буткевич // Вісник господарського судочинства. – 2009. – № 1. – С. 69–73.

Тяжина В.А.,

*студентка 3 групи IV курсу факультету міжнародної торгівлі та права
Київського національного торговельно-економічного університету*

Науковий керівник: Погарченко Т.В.,
*асистент кафедри міжнародного приватного,
комерційного та цивільного права*

Київського національного торговельно-економічного університету

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ

На сьогоднішній день, підприємництво вважається невід'ємною складовою конкурентоспроможності економіки України. З огляду на це можна сказати, що підприємства є основним суб'єктом господарських відносин. Відповідно до національного законодавства саме підприємства утворюють головні ланки народного господарства.

Підприємництво – це самостійна, ініціативна, систематична, на власний ризик господарська діяльність, що здійснюється суб'єктами господарювання (підприємцями) з метою досягнення економічних і соціальних результатів та одержання прибутку [1].

Зважаючи на важливість цього поняття, було прийнято та введено у дію низку нормативних актів, які заклали підґрунтя для формування і розвитку підприємництва. Тому можна справедливо вважати, що державна підтримка підприємництва спрямована саме на створення сприятливих організаційних та економічних умов для його розвитку.

Розвиток підприємництва в значній мірі залежить від зовнішнього середовища, в якому за останні роки відбулися такі суттєві зрушення:

- а) індивідуальна споживацька поведінка, яка проявляється у диференціації попиту;
- б) розвиток нових технологій, в першу чергу інформаційних і комунікаційних;
- в) глобалізація конкуренції [2, с. 307].

Проблемам розвитку підприємництва в Україні приділяли увагу такі вчені – юристи як: В. Щербина, О. Гелета, І. Тимченко, А. Богаченко та інші.

Актуальними проблемами підприємництва на сьогодні є розробка нових та вдосконалення діючих нормативно-правових актів з питань захисту власності та її форм, створення сприятливих умов для розвитку підприємництва, упорядкування механізмів державного регулювання та контролю підприємницької діяльності.

Для формування відповідної законодавчої бази розвитку малого підприємства потрібно, насамперед, встановити гарантії для забезпечення свободи і захисту приватної власності, розробити законодавчо-нормативні акти, які були б спрямовані на стимулювання малого бізнесу, скасування всіх чинників, які гальмують розвиток підприємства. Крім того важливе значення має розвиток фінансово-кредитної системи, спрямованої на підтримку малого підприємства.

Державну політику щодо його фінансового забезпечення слід проводити в напрямі: створення розвинутої мережі фінансово-кредитних установ, страхових фірм, інвестиційних та страхових фондів; розвитку товариств взаємного кредитування та страхування; розробки і впровадження системи стимулювання комерційних банків, які надавали б пільгові кредити малим підприємствам [3, с. 239].

Держава сприяє створенню ефективної системи підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації кадрів для підприємницької діяльності, розробленню навчальних планів, програм і методичних посібників для підготовки підприємців, використанню засобів масової інформації для навчання широких верств населення основам підприємницької діяльності [4, с. 55].

Головними причинами, які гальмують розвиток малого підприємства в Україні, є:

- відсутність дійового механізму реалізації державної політики щодо підтримки малого підприємства;
- неймовірно важкий тягар оподаткування; низькі темпи та перекоси в процесі реформування власності;
- відсутність належного нормативно-правового забезпечення розвитку малого бізнесу;
- обмеженість або повна відсутність матеріальних фінансових ресурсів; недосконалість системи обліку та статистичної звітності малого підприємства, обмеженість інформаційного та консультативного забезпечення [5, с. 35].

Підсумовуючи вищевикладене, можна виділити наступні основні напрямки прискорення розвитку підприємства в сучасних умовах розвитку національної економіки:

1. подальше удосконалення законодавчої та нормативної бази щодо створення сприятливих умов для розвитку малого та середнього підприємства;

2. удосконалення кредитної політики, а саме: організація державних кредитних установ з метою пільгового кредитування суб'єктів підприємницької діяльності, особливо початківців малого бізнесу;

3. забезпечення виконання заходів щодо створення єдиної автоматизованої системи державної реєстрації суб'єктів підприємницької діяльності [6, с. 327].

Список використаних джерел:

1. Господарський кодекс України: Закон України від 16.01.2003 № 436-IV : – [Електронний ресурс] – <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/436-15/para%316#n316>.

2. Малий бізнес та підприємництво в ринкових умовах господарювання: Навч. посібник / Л.І. Воротіна, В.Є. Воротін, Л.А. Мартинюк, Т.В. Черняк / За ред. Проф. Л.І. Воротіної. – К: Вид-во Європ. Ун-ту, 2013. – 307 с.

3. Гой І.В. Підприємництво / І.В. Гой, Т. П. Смелянська. – К.: ЦУЛ, 2013. – 368 с.

4. Науково-практичний коментар Господарського кодексу України – 3-є вид. / за заг. ред. В. К. Мамутова. – К.: Юрінком Інтер, 2012. – 776 с.

5. Гелета О. Розвиток підприємництва в Україні: проблеми і перспективи / Оксана Гелета. – К., 2008. – С. 34–37.

6. Федоренко В.Г. Політична економія: підруч. / В.Г. Федоренко. – К.: Алерта, 2015. – 487 с.

НАПРЯМ 5. ТРУДОВЕ ПРАВО, ПРАВО СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Коротчук А.Г.,

магістрант

ПВНЗ «Буковинський університет»

Науковий керівник: **Комарницький В.І.,**

кандидат юридичних наук, доцент,

доцент кафедри цивільно-правових дисциплін

ПВНЗ «Буковинський університет»

РОЛЬ ГЕНЕРАЛЬНОЇ УГОДИ В СОЦІАЛЬНОМУ ПАРТНЕРСТВІ

Роль держави у регулюванні трудових відносин завжди була визначальною. Основним методом, тобто способом впливу на поведінку людей, визнавався державно-нормативний метод, який полягає в тому, що держава розробляє і приймає закони та інші форми нормативних актів, що спрямовані на регулювання всієї системи державного управління суспільством [1, с. 138].

Як носій національного суверенітету держава володіє владними повноваженнями, які традиційно поділяються на три гілки: законодавчу, виконавчу і судову. Водночас, на відміну від інших галузей права, в трудовому праві держава набуває ще одну роль – соціального партнера.

Соціальне партнерство – така система суспільних відносин між учасниками виробничого процесу, при яких визначаються розбіжності сторін (працівників і роботодавців) та їхнє право відстоювати свої інтереси, переважно шляхом переговорів, пошуку компромісів, взаємоприйнятих рішень, уникаючи жорсткої конфронтації. Тристороння дія працівників, роботодавців та держави забезпечує поступальний розвиток економіки, піднесення рівня життя людей, задоволення загальнонаціональних потреб. Ідучи до ринкових перетворень, держава відносини на ринку праці з самого початку має будувати не на силових, а на правових засадах, а основі взаємоповаги і взаєморозуміння. Та й самі ринкові перетворення без соціального партнерства стануть неможливими, оскільки будь-які реформи мають здійснюватися за умови згоди людей праці, владних структур і підприємців.

Термін «соціальне партнерство» з'явився вперше в промислово розвинених країнах Заходу в кінці ХІХ ст., в умовах зародження виробничої де-

мократії. Після Другої світової війни в трудовому законодавстві країн Заходу почала все більше закріплюватися поступка роботодавців найманим працівникам, у вигляді надання останнім права на співучасть в управлінні виробництвом. У окремих країнах Заходу з'явилися спільні робочі ради на виробництві, функціонування яких було законодавчо закріплене. Так, за законом Федеративної Республіки Німеччини «Про виробничі ради» 1949 року такі ради утворюються і діють на паритетних засадах, з представників роботодавців і найманих працівників. Ці ради почали називатися органами соціального партнерства. Намагання подолати протиріччя між працею і капіталом сприяли створенню спеціальних організацій, однією з яких стала в 1919 р. Міжнародна організація праці (МОП).

Необхідно зазначити, що система соціального партнерства в Україні далі формувалася в складних як політичних, так і економічних умовах, оскільки одна зі сторін соціального діалогу – підприємці – в організаційно-економічному аспекті лише формувалася, а держава виконувала подвійну функцію: найбільшого роботодавця і сторони соціального партнерства. Лише з переходом до ринкової економіки та прийняттям Законів України «Про оплату праці», «Про колективні договори та угоди», «Про порядок вирішення колективних трудових спорів (конфліктів)», «Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності» почала формуватися законодавча база соціального партнерства [2, с. 122].

Вказане законодавство дозволило через систему угод на загальнодержавному, регіональному, галузевому, виробничому рівнях забезпечити соціальний діалог у сфері застосування найманої праці.

Одним з головних факторів виникнення соціального партнерства стала науково-технічна революція, в результаті якої підвищилися вимоги до якості робочої сили, з'явилася потреба в гуманізації відносин між найманими працівниками і роботодавцями. Сьогодні найдієвіше системи соціального партнерства функціонують в багатьох європейських країнах, а саме: Ірландія, Австрія, Бельгія, Швеція, Німеччина, Франція тощо [3, с. 281].

В Україні існували окремі форми соціального партнерства. Однак ринкові відносини вимагали створення нового правового механізму регулювання колективних відносин у суспільстві. Тому, проривом у розвитку соціального партнерства було прийняття Закону України «Про соціальний діалог», яким визначені правові засади організації та порядку ведення соціального діалогу в Україні з метою вироблення та реалізації державної соціальної і економічної політики, регулювання трудових, соціальних, економічних відносин та забезпечення підвищення рівня і якості життя громадян, соціальної

стабільності в суспільстві, а також, вперше законодавець розглядає діалог не тільки двосторонній, а і на тристоронній основі.

І саме тому, основою соціального партнерства (діалогу) на державному рівні стала Генеральна угода, де на тристоронній взаємодії найманих працівників в особі Спільного представницького органу всеукраїнських профспілок та профспілкових об'єднань, роботодавців в особі Спільного представницького органу сторони роботодавців на національному рівні та держави в особі Кабінету Міністрів України повинен забезпечуватись поступовий розвиток економіки, піднесення рівня життя людей та задоволення загальнонаціональних потреб країни.

В даному випадку держава здійснює правове регулювання соціально-трудових відносин точно так, як це здійснюється в інших сферах суспільного життя.

Разом із тим, на відміну від інших галузей права, в трудовому праві держава набуває ще одну роль – соціального партнера. Як соціальний партнер держава визначається у двох проявах: держава роботодавець і держава – партнер у правовому механізмі соціального співробітництва, носій загальнодержавних інтересів і мала би виступати окремою стороною Генеральної угоди.

Однак, держава, поки що, виступає як власник ресурсів і як один із найбільших роботодавців в особі підприємств, організацій і установ на стороні роботодавців, і саме в цій ролі підписує Генеральну угоду.

З погляду правової природи, Генеральні угоди – це правові акти, що регулюють соціально-трудові відносини на рівні держави. В юридичній ієрархії джерел трудового права ці угоди стоять між законодавчими (централізованими) і локальними нормативними актами, тобто займають проміжне становище.

Генеральна угода встановлює загальні принципи регулювання соціальних трудових відносин на державному рівні. В Україні вони почали укладатись з 1993 року. На даний час діє Генеральна угода, укладена на 2016-2017 роки, в якій зазначено, що вона укладена з метою підвищення конкурентоздатності національного виробника та забезпечення зростання зайнятості, регулювання оплати праці, охорони праці соціального захисту працівників та задоволення духовних потреб населення. З метою сприяння соціальній інтеграції суспільства, формуванню соціальної солідарності і відповідальності, збалансування інтересів сторін соціального діалогу для подальших прогресивних перетворень країни, досягнення результативності соціального діалогу, сторони домовилися:

– здійснювати соціальний діалог з питань формування та реалізації державної соціально-економічної політики і трудових відносин у формах обміну інформацією, консультацій, переговорів, узгоджувальних нарад, робочих зустрічей тощо.

– забезпечувати участь уповноважених представників профспілкової Сторони та Сторони роботодавців у засіданнях Кабінету Міністрів та Урядових комітетів, надавати їм можливість представляти позицію Сторін при обговоренні і прийнятті рішень з питань формування та реалізації державної соціальної, економічної політики, регулювання трудових відносин.

– здійснювати обмін інформацією про виявлені факти порушень конвенцій МОП, інших міжнародних договорів, учасником яких є Україна, та національного законодавства щодо забезпечення прав і гарантій діяльності профспілок, організацій роботодавців, їх об'єднань з метою вжиття заходів до їх усунення [4, с. 20].

Питання, які декларуються в останній Генеральній угоді та і угодах попередніх років були актуальними і такі, що потребували першочергового вирішення. Але фактично, як видно з досвіду попередніх років, вони є лише декларуванням про бажання сторін, а не їх виконання. Тому, як правило завжди залишались на папері.

Список використаних джерел:

1. Прокопенко В.І. Трудове право. Курс лекцій. – К.: Вентурі, 1996.
2. Пилипенко П.Д. Трудове право. Підручник. – К.: «Видавничий Дім» Ін Юре», 2004. – 536 с.
3. Ситник О.Ю. «Соціальне партнерство в Україні: особливості становлення і перспективи розвитку» // Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. Економічні науки. – 2009. – Вип. 15. – С. 280-285. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npkntu_e_2009_15_46.
4. Генеральна угода про регулювання основних принципів і норм реалізації соціально-економічної політики і трудових відносин в Україні на 2016-2017 роки від 23 серпня 2016 року. Режим доступу <http://www.fpsu.org.ua/>.

НАПРЯМ 6. ЕКОЛОГІЧНЕ ПРАВО, ЗЕМЕЛЬНЕ ПРАВО, АГРАРНЕ ПРАВО

Банк М.Ю.,

*студентка III курсу юридичного факультету
Національного університету біоресурсів і природокористування України*

Краснова Ю.А.,

*кандидат юридичних наук, доцент кафедри аграрного,
земельного та екологічного права імені академіка В.З. Янчука
Національного університету біоресурсів і природокористування України*

ПРАВОВІ ПРОБЛЕМИ ЗАХОРОНЕННЯ ВІДХОДІВ

Різке погіршення стану довкілля наприкінці ХХ ст. призвело до того, що про екологічні проблеми масово заговорили не лише учені – екологи, але й політики, правники, журналісти, активісти громадських рухів. Подальше зростання техногенного впливу на навколишнє природне середовище призвело до незворотних катастрофічних змін. Втрата гармонії між природою і людиною має багато негативних наслідків. Екологічна криза, що охопила всю планету й стала глобальною досить переконливо доводить, що від стану навколишнього природного середовища залежить виживання людства [1].

В сучасних умовах проблема накопичення відходів виробництва і споживання є однією з провідних загроз в екологічній безпеці держави. Нині в Україні відбувається зростання обсягів утворення відходів, у тому числі хімічно небезпечних, значно поширюються площі несанкціонованих звалищ. При цьому вкрай недостатньо впроваджуються сучасні технології залучення відходів до господарського обігу, практично не використовується позитивний міжнародний досвід у сфері поводження з відходами і регулювання обігу небезпечних речовин. Нині в Україні щорічно утворюється біля 10 т відходів у розрахунку на душу населення проти 5,5-6 т. відходів на душу населення в країнах ЄС. У порівнянні із показниками накопичення відходів в Європейському Союзі українські обсяги викликають серйозне занепокоєння приймаючи до уваги вкрай недостатній рівень їх утилізації та знешкодження. В наш час в Україні збільшуються обсяги накопичення відходів, кількість полігонів і звалищ для їх захоронення, погіршується санітарний стан

населених пунктів. На сьогодні в державі накопичено близько 36 млрд. т. відходів, що складає понад 50 тис. т. на 1 км² території, з яких утилізується лише 30% промислових і 4% побутових відходів. При цьому основними джерелами утворення відходів є підприємства гірничорудного, хімічного, металургійного, машинобудівного, паливно-енергетичного, будівельного та агропромислового комплексів [2].

В державі зберігається загрозна тенденція до прогресуючого збільшення обсягу утворення та вивезення на полігони твердих побутових відходів (ТПВ). За даними Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України, у 2012 р. в Україні утворилось близько 59 млн. м³ побутових відходів, що захоронюються на 6,7 тис. сміттєзвалищах і полігонах загальною площею понад 10 тис. га. При цьому послугами з вивезення відходів охоплено лише 76% населення. Основна маса побутових відходів захоронюється на полігонах і звалищах, з яких 334 є вкрай перевантаженими, а 878 взагалі не відповідають нормам екологічної безпеки. Крім того, неналежним чином проводиться робота з паспортизації, рекультивації та санації сміттєзвалищ. Так, з 2715 сміттєзвалищ, що потребують паспортизації, у 2012 р. фактично паспортизовані лише 587. Через відсутність належної системи збирання ТПВ у приватному секторі щорічно утворюються близько 32 тис. стихійних звалищ, що займають площу понад 1 тис. га.

Через брак належних умов для знешкодження та утилізації небезпечних відходів відбувається їх нагромадження на промислових територіях. На сьогоднішній день в Україні не впроваджено технологій з утилізації більшості небезпечних відходів у відповідності до міжнародних стандартів за відсутності необхідної інфраструктури. Загальнодержавна програма поводження з відходами на 2013-2020 рр., концепцію якої було затверджено розпорядженням Кабінету Міністрів України спрямовує нас на покращення екології. Основною метою концепції є здійснення заходів із зменшення обсягів утворення відходів, створення умов для реалізації роздільного збирання побутових відходів з подальшим рециклінгом і створення інфраструктурного кластера їх утилізації, заснованого на стандартах і нормативах екологічного права Європейського Союзу [3].

Сучасно обладнані сховища для зберігання небезпечних відходів та установки з їх знешкодження створено лише на окремих підприємствах, що практично не впливає на загальну ситуацію. Крім того, кількість спеціалізованих підприємств у цій галузі вкрай недостатня, а відсутність належних умов для утилізації та знешкодження небезпечних відходів призводить до їх

значного нагромадження. У зв'язку з впливом глобальних змін клімату проблема поводження з відходами в державі може суттєво загостритися через формування нових факторів, що включають зростання міграції небезпечних сполук, прискорення розчинення небезпечних компонентів у місцях складування відходів.

Отже, основні напрями державного регулювання щодо ефективного вирішення проблеми поводження з небезпечними відходами, включаючи створення відповідної вітчизняної інфраструктури, мають бути реалізовані шляхом виконання Загальнодержавної програми поводження з відходами на 2013-2020 рр., проект якої був розроблений Міністерством екології та природних ресурсів України. Державні інституції, громадські природоохоронні та інші організації тощо у своїй діяльності не в достатній мірі привертають увагу до проблеми поводження з відходами, вихованню несприйняття громадянами подальшого засмічення країни. З цих та інших причин негаразди у сфері поводження з відходами на превеликий жаль стали складовою не лише виробничої, але і загальної культури значної частини громадян України.

Гострота цієї проблеми, незважаючи на достатню кількість шляхів вирішення, визначається збільшенням рівня освіти та накопиченням промислових відходів. Ефективно і доцільно запобігати утворенню відходів, починаючи зі стадії видобутку корисних копалин і закінчуючи споживанням готової продукції. Досягти цього можна шляхом розробки і впровадження технологій раціонального використання природних ресурсів, виділення цінних компонентів з побічних продуктів виробництва і відходів, покращення вже існуючого екологічного законодавства та створення екологічного Кодексу. Захоронення відходів та інші екологічні питання – проблема нашого часу, тому буде доцільно розвивати екологічне законодавство, спеціалістів у цій сфері, створити спеціальні клініки для консультацій громадян щодо захисту свого екологічного права.

Багатостороння і глибоке освоєння безвідходних виробництв – довгострокове і кропітка справа, які мають займатися ряд поколінь учених, інженерів, техніків, екологів, економістів, робочих різного профілю і багатьох інших фахівців. Повністю безвідходне виробництво – далека перспектива, але необхідно вже зараз вирішувати цю задачу, як на загальноекономічному рівні, так і в окремих галузях господарства.

Список використаних джерел:

1. Державна природоохоронна політика України в умовах глобалізації / М.Т. Гаврильців // Право і суспільство. – 2014 р.
2. Національна доповідь про стан техногенної та природної безпеки в Україні у 2014 р.
3. Про схвалення Концепції Загальнодержавної програми поводження з відходами на 2013-2020 роки від 03.01.2013.
4. Андрейцев В.І. Екологічне і земельне право України: Практикум для студ. юрид. вузів і фак. / В.І. Андрейцев. – К. : Юрінком Інтер, 1998. – 271 с.
5. Балюк Г.І. Досвід правового регулювання відносин щодо охорони навколишнього середовища та забезпечення екологічних прав громадян на рівні Європейського Союзу та його значення для адаптації законодавства України / Г.І. Балюк // Міністерство юстиції України; Бюлетень Міністерства юстиції України. – К., 2007. – № 5. – С. 77-98.
6. Закон України «Про відходи» від 05.03.1998 № 187/98-ВР.
7. Екологічне право України : підручник для студентів юрид. вищ. навч. закладів / В.К. Попов, А.П. Гетьман, С.В. Разметаєв та ін. ; за ред. В.К. Попова, А.П. Гетьмана. – Х. : Право, 2007. – 485 с.
8. Екологічне право: Особлива частина : підруч. для студ. юрид. вузів і фак. : Повний акад. курс / В.І. Андрейцев, Г.І. Балюк, М.В. Краснова та ін. ; за ред. акад. АПрН В.І. Андрейцева. – К. : Істина, 2001 – 544 с.

Коваль К.Л.,

аспірант

Університету митної справи та фінансів

РАЦІОНАЛЬНЕ ВИКОРИСТАННЯ ПРИРОДНИХ РЕСУРСІВ ЯК ЗАПОРУКА ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ УКРАЇНИ

Свідоме нехтування тим, що людина є лише ланкою в складній екосистемі, яка своєю діяльністю може порушити рівновагу в природі та нанести не виправну шкоду, призвело до глобальної екологічної кризи. Українське сьогоднішнє, що також характеризується кризовим станом в екології, є «здобутком» багаторічного байдужого ставлення до природи, нерозважливого використання природних ресурсів та домінування антропоцентричних поглядів у системі «людина – природа».

Сировинний тип економіки, який до цього часу притаманний Україні, не сприяє економічному зростанню, а обумовлює нераціональне, навіть хижацьке, ставлення до природних ресурсів, та забезпечує задоволення матеріальних інтересів в промисловості, нехтуючи необхідністю постійного відновлення природно-ресурсного комплексу України. Оскільки навколишнє природне середовище є складною екосистемою, яка пов'язана інтеграційними зв'язками, виснаження одного з ресурсів в перспективі може призвести до поступової руйнації всієї системи.

Враховуючи вищезазначене пріоритетними завданнями держави мають стати розробка довгострокових стратегічних планів, які матимуть комплексний характер та стануть підґрунтям для впровадження ідей раціонального використання ресурсів в контексті сталого розвитку, визначених ще у 1992 році на Конференції Ріо-де-Жанейро, в національне правове поле та суспільне життя.

На національному рівні законодавчі підвалини для реалізації концепції сталого розвитку заклав прийнятий у 1991 році Закон України «Про охорону навколишнього середовища», яким у преамбулі встановлено, що охорона навколишнього природного середовища, раціональне використання природних ресурсів, забезпечення екологічної безпеки життєдіяльності людини – невід'ємна умова сталого економічного та соціального розвитку України. Хоча раціональне використання природних ресурсів не було визначено одним з головних принципів охорони навколишнього середовища в ст. 3 Закону, його «відголоски» знайшли своє закріплення у інших принципах та нормах, як наприклад, встановлення обов'язку громадян України раціонально використовувати багатства природи, встановлення обов'язку дотримання екологічних вимог, шляхом раціонального і економного використання природних ресурсів, встановлення обов'язку цільового використання ресурсів тощо [1].

В прийнятій у 1998 році Постанові Верховної Ради України «Про Основні напрямки державної політики України у галузі охорони довкілля, використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки» раціональне використання природних ресурсів визначено як одну з важливих сфер державної політики, а отже і державного регулювання [2]. Прийняття Постанови заклало підвалини комплексного регулювання раціонального використання природних ресурсів, адже основні завдання в даній сфері носили не точковий характер, а передбачали системні перетворення в екологічній, економічній та соціальній галузі, і мали бути втілені в життя шляхом

створення міждержавних, державних, галузевих, регіональних та місцевих програм.

Протягом наступних більше ніж 10 років реалізації завдань, визначених у Постанові Верховної Ради України «Про Основні напрямки державної політики України у галузі охорони довкілля, використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки», мала б спостерігатись позитивна динаміка у сфері використання природних ресурсів та зміні стану навколишнього природного середовища в цілому. Разом з тим, систематизувавши наявну в Законі України «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2020 року» (далі – Стратегія) інформацію станом на 2010 рік [3], можна виокремити наступні негативні наслідки відсутності ефективної та дієвої екологічної політики раціонального використання природних ресурсів:

- збільшення кількості випадків перевищення встановлених нормативів гранично допустимих викидів забруднюючих речовин стаціонарними джерелами, що обумовлює перевищення міжнародних показників канцерогенних ризиків;

- здійснення переважно нераціонального водокористування, що стало причиною забруднення майже всіх поверхневих вод і джерел;

- близький до критичного стан земельних ресурсів, що знаходить вияв у ерозії земель, забрудненні, підтопленні та щорічних втратах гумусу;

- виснажливе використання лісових ресурсів, причиною якого стала відсутність ефективної системи державного управління;

- довготривале інтенсивне (тобто нераціональне) використання надр призвело до значних змін екологічного середовища та виникнення надзвичайних ситуацій природного і техногенного характеру;

- катастрофічне зменшення площі територій водно-болотних угідь, степових екосистем, природних лісів. Знищення навколишнього природного середовища відбувається внаслідок розорювання земель, вирубування лісів з подальшою зміною цільового призначення земель, осушення або обводнення територій, промислового, житлового та дачного будівництва тощо. Даний перелік не є вичерпним.

На сьогоднішній день спостерігається тенденція відходу екологічних проблем на задній план, що не зупиняє їх розширення та загострення (наприклад, ситуація щодо «львівського сміття»). Продемонструвати вищезазначене можливо шляхом аналізу індикаторів показників реалізації «Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020» серед яких жоден не стосується екології, і тим більш раціонального використання природних ресурсів [4].

Єдиною сферою в якій поставлені завдання дотичні до екологічних проблем є енергоефективність, актуальність якої обґрунтовується скоріше політичними міркуваннями, ніж метою раціонального використання природних ресурсів.

Таким чином в той час як США, Японія, країни Європейського союзу вже впевнено просуваються шляхом сталого економічного розвитку Україна тільки стає на цей шлях і подальше зволікання є неможливим. Принцип і ідеї раціонального використання природних ресурсів мають набути свого закріплення у комплексному нормативно-правному акті, який міститиме основні засади та стратегію раціонального використання природних ресурсів, не тільки у якості декларативних і рекомендаційних норм, але й у вигляді імперативних приписів, порушення яких буде супроводжуватися співрозмірними заходами юридичної відповідальності.

Список використаних джерел:

1. Про охорону навколишнього природного середовища: Закон України від 25.06.1991 р. № 1264-ХІІ // Відомості Верховної Ради України. – 1991. – № 41. – Ст. 546.

2. Про Основні напрями державної політики України у галузі охорони довкілля, використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки: Постанова Верховної Ради України від 05.03.1998 р. № 188/98-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1998. – № 38. – Ст. 248.

3. Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2020 року: Закон України від 21.12.2010 р. № 2818-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2011. – № 26. – Ст. 218.

4. Про Стратегію сталого розвитку «Україна – 2020»: Указ Президента України від 12.01.2015 р. № 2/2015 // Урядовий кур'єр. – 2015. – № 6.

Окіпняк Т.І.,
студентка III курсу юридичного факультету
Національного університету біоресурсів і природокористування України

ПРОБЛЕМА ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПОВОДЖЕННЯ З ПОБУТОВИМИ ВІДХОДАМИ

Проблема побутових відходів в Україні має перманентний характер із ознаками постійного загострення. Дана проблема має багато аспектів, насамперед, екологічний – відходи стали чинником погіршення стану довкілля, і вони ж є кінцевим продуктом нераціональної господарчої системи, орієнтованої на швидке виснаження природних ресурсів. Відповідно, проблема є гостросоціальною, завдаючи прямих збитків величезній кількості людей (через втрату здоров'я, комфорту, погіршення якості життя) [1, с. 114].

На сьогодні в Україні поводження з відходами визначається Законами «Про охорону навколишнього природного середовища» [2], «Про відходи» [3], «Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення» [4], «Про поводження з радіоактивними відходами» [5], Кодексом України про надра [6], «Програмою поводження з твердими побутовими відходами» [7], а також іншими нормативними документами.

Зокрема, згідно статті 5 Закону України «Про відходи», основними принципами державної політики у сфері поводження з відходами є «пріоритетний захист навколишнього природного середовища та здоров'я людини від негативного впливу відходів, забезпечення ощадливого використання матеріально сировинних та енергетичних ресурсів, науково обґрунтоване узгодження екологічних, економічних та соціальних інтересів суспільства» [3].

Стаття 15 Закону «Про відходи» зобов'язує громадян України, іноземців та осіб без громадянства дотримуватись законодавчих вимог, оплачувати діяльність підприємств, що займаються ліквідацією відходів, виконувати інші обов'язки щодо запобігання забрудненню навколишнього природного середовища відходами [3].

Українське законодавство стосовно поводження з відходами постійно вдосконалюється. Разом з тим, незважаючи на наявний пласт досліджень, розроблені конкретні заходи і рекомендації не виконуються з тих чи інших причин. В Україні одним із екологічно найнебезпечніших об'єктів, що є реальною екологічною загрозою здоров'ю населення, є Львівське сміттєзвалище, яке розташоване у безпосередній близькості від цього великого міста

недалеко від села Грибовичі, у зв'язку з чим його називають ще Грибовицьким сміттєзвалищем [10].

Зазначене сміттєзвалище до 30 травня 2016 року приймало сміття на захоронення, всупереч вимогам законодавства, приписам посадових осіб, забруднюючи воду, ґрунт та повітря. Експлуатація сміттєзвалища Львівською міською радою є протиправною, та повинна бути припинена.

Львівське сміттєзвалище функціонує з 1959 року. Сміттєзвалище створене без проектної документації на його будівництво, без облаштування полігону відповідними технічними та інженерними пристроями та елементами, а також дане сміттєзвалище не виконує функції природоохоронного об'єкта з екологічно безпечного захоронення твердих побутових відходів. Так, у відповідності до дозвільної документації допустимий обсяг захоронення відходів на Львівському сміттєзвалищі складав 10,4 млн. тон. Станом на 01.06.2016 року обсяг захоронених відходів на Львівському сміттєзвалищі становив більш як 11 млн. тон, що перевищує допустимий обсяг відходів.

Ухвалою ЛМР № 743 від 09/06/2011р. визнано екологічно недопустимою та такою, що потребує невідкладного вирішення, екологічну ситуацію на Львівському міському сміттєзвалищі [8].

На сьогодні полігон експлуатується із грубим порушенням вимог природоохоронного законодавства. На сміттєзвалищі відсутня система збору та утилізації звалищного газу, система збору та знешкодження фільтратів, неналежно працює система моніторингу доквілля. За наявними даними моніторингу доквілля у пробах води з криниць та ґрунту навколишніх сіл, що знаходяться в зоні впливу сміттєзвалища (Збиранка, Малехів, Дубляни, В. Грибовичі), виявлено перевищення по важких металах свинцю, кадмію, нікелю, міді [9].

Таке забруднення ґрунтів, повітря протягом тривалого часу має наслідком негативний вплив на здоров'я жителів довкола сміттєзвалища. Рівень захворюваності по населених пунктах, що прилягають до Грибовицького сміттєзвалища є вищим від середньорайонного показника.

Мер Львова Андрій Садовий неодноразово звертався за допомогою до органів державної влади країни, але жодне з українських міст не погодилося прийняти львівське сміття. На разі Садовий задумується над можливістю вивозити львівське сміття за кордон, зокрема, до Польщі, а однієї з останніх його пропозицій стала пропозиція щодо створення резервного полігону у Чорнобильській зоні [10].

Садовий йшов на вибори 2006 року з обіцянкою вирішити питання зі сміттям, але на обіцянці все і закінчилося. Будь-яке зволікання може потягти за собою серйозні наслідки, тому потрібно терміново шукати шляхи вирішення даної ситуації. Якщо мер насправді хоче вирішити цю проблему, то немає кращого рішення, ніж звернутися до практики інших країн.

У світовій практиці розв'язанням проблеми побутових відходів були намагання модернізації захоронень-могильників, прийняття жорстких норм їх облаштування з метою запобігання можливим шкідливим наслідкам. Проте вдосконалення могильників є лише спробою закріпити помилкову практику.

Кардинальне розв'язання проблеми сміття – рециклізація – вторинна переробка відходів. Наприклад, макулатуру подрібнюють на паперову масу (пульпу), із якої знову виробляють паперові вироби. Скло подрібнюють, плавлять і виготовляють нову тару чи після подрібнення використовують замість піску або гравію у виробництві бетону й асфальту. З металів виробляють різноманітні деталі. Харчові відходи і садове сміття компостують з отриманням органічного добрива. Старі автопокришки додають під час виробництва нових гумових виробів або асфальтового покриття. Отже, рециклізація стає дедалі вигіднішою, а потенційний прибуток цієї галузі приваблює у розвинених країнах дедалі більше підприємців і фірм. Державні органи й місцеві адміністрації можуть сприяти згаданому процесові в Україні, приймаючи відповідні юридичні акти: закони про обов'язкову рециклізацію, заборони на захоронення певних відходів та їхніх складових, вимоги купувати продукцію вторинної переробки, здійснюючи передоплату ліквідації відходів [11].

Враховуючи ситуацію на Львівському сміттєзвалищі, можна зробити висновок, що надалі не можна відкладати будівництво для Львову нового полігону твердих відходів, який би відповідав європейським стандартам. Можливо, якщо у бюджеті буде достатньо грошей варто ставити питання про будівництво сміттєпереробного заводу. Важливо привернути увагу владних структур, бізнесменів до створення нового виду економічної діяльності – переробки сміття, яка б була вигідною галуззю господарства в Україні [12, с. 370].

Список використаних джерел:

1. Семененко І.С. Проблема поводження із побутовими відходами в Закарпатській області в сучасних умовах господарювання / І.С. Семененко, О.В. Супруненко. // Науковий вісник Ужгородського університету : Серія:

Економіка – Ужгород: Видавництво УжНУ «Говерла», 2011. – Спецвип. 33. Ч. 4. – С. 114–119.

2. Про охорону навколишнього природного середовища : Закон України від 25 червня 1991 року// Відомості Верховної Ради України. – 1991. – № 41. – С. 546.

3. Про відходи : Закон України від 5 березня 1998 року // Відомості Верховної Ради України. – 1998. – N 36-37. – С. 242.

4. Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення : Закон України від 24 лютого 1994 року// Відомості Верховної Ради України. – 1994. – № 27. – С. 218.

5. Про поводження з радіоактивними відходами : Закон України від 30 червня 1995 року // Відомості Верховної Ради України. – 1995. – № 27. – С. 198.

6. Кодекс України про надра від 27 липня 1994 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1994. – № 36. – С. 340.

7. Про затвердження Програми поводження з твердими побутовими відходами : Постанова Кабінету міністрів України від 4 березня 2004 року № 265.

8. Ухвала Львівської міської ради № 743 від 09/06/2011р – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://www8.cityadm.lviv.ua/inteam/uhvaly.nsf/\(SearchForWeb\)/8A0FEA8872641636C225790C002C59AE?OpenDocument](http://www8.cityadm.lviv.ua/inteam/uhvaly.nsf/(SearchForWeb)/8A0FEA8872641636C225790C002C59AE?OpenDocument).

9. Вплив Грибовицького сміттєзвалища на ґрунтові води дослідить переможець тендера // Щоденний Львів. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://daily.lviv.ua/index.php?newsid=27332>.

10. Аналітичне Інтернет-видання Львова ZAXID.NET – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zaxid.net/news/showNews.do?sadoviy_proponuye_stvoriti_rezervniy_poligon_tpv__u_chornobilskiy_zoni&objectId=1421254.

11. Усе має кудись подітися / За матеріалами Програми поводження з твердими побутовими відходами, затвердженої постановою Кабінету Міністрів України № 265 від 4 березня 2004 року. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.viche.info/journal/1052/>.

12. Львівське сміттєзвалище як еколого-економічна загроза населенню міста і прилеглих територій / У.В. Павлюк // Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту. Економічні науки. – 2010. – Вип. 4. – С. 367-371.

НАПРЯМ 7. АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО ТА ПРОЦЕС, ФІНАНСОВЕ ПРАВО, ІНФОРМАЦІЙНЕ ПРАВО

Закоморний Я.О.,
курсант III курсу факультету № 2
Харківського національного університету внутрішніх справ

ОКРЕМІ ПИТАННЯ ФІНАНСУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

В Україні більше року проходить реформування структури МВС. Вкрай важливою проблемою в будь якій реформі є фінансування. Щоб вирішити дане питання Верховна Рада збільшила фінансування Міністерства внутрішніх справ у 2017 році на 22% до 49,202 мільярда гривень з 33,7 мільярда гривень, зазначені показники містяться у Законі України Про Державний бюджет України на 2017 рік, ухваленому 21 грудня 2016 року. В цьому бюджеті на сам апарат МВС передбачено 4,9 мільярда гривень [3].

Зі слів колишнього глави відомства Хатії Деканоїдзе, на розвиток Національної поліції в 2017 році необхідно 27 мільярди гривень. «Якщо не буде мотиваційної складової, у нас будуть серйозні труднощі у розвитку. Мінімальна сума, яку ми почали вимагати на розвиток в 2017 році – 27 мільярдів гривень» [2], – сказала вона. Х. Деканоїдзе зазначила, що співробітники поліції потребують підвищення грошової мотивації.

Раніше повідомлялося, що грошове забезпечення співробітників Національної поліції (як і всіх інших силових відомств) складається з чотирьох основних положень: окладу за посаду, окладу за звання, надбавки за вислугу років та додаткових видів грошового забезпечення, що включають різноманітні надбавки, доплати і премії.

У процентному співвідношенні загальне грошове забезпечення середньостатистичного співробітника Національної поліції виглядає приблизно наступним чином: 20% – оклад за посаду, 15% – оклад за звання, 25% – оклад за вислугу років, 40% – премії і надбавки. Однак в кожному окремому випадку ці цифри можуть змінюватися в залежності від характеру роботи і цілої маси факторів.

Наприклад, мінімальне грошове забезпечення генерала поліції третього рангу, начальника управління департаменту з вислугою 20 років станови-

тиме 11,8 тисяч гривень. З урахуванням надбавок і премій його грошове забезпечення може збільшитися на кілька тисяч – в залежності від його завдань, компетенції і так далі. В результаті кінцева сума може скласти 20 і більше тисяч. Мінімальне грошове забезпечення рядового патрульної поліції, який працює в нічний час, складе 4 тис гривень. З урахуванням надбавок і премій його грошове забезпечення теж може вирости і скласти 8 і більше тисяч гривень [2]. Виходячи з цих даних ми бачимо, що влада намагається зробити поліцейському хорошу оплату праці сумуючи різні фактори, які стосуються його служби та просування по кар'єрних сходах, тим самим заохочуючи його для подальшого проходження служби в лавах поліції.

Важливим питанням фінансування Національної поліції є виконання норми законодавства щодо забезпечення всіх поліцейських одностроєм. Наразі поліції не вистачає коштів для того, щоб одягти 110 тисяч своїх співробітників. Про це повідомляла колишній керівник Національної поліції Хатія Деканоїдзе. «Нам не вистачає фінансування для того, щоб змінити стару форму на нову і щоб перевдягти 110 тисяч наших співробітників» [6], – сказала вона. Вона також наголосила на тому, що в Національній поліції дуже серйозне співробітництво з японськими партнерами, перші дільничні Києва отримали нову, теплу, японську форму, але такої міжнародної допомоги не вистачає. Крім того, після одного-двох років використання форми її треба змінювати, тому що поліцейські форму носять щодня.

«Переатестованих поліцейських треба вдягти в форму, а для патрульних потрібна вже нова форма, для того, щоб вони почували себе комфортно. Є закон, про те, що ми повинні забезпечувати кожного поліцейського і формою, і машиною, і бензином, проблема в фінансуванні» [6], – Х. Деканоїдзе. Тому, належне законодавче забезпечення і фінансування – головні складові успішної роботи українських поліцейських.

12 грудня 2016 року Верховна Рада України прийняла Державний бюджет на 2017 в якому на Міністерство внутрішніх справ було закладено 4,9 мільярда 202 мільйони 682,6 гривень з них на фінансування Національної поліції України виділено 1,6 мільярда 660 мільйони 652, що на 11 % більше, ніж у 2016 році (13 мільярдів 664 мільйони гривень) [8].

Також, слід зазначити, що попри всі обіцянки держави в підтримці нової поліції вона недостатньо фінансує Національну поліцію України. Наприклад, 2016 року дефіцит становив близько 2,5 млрд. гривень. Перший заступник голови Національної поліції Вадим Троян відмічав, що під час останньої перевірки автопарку поліції в Київській області було виявлено, що розбиті і не в строю понад 20% машин [4].

Слід згадати проект позабюджетного фінансування по Кіотському протоколу на закупівлю партії автомобілів з гібридною силовою установкою що реалізується у співпраці Міністерства внутрішніх справ, Національної поліції України та Міністерства екології та природних ресурсів. Для того, щоб угода відбулася (закупівлі Mitsubishi Outlander PHEV) [5], необхідне схвалення японського уряду. Підтверджують цю інформацію і в Національній поліції.

Однією з головних проблем є недостатнє фінансування для подальшого запровадження реформи. Так, є вкрай необхідним збільшити заробітну плату поліцейських. В керівництві МВС та Національної поліції України сподіваємось на отримання технічної підтримки від США, Канади, Японії та країн ЄС. Зокрема, Консультативна місія ЄС розпочала проект перетворення 20 райвідділів НП (по 8 у Львівській та Харківській області, 4 – в Київській області) за європейськими стандартами з реалізації діяльності, спрямованої на місцеві громади (community policing). Технічна підтримка мала і має велике значення, але підвищення зарплатні може відбутися тільки за рахунок українських платників податку [7].

Роблячи висновок зазначимо, що без належної підтримки держави, яка повинна виражатися в матеріальній формі, реформи Національної поліції не дадуть очікуваного результату. Більш того, реформи у МВС України взагалі можуть не відбутися. Нещодавно створена Національна поліція України повинна бути дієвим правоохоронним відомством, що захищає конституційні права та свободи громадян.

Список використаних джерел:

1. Глава Нацполіції пояснила причини зростання злочинності в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://dt.ua/UKRAINE/glavapolicii-rozasnala-prichini-zrostannya-zlochinnosti-v-ukrayini-219493_.html.
2. Деканоїдзе: На фінансування Нацполіції в 2017 треба 27 млрд. гривень [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://news.liga.net/ua/news/politics/12465778-dekano_dze_na_f_nansuvannya_natspol_ts_v_2017_treba_27_mlrd_grn.htm.
3. Фінансування МВС у 2016 році збільшено на 21% – до 40,8 мільярда [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.unian.ua/society/1222736-finansuvannya-mvs-u-2016-rotsi-zbilsheno-na-21-do-408-milyarda.html>.

4. Дефіцит фінансування Нацполіції цього року – 2,5 млрд. гривень, – Троян [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ua.censor.net.ua/news/402613/defitsyt_finansuvannya_natspolitsiyi_tsogo_roku_25_mlrd_grn_troyan.
5. Піар і не тільки. Як Аваков використовує нову поліцію [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://glavcom.ua/publications/piar-i-ne-tilki-yak-avakov-vikoristovuje-policiyu-v-svojih-interesah-366760.html>.
6. Поліції не вистачає фінансування для того, щоб одягти 110 тис. співробітників – Х. Деканоїдзе [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.unn.com.ua/uk/news/1616529-politsiyi-ne-vistachaye-finansuvannya-dlya-togo-schob-odyagti-110-tis-spivrobitnikiv-kh-dekanoidze>.
7. Реформування МВС та органів внутрішніх справ: результати, плани, проблеми «Прес-реліз» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://khpg.org/index.php?id=1473844079>.
8. Про Державний бюджет України на 2017 рік: Закон України від 21.12.2016 // Відомості Верховної Ради (ВВР), 2017, № 3, ст. 31 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1801-19>.

Роянова І.В.,

студентка 3 групи V курсу

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Науковий керівник: Товкун Л.В.,

кандидат економічних наук,

доцент кафедри фінансового права

міжнародно-правового факультету

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ СПРОЩЕНОЇ СИСТЕМИ ОПОДАТКУВАННЯ В УКРАЇНІ

Як показує світовий досвід спрощена система оподаткування виступає дієвим механізмом податкового стимулювання малого та середнього підприємництва.

Згідно з п. 291.3 ст. 291 Податкового Кодексу України (далі – ПК) [1] юридична особа чи фізична особа – підприємець може самостійно обрати спрощену систему оподаткування, якщо така особа відповідає вимогам, встановленим Главою 1 Розділу 14 ПК. Тобто, таке право надається тим юридичним та фізичним особам, які займаються певним видом господарсь-

кої діяльності, мають визначений дохід з неї, використовують або не використовують найману працю, що і визначає їхню належність до однієї з 4-х груп платників єдиного податку.

Податковим Кодексом передбачені певні обмеження щодо суб'єктів господарювання, які не можуть бути платниками єдиного податку першої – третьої групи, а саме: діяльність з організації, проведення азартних ігор, лотерей, обмін іноземної валюти, діяльність з надання послуг пошти і інші види діяльності перелічені в п. п. 291.5.1. Сюди також відносяться страхові брокери, банки, кредитні спілки, лізингові страхові компанії, інвестиційні фонди, фізичні та юридичні особи – нерезиденти (п. п. 291.5.2-291.5.8).

Для обрання або переходу на спрощену систему оподаткування суб'єкт господарювання подає до контролюючого органу заяву. Способи подачі різні і передбачені ст. 298 ПК (особисто, поштовим або електронним зв'язком). І згідно з п. п. 298.1.2 п. 298.1 ст. 298 ПК зареєстровані в установленому порядку фізичні особи – підприємці, які до закінчення місяця, в якому відбулася державна реєстрація, подали заяву щодо обрання спрощеної системи оподаткування та ставки єдиного податку, встановленої для першої та другої групи, вважаються платниками єдиного податку з першого числа місяця, наступного за місяцем, у якому відбулася державна реєстрація. Щодо платників третьої групи, яка не передбачає сплату ПДВ, які протягом 10 днів з дня державної реєстрації подали заяву, вважаються платниками єдиного податку з дня їх державної реєстрації. Реєстрацію суб'єкта господарювання як платника податків здійснює центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну податкову та митну політику (ДФС), шляхом внесення відповідних записів до реєстру платників єдиного податку, якщо немає підстав для відмови в такій реєстрації (ст. 299 ПК). Питання звітності регулюються ст. 296-297 ПК.

Відповідно до п. 292.1 ст. 292 ПК доходом платника єдиного податку фізичної особи – підприємця є дохід, отриманий протягом податкового (звітного) періоду в грошовій формі (готівковій та/або безготівковій); матеріальній або нематеріальній формі, визначеній пунктом 292.3 цієї статті. При цьому до доходу не включаються отримані такою фізичною особою пасивні доходи у вигляді процентів, дивідендів, роялті, страхові виплати і відшкодування, а також доходи, отримані від продажу рухомого та нерухомого майна, яке належить на праві власності фізичній особі та використовується в її господарській діяльності.

Хотілося б також звернути увагу на строки сплати єдиного податку. Відповідно до ст. 295, п. 295.1 визначає, що платники єдиного податку пер-

шої та другої груп сплачують його шляхом здійснення авансового внеску не пізніше 20 числа (включно) поточного місяця. Зазначається, що такі платники можуть здійснити сплату за весь податковий (звітний) період (квартал, рік), але не більш як до кінця поточного звітного року, бо надміру сплачені суми підлягають поверненню платнику. Щодо платників єдиного податку третьої групи п. 295.3 визначає строк для них протягом 10 календарних днів після граничного строку подання податкової декларації за податковий (звітний) квартал.

Питання стосовно обов'язковості застосування реєстраторів розрахункових операцій (РРО), перша, друга та третя (в разі не перевищення двома останніми обсяг доходу за рік понад 1 млн. грн.) не застосовують його. Але в разі перевищення обсягу доходу понад 1 млн. грн. застосування РРО платниками єдиного податку другої та третьої груп стає обов'язковим (п. 296.10, ст. 296 ПК).

Прикладом суб'єктів господарювання, що використовують спрощений режим оподаткування є ІТ компанії, більшість з яких є платниками єдиного податку другої або третьої групи. Для нашої країни ІТ сектор є перспективною і важливою складовою економіки. Експорт ІТ послуг за 2015 рік склав 2,1 млрд. доларів, що складало 2,5% ВВП, 50 доларів одного мешканця на рік, 24 місце в світі за Індексом привабливості сервісів. Для порівняння Білорусь – 1 млрд. доларів 5% ВВП, 75 доларів на мешканця, Ізраїль – 10 млрд. доларів 1200 доларів на мешканця [2].

ІТ компанії як платники другої та третьої груп сплачують: по-перше, *єдиний податок*, який становить до 20% мінімальних заробітних плат для 2 групи (фізичні особи-підприємці) та 3% доходу у разі сплати ПДВ і 5% без такого для 3 групи (фізичні особи-підприємці, юридичні особи); по-друге, *єдиний соціальний внесок* у розмірі 22% до бази нарахування (ст. 4, 7, 8 Закону України «Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування») [3]; по-третє, *воєнний збір* 1,5% ставки від об'єкта оподаткування (доходів, визначених статтею 163 ПК), сплата якого передбачена п. 16-1 підрозділу 10 Розділу XX Податкового Кодексу. Але, в разі, якщо розмір доходу платників єдиного податку першої – третьої груп (фізичні особи-підприємці) перевищить граничні обсяги, визначенні п. п. 1,2,3 п. 291.4, ст. 291, ставка встановлюється у розмірі 15% до суми перевищення. Для платників третьої групи (юридичних осіб) у подвійному розмірі ставок (6% і 10% відповідно).

Таким чином, належне правове регулювання спрощеного режиму оподаткування є необхідним для підтримання розвитку малого та середнього

підприємництва. На прикладі ІТ компанії ми в цьому впевнилися, бо, на жаль, наша країна має достатній потенціал для розвитку цієї галузі. Проте, 90% компаній працює за замовленням іноземних компаній. Така ситуація в більшості обумовлена недостатньо сприятливим податковим кліматом.

Список використаних джерел:

1. Податковий кодекс України від 2.12.2010 р. № 2756-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.
2. 10 мифов об ІТ секторе Украины // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.epravda.com.ua/rus/publications/2016/09/13/60521/>.
3. Закон України «Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування» від 08.07.2010, № 2464-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.

Чухлебов І.О.,

*викладач кафедри загально-правових дисциплін
ВНПЗ «Дніпропетровський гуманітарний університет»*

МЕХАНІЗМ ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КАДРОВОЇ ПОЛІТИКИ ОРГАНУ ПУБЛІЧНОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ

Від рівня інформаційного забезпечення діяльності кадрових служб та служб управління персоналом органів публічної адміністрації залежить професійна якість їх працівників, якої від них очікує громадянське суспільство України, а відповідно і результативність реформ, що ними проводяться.

Загалом сучасний стан інформаційного забезпечення кадрової політики органів публічної за результатами авторського анкетування, їх працівників (42,2%) та працівників їх кадрових підрозділів (45,6%) визначається як достатній, проте такий, що має окремі неврегульовані питання кадрової роботи. Ці недоліки, на думку зазначених категорій осіб, не дозволяють повною мірою реалізувати усі можливості щодо побудови кар'єри в публічній службі (19%, 22,8%); реалізувати весь спектр соціальних гарантій для державних службовців та працівників органів місцевого самоврядування (13,8%, 18,1%), а також створюють нестачу кадрів в одних підрозділах та

перенасичення кадрового потенціалу в інших (22%, 19,6%), що у цілому знижує ефективність роботи органів публічного адміністрування.

Усунення недоліків правового регулювання інформаційного забезпечення кадрової політики органів публічної адміністрації дозволить значно підвищити ефективність їх роботи. Запровадження нових апробованих іноземною практикою підходів до відбору, розстановки та переміщення кадрів в органах публічної адміністрації, їх професійного навчання та підвищення кваліфікації потребує якісної інформаційної підтримки. Така підтримка можлива при злагодженому механізмі інформаційного забезпечення кадрової політики органів публічної адміністрації.

У тлумачному словнику термін «механізм» визначається як: 1) внутрішня будова, система чого-небудь, 2) сукупність станів і процесів, з яких складається певне явище [2, с. 523]. У адміністративних наукових концепціях найчастіше досліджується правовий механізм. Я.В. Греца, вивчаючи правовий механізм реалізації та захисту прав і законних інтересів суб'єктів податкових відносин, наполягає на тому, що це є сукупність правових засобів, за допомогою яких кожним суб'єктом здійснюється його правові можливості, усуваються ті негативні умови, що можуть завдати шкоди практичному втіленню можливостей, відновлюється правове становище у випадку порушення суб'єктивного права [4, с. 9]. Досліджуючи процесуально-правовий механізму формування і прийняття рішень в ОВС Д.В. Слинько визначає його як сукупність матеріально-юридичних та процедурно-юридичних встановлень, за допомогою яких забезпечується розробка змісту, зовнішнього вигляду, послідовності прийняття рішень в ОВС для вирішення юридичних справ у межах їх компетенції [7, с. 10]. Аналізуючи державно-правовий механізм митної політики, Більш системно та узагальнено до характеристики механізму в сфері права підходить О.В. Негодчено, який розрізняє 1) механізм правового регулювання, 2) механізм реалізації прав і свобод та 3) механізм забезпечення реалізації прав і свобод людини [5, с. 16]. Цей науковець під механізмом забезпечення прав і свобод розуміє систему способів і факторів, що забезпечують необхідні умови реалізації та захисту всіх основних прав і свобод людини [5, с. 9]; під механізмом організаційно-правового забезпечення прав і свобод людини визначає систему взаємопов'язаних елементів: правових засобів, організаційних форм та методів діяльності відповідних державних органів, спрямована на створення необхідних умов для реалізації прав і свобод людини, їх безпосередню охорону та захист [5, с. 16]. Механізм забезпечення прав і свобод особи К.Г. Волинка визначає як єдине, цілісне і якісно самос-

тійне явище правової системи, що є комплексом взаємозв'язаних і взаємодіючих юридичних передумов, нормативних засобів та загальносоціальних умов, які створюють належні юридичні і фактичні можливості для повноцінного здійснення кожним своїх прав і свобод [3, с. 3-4].

До елементів механізму правового забезпечення соціально-економічного розвитку регіонів Білик П.П. відносить: 1) мету, яку бажано досягти в процесі розвитку; 2) правові норми, що регламентують всі положення щодо розвитку регіону від нормативного забезпечення мети до тих стосунків, які виникають між органами управління регіональним розвитком; 3) системи тих органів, які своїм призначенням є органами управління регіональним розвитком, 4) системи відносин між органами управління регіональним розвитком [1, с. 11]. Я.В. Греца елементами правового механізму реалізації та захисту прав і законних інтересів суб'єктів податкових правовідносин називає: 1) правові норми, що закріплюють права; 2) самі права як міра можливої поведінки, їх зміст, структура та гарантії здійснення; 3) юридичні обов'язки як міра необхідної поведінки; 4) юридична діяльність суб'єктів правовідносин; 5) правосвідомість суб'єктів [4, с. 9-10]. До юридичних елементів механізму забезпечення прав і свобод людини О.В. Негодченко відносить: а) правові норми та нормативно-правові акти як форми їх вираження; б) індивідуально-правові документи; в) юридичні факти; г) правові відносини; д) суб'єктивні права та юридичні обов'язки; е) форми й методи організації здійснення суб'єктивних прав і юридичних обов'язків [5, с. 17]. Механізм протидії нелегальній міграції, на думку В.І. Олефіра включає такі елементи як: 1) систему правових актів, що є основою функціонування механізму; 2) організаційно-структурні формування механізму; 3) організаційно-правові способи протидії нелегальній міграції [6, с. 21].

Функціонування усіх елементів механізму інформаційного забезпечення кадрової політики органів публічної адміністрації спрямовано на досягнення вирішення таких завдань як: ґрунтовний збір актуальної кадрової інформації; своєчасне її оновлення; оперативний пошук необхідних відомостей в архівах служби; швидка передача адресатам; безпечно зберігання та використання кадрової інформації.

Враховуючи наведені наукові теорії та концепції щодо поняття, змісту та елементів механізмів різних правових явищ та інститутів, вважаємо за можливе узагальнити такі ознаки механізму інформаційного забезпечення кадрової політики органів публічної адміністрації: 1) його зміст складають адміністративно-правові засоби впливу; 2) об'єктом впливу є поведінка

працівників кадрових підрозділів органів публічної адміністрації та інших суб'єктів, з якими вони взаємодіють, що визначається комплексом їхніх прав та обов'язків; 3) сферою реалізації є сфера інформаційної діяльності кадрових підрозділів органів публічної адміністрації, і яка полягає у збиранні, аналізі, створенні, передачі, використанні, зберіганні, зміні та інших діях щодо кадрової інформації; 4) мета – забезпечення інформаційних потреб органу публічної адміністрації в сфері кадрової інформації; 5) має прояви статичної за набором елементів системи та динамічної реалізації їх змісту; 6) його основними елементами є правові норми; юридичні факти; інформаційне середовище; мета та задачі; принципи; суб'єкти, які вступають у такі інформаційні відносини, їхні суб'єктивні права і юридичні обов'язки; кадрова інформація, документи, бази даних, що її утримують; засоби забезпечення обігу кадрової інформації; контроль та нагляд за дотриманням правил обігу кадрової інформації; відповідальність за дотримання правил обігу кадрової інформації.

Таким чином пропонуємо визначити механізм інформаційного забезпечення кадрової політики органів публічної адміністрації як систему адміністративно-правових засобів впливу на поведінку працівників підрозділів управління персоналом та інших суб'єктів з якими вони взаємодіють, через встановлення їх компетенції у сфері обігу кадрової інформації, що знаходиться у володінні, користуванні чи розпорядженні цих суб'єктів, дія яких спрямована на задоволення інформаційних потреб органу публічної адміністрації для реалізації його кадрової політики.

Список використаних джерел:

1. Білик П.П. Організаційно-правове забезпечення управління соціально-економічним розвитком регіону: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / П.П. Білик; Одеськ. нац. юрид. акад. – Одеса, 2003. – 21 с.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад, і голов, ред. В.Т. Бусел. – К. – Ірпінь : Перун, 2003. – 1440 с.
3. Волинка К.Г. Механізм забезпечення прав і свобод особи: питання теорії і практики: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01 / К.Г. Волинка; НАН України; Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького. – К., 2000. – 18 с.
4. Греца Я.В. Правовий механізм реалізації та захисту прав і законних інтересів суб'єктів податкових правовідносин: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Я.В. Греца; Ін-т законодавства Верховної Ради України. – К., 2006. – 20 с.

5. Негодченко О.В. Забезпечення прав і свобод людини органами внутрішніх справ: організаційно-правові засади. Автореф. дис. ... д-ра. юрид. наук: 12.00.07 / О.В. Негодченко; Нац. ун-т внутр. справ. – Х., 2004. – 39 с.

6. Олефір В.І. Державна міграційна політика України (організаційно-правовий аспект): Автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.07 / В.І. Олефір; Нац. акад. внутр. справ України. – К., 2005. – 36 с.

7. Слинько Д.В. Процесуально-правовий механізм формування і прийняття рішень в органах внутрішніх справ: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01 / Д.В. Слинько; Нац. ун-т внутр. справ. – Х., 2002. – С. 18.

НАПРЯМ 8. КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО, КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧЕ ПРАВО, КРИМІНОЛОГІЯ; КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОЦЕС, КРИМІНАЛІСТИКА

Белкін Л.М.,

*кандидат технічних наук, старший науковий співробітник,
юридичний радник Адвокатського бюро Марка Белкіна «Еталон»*

ВТІЛЕННЯ КОНЦЕПЦІЇ «АДМІНІСТРАТИВНОЇ ГАРАНТІЇ» У ФАКТАХ БЕЗКАРНОСТІ ЩОДО ЗЛОЧИНІВ ПРОТИ МАЙДАНУ

Від річниці до річниці Революції гідності суспільство згадує про такий, що залишився практично непокараним, розстріл Небесної Сотні [1 та ін.]. Однак при усій жахливості та трагічності цих подій у їх тіні залишається непомітною бездіяльність влади щодо розслідування та відповідного покарання винних у побитті уночі з 29 на 30.11.2013 р. студентів на Майдані Незалежності та винних у протиправних дій проти учасників Автомайдану.

1. Юридичний аналіз свідчить, що розгін та побиття учасників акції на Майдані Незалежності у Києві уночі з 29 на 30.11.2013 р. були незаконними, оскільки акція фактично була узгоджена з місцевою владою і не заборонялася судом, а заборонялося тільки встановлювати малі архітектурні форми у вигляді наметів, кіосків, навісів, у тому числі тимчасових та пересувних (Постанова Окружного адміністративного суду м. Києва від 21.11.2013 р. у справі № 826/18376/13-а). У той же час, згідно ст. 13 чинного на той момент Закону України «Про міліцію», працівники міліції мають право застосовувати заходи фізичного впливу для подолання протидії **законним** вимогам міліції. Висуваючи незаконні вимоги, міліція не має права застосовувати силу щодо їх виконання. Крім того, як би не оцінювати правомірність витіснення протестувальників з Майдану Незалежності із застосуванням сили, але згідно п. 211 чинного і дотепер Статуту патрульно-постової служби міліції України, затвердженого Наказом Міністерства внутрішніх справ України від 28.07.1994 р. № 404, зареєстрованим в Міністерстві юстиції України 06.09.1994 р. за № 213/423, міліції забороняється завдання ударів кийком по голові, шиї та іншим вразливим частинам тіла. Згідно п. 216 цього Статуту, про поранення або смерть, що сталися внаслідок застосування фізичного впливу і спеціальних засобів, працівник міліції зо-

бов'язаний негайно і письмово повідомити своєму начальникові для сповіщення прокуророві. Перевищення повноважень по застосуванню сили, в тому числі спеціальних засобів, тягне за собою відповідальність, встановлену законом. Відповідно до п. 22 Основних принципів застосування сили і вогнепальної зброї посадовими особами з підтримання правопорядку (ООН, Гавана, 27.08-07.09.1990 р.), у таких випадках Уряд та правоохоронні органи встановлюють ефективні процедури подання та розбору рапортів. По інцидентах, рапорти щодо яких представлені у відповідності з цими принципами, Уряд та правоохоронні установи забезпечують ефективний процес розбору і судовий розгляд.

Насправді, в Україні нічого цього не відбулося. Керівник Держдепартаменту спецрозслідування ГПУ С. Горбатюк під час зустрічі з потерпілими євромайданівцями 14.12.2016 р. визнав, що у справі про побиття студентів 30.11.2013 р. виконавці не встановлені. Є багато ускладнюючих обставин: темний час доби, наявність масок і т.д. Портретознавчі експертизи не дали результатів [2]. Однак при цьому прокурори чомусь не враховують, що уночі з 29 на 30.11.2013 р. протестувальники не тільки розганялися, але й затримувалися. Потім на них склалися протоколи про адміністративне правопорушення на підставі рапортів беркутівців, що їх затримували. Ці рапорти, очевидно, дозволяють чітко ідентифікувати виконавців. Але ці рапорти чомусь не досліджуються.

Більше того, той же С. Горбатюк вказав, що однією з причин повільного руху справи є позиція керівництва МВС, яке не бажає усувати від займаних посад правоохоронців незважаючи на тяжкі звинувачення, висунуті їм прокуратурою. Буває навіть так, що прокуратура домагається відсторонення правоохоронців із займаних посад через суд, а їх керівництво в апеляційному порядку скасовує таке відсторонення. Також він заявив, що керівництво МВС могло б повернути хоча б до дисциплінарної відповідальності осіб, які підозрюються у злочинах проти Майдану, однак цього не робить [3].

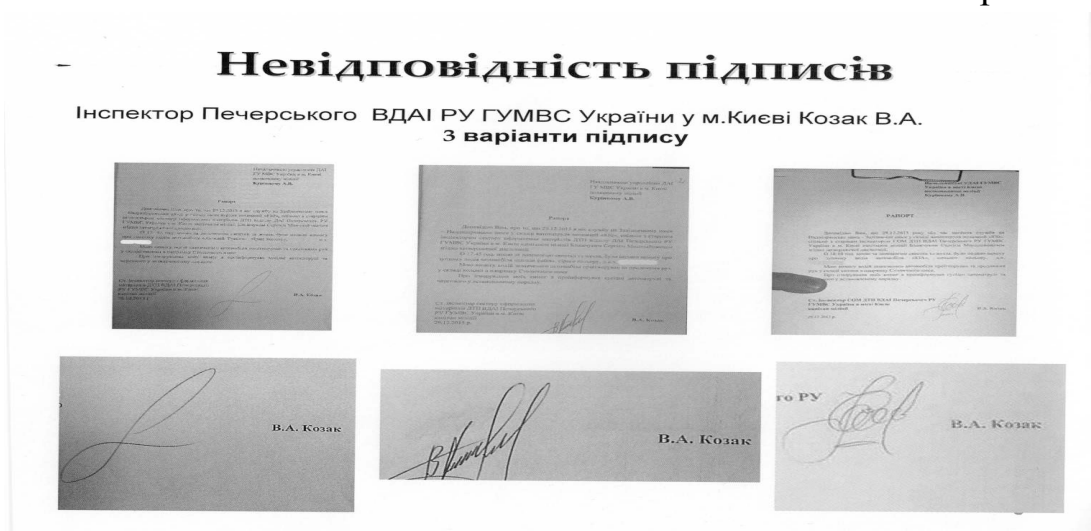
Очевидно, керівництво МВС чомусь зацікавлено у таких працівниках.

2. Після акції Автомайдану «в гостях» у тодішнього президента В.Ф. Януковича в Межигір'ї 29.12.2013 р. у столичному ДАІ розпочалася масова фальсифікація рапортів, в яких йшлося про те, що той чи інший водій рухався в автоколоні на перехресті між Богатирській і Полярної і не зупинявся на сигнал жезла і свистка інспектора ДАІ [4]. На підставі цих фальсифікованих рапортів багатьох автомайданівців суди позбавили прав керування автотранспортом. Однак ще тоді було зрозуміло, що рапорти фактично фальсифіковані. Наприклад, в монографії [5, с. 541-543] наводяться фра-

гменти очевидно фальсифікованих рапортів: фрагмент № 1 – рапорти з різними підписами, подані від імені інспектора відділу ДАІ Печерського району м. Києва Козака В.А.; фрагмент № 2 – рапорти, подані від імені старшого інспектора ДПС взводу № 3 Прохорчука О.В., складені в один і той же час (о 12.30), але на різних ділянках – на 14 км і на 20 км автотраси одночасно (інформація зібрана та узагальнена Р. Маселком, координатором юристів-волонтерів, що здійснювали захист водіїв – учасників Автомайдану).

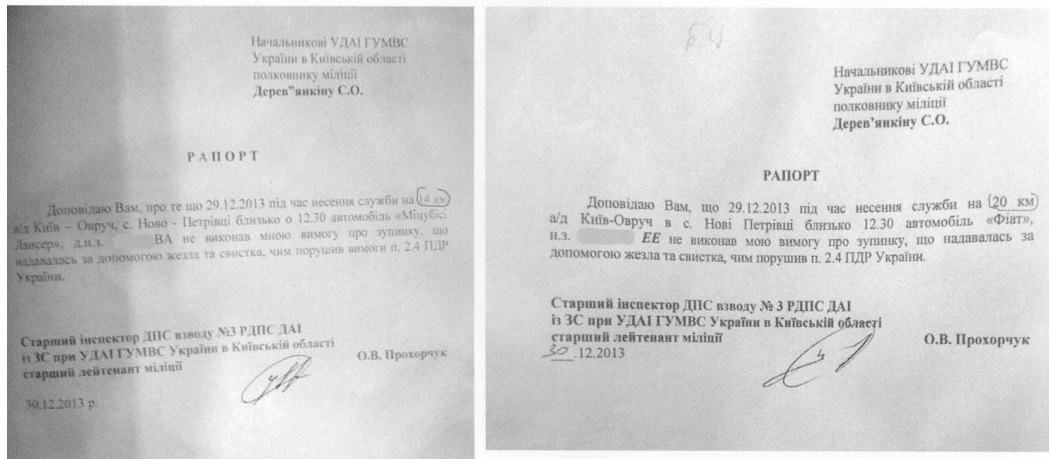
Вже відразу після перемоги Революції гідності стало зрозуміло, що правоохоронні органи не бажають розглядати цю справу як комплексну, намагаючись пред'являти обвинувачення окремим інспекторам, від імені яких оформлялися рапорти. Це знайшло підтвердження після винесення наприкінці 2014 р. вироку Києво-Святошинського суду, який засудив колишнього начальника ДАІ цього району Турчина за фальсифікацію 14 протоколів щодо учасників Автомайдану [6]. «В матеріалах справи – жодних даних про те, що Турчин діяв за чієюсь вказівкою, тобто він сам вирішив фальсифікувати 14 протоколів... Очевидно, що прокуратура з самого початку не мала наміру реально розслідувати ці справи. Більшість справ були просто закриті. Коли ж піднялась буча – зрозуміли, що доведеться чимось жертвувати. Вирішили здати пішаків – інспекторів ДАІ (хоча їх понад 250). ДАІшникам справді почали поспіхом оголошувати підозри та передавати справи в суд... У справах – жодного натяку на організованість переслідувань автомайданівців. Усі ці справи йдуть окремими, самостійними епізодами. Все виглядає так, що 260 інспекторів ДАІ, кожен окремо, вирішили сфальсифікувати по десятку документів та невідомо чого покарати невідомих їм водіїв», – заявив представник потерпілого водія Р. Маселко.

Фрагмент № 1

«Телепортація»

Прохорчук О.В. одночасно на 20 та 14 км. а/д Київ-Овруч

З теоретичної точки зору така позиція властей цілком зрозуміла і відповідає концепції «адміністративної гарантії», запропонованій свого часу відомим юристом В.М. Гессеном [7]. Влада зацікавлена у порушеннях закону з боку своїх чиновників, якщо такі порушення «дозволені» самою владою. По суті це ставить владу у «надзаконне» положення. Фактично нинішня влада не хоче покарання злочинів проти Майдану, щоб мати можливість на майбутнє використовувати ті самі прийоми і не відбити охоту до цього у майбутніх виконавців. Покарання попередникам є небажаними чинниками на майбутнє.

Список використаних джерел:

1. Стадник О. Судят не убийц. Судят небесную сотню / О. Стадник // ЦЕНЗОР.НЕТ [Електронний ресурс]. – 19.02.2017 р. – Режим доступу : http://censor.net.ua/news/428674/sudyat_ne_ubiyits_sudyat_nebesnuyu_sotnyu.
2. У справі про побиття студентів 30 листопада 2013 року виконавці не встановлені, – Горбатюк / ЦЕНЗОР.НЕТ [Електронний ресурс]. – 14.12.2016 р. – Режим доступу : http://ua.censor.net.ua/video_news/419338/u_spravi_pro_pobyttya_studentiv_30_lystopada_2013_roku_vykonavtsi_ne_vstanovleni_gorbatyuk_video.
3. Горбатюк назвав причини повільного розслідування справи про побиття студентів на Майдані / УНІАН [Електронний ресурс]. – 14.12.2016 р. – Режим доступу : <https://www.unian.ua/society/1678832->

gorbatyuk-nazvav-prichini-povilnogo-rozsliduvannya-spravi-pro-pobittya-studentiv-na-maydani.html.

4. В ГАИ конвейером фабрикують «автомайдановские» дела / СЛЕД.net.ua [Електронний ресурс]. – 20.02.2014 р. – Режим доступа : <http://sled.net.ua/gai/fabrikuet/dela/2014/20/02>.

5. Белкін Л.М. Забезпечення законності в діяльності органів виконавчої влади: адміністративно-правовий вимір : монографія / Л.М. Белкін. – Ужгород : ФОП Бреза, 2014. – 552 с. – ISBN 978-966-2668-66-7.

6. ДАІшника, який фальсифікував протоколи на автомайданівців, посадили на рік / Українська правда [Електронний ресурс]. – 10.12.2014 р. – Режим доступу : <http://www.pravda.com.ua/news/2014/12/10/7047001/>.

7. Гессен В.М. Основы конституционного права (издание 2-е) / В.М. Гессен. – Петроград, 1918. – Электронный доступ: <http://constitution.garant.ru/science-work/pre-revolutionar/5148630/>.

Боровенко В.М.,

кандидат юридичних наук, доцент,

завідувач кафедри кримінально-правових дисциплін

Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського

МІСЦЕ ЗЛОЧИНІВ ПРОТИ ГРОМАДСЬКОЇ БЕЗПЕКИ В СИСТЕМІ ОСОБЛИВОЇ ЧАСТИНИ КК УКРАЇНИ

В умовах інтервенції, громадянської війни, бандитизму та розрухи, а також маючи сусідів, котрі намагалися поширити свою владу на Україну, в 1922 р. УСРР увійшла до складу СРСР, втративши незалежність. В 1927 р. набирає чинності КК УРСР в якому були сформовані норми, котрі захищали громадську безпеку, зокрема, ст. ст. 54-7, 54-8, 54-9 та 54-11 «Розділ І. Контрреволюційні злочини», ст. ст. 56-17, 56-28, 56-29 «Розділ ІІ. Злочини проти порядку управління, підрозділ А. Особливо для Союзу РСР небезпечні злочини проти порядку управління» та ст. 74-1 підрозділ Б. Інші злочини проти порядку управління», а також ст. 196 «Розділ VIII. Порушення правил, що охороняють народне здоров'я, громадську безпеку і публічний порядок» [1].

В другій половині 30-х років минулого століття, в надмірно заполітизованій ситуації в державі, все ж таки вперше в теорії кримінального права

ставиться питання про розмежування понять: «порушення правил, які охороняють народне здоров'я, громадську безпеку та громадський порядок». Однак, цей період розвитку держави та права характеризувався подальшим загостренням політичної («класової») боротьби, жорсткими процесами індустріалізації, колективізації, голодомору, боротьбою з «ворогами народу», світовою війною, боротьбою в партії та державних структурах, що підштовхнуло до зростання ролі репресивних органів в державі та жорстких позаправових заходів, котрі призвели до багатоміліонних жертв.

В 50-ті – 60-ті роки політизація процесу охорони правопорядку в суспільстві дещо знизилася, але розширене їх тлумачення під лозунгом «забезпечення умов соціалістичного гуртожитку», «виховання трудівників» тощо – все-таки призводило до неузгодженості кримінально-правових норм і тому в КК УРСР (1960) ці злочини містилися в розділі «Державні злочини» та інших. Крім того, відбуваються ситуативні, перманентні зміни законодавства, підслідності тощо, при повному ігноруванні теорії права. В цій історії ще багато темних сторінок, що потребують спеціального більш глибокого дослідження та встановлення помилок, які ніколи не повинні повторитися.

По-перше, злочини, що посягають на громадську безпеку та громадський порядок в КК УРСР (1960) знаходилися в різних розділах, а часто низку дефініцій ми знаходимо навіть в підзаконних актах. Так, ці кримінально-правові норми містилися в «Розділі 1. Державні злочини. 1. Особливо небезпечні державні злочини (ст. 58 та ст. 64)» та «2. Інші державні злочини (ст. 69)», а також «Розділ X. Злочини проти громадської безпеки, громадського порядку і народного здоров'я (ст. ст., ст. 220-1, ст. 221, ст. 221-1, ст. 222, ст. 223, ст. 224 і ст. 225)» [2]. Це свідчить про багатовекторність підходів щодо витоків небезпеки для суспільства, законодавчого закріплення заходів протидії їм, компетенції правоохоронних органів тощо, а звідси і поява розмитого тлумачення поняття «громадська безпека» та «громадський порядок».

В цьому зв'язку, керуючись напрацюваннями попередників і чинним законодавством Яценко С.С. в своєму науковому дослідженні наголошує, що громадський порядок це стан суб'єктів, котрі взаємодіють між собою в межах визначених нормами права та правилами співжиття і одночасно гарантують стан суспільного спокою, не спричиняючи шкоди індивідуальній свідомості і духовному стану людей і тому він не співпадає з громадською безпекою [3, с. 27–28].

Дещо пізніше на основі свого багаторічного дослідження Яценко С.С. підкреслив, що у главі X Особливої частини КК УРСР (1960) встановлена

відповідальність за злочини, що посягають на громадську безпеку, громадський порядок і народне здоров'я, але питання про родовий об'єкт (об'єкти) цих злочинів у доктрині кримінального права (до сьогодні – Б.В.) вирішується неоднозначно. Саме тому Станіслав Сергійович запропонував розглядати громадський порядок, громадську безпеку та народне здоров'я як самостійні родові об'єкти злочинів. В такому разі:

– **громадський порядок** – соціальна цінність, яка перебуває під охороною закону (ст. ст. 206 – 213 та 215-3) і характеризує такий стан суспільних відносин, що забезпечує спокійні умови суспільно корисної діяльності, відпочинку та побуту людей, включаючи зовнішні умови нормального функціонування підприємств, установ та організацій, дотримання суспільної моралі, а також принципів користування матеріальними благами [4, с. 723];

Отже, цілком доречно дослідник підкреслював, що громадський порядок це стан, який відповідає нормам права (правовий порядок), нормам співіснування і одночасно гарантує стан громадського спокою, не заподіює шкоди індивідуальній свідомості і психічному стану людей [3, с. 10; 5 с. 221-222].

– **громадська безпека** – соціальна цінність, що перебуває під охороною закону (ст. ст. 215, 215-2, 215-4, 215-5, 217–225, 228-2–228-6) і означає такий стан суспільних відносин, який характеризується відсутністю небезпеки для людей і матеріальних цінностей при поводженні з джерелами загальної небезпеки, здійсненні робіт підвищеної небезпечності. Неналежне поводження з цими предметами, порушення правил поводження з ними може викликати руйнування, спричинити шкоду особистим благам невизначеного кола людей їх життю та здоров'ю, а також майну [4, с. 761];

– **народне здоров'я** – це здоров'я невизначеного кола осіб, що характеризується забезпеченням можливості здорового буття населення країни шляхом надання їм кваліфікованої медичної допомоги, створення належних умов медико-санітарного характеру, боротьби з поширенням шкідливих для здоров'я людей засобів і речовин [3, с. 794].

Як наслідок в КК УРСР (1960), була створена глава X «Злочини проти громадської безпеки, громадського порядку та народного здоров'я», однак в чинному КК України (2001), ця система була зруйнована.

По-друге, після 1991 р. на теренах колишнього СРСР виникає низка нових держав, які переглядають свій політико-правовий стан і напрацьовують нове національне законодавство. Крім того, враховуючи євроінтеграційні прагнення, чинне законодавство України та теорію кримінального права ми стверджуємо, що однією із гострих проблем є, зокрема, відсутність норма-

тивного визначення поняття «громадська безпека», що породжує термінологічну плутанину між першою та «громадським порядком», і як наслідок розмитість компетенцій низки правоохоронних органів тощо.

Проаналізувавши доступні першоджерела, закони та низку кримінальних кодексів автор стверджує, що *громадська безпека* є невід'ємною складовою частиною національної безпеки держави і має визначатися чинним законодавством України як стан захищеності особи та суспільства в цілому від внутрішніх загроз при відсутності реальних та потенційних посягань на життя і здоров'я, благополуччя, свободу і недоторканність особи, майно, власність та інші правовідносини, а також загальний морально-психічний та соціальний настрій вільний від страху невизначеного кола людей.

По-третє, виходячи із реалій сьогодення та з метою створення надійного стану загальної безпеки та громадського спокою особи, суспільства та держави створюються відповідна правова база, система правоохоронних органів, оперативно – розшукових та процесуальних, а також інших заходів за допомогою яких унеможливується виникнення загроз для недоторканності та безпеки особи, цілісності громадянського суспільства, його стабільного і упорядкованого розвитку, власності та іншим невід'ємних соціальних цінностей задля забезпечення громадського миру та правопорядку.

Таким чином, загальна безпека особи та суспільства, громадська безпека та мир, спокій та правопорядок мають стати невід'ємними складовими частинами національної безпеки України.

Виходячи з цієї тези в КК України та відповідних законах злочини, що аналізуються, мають бути побудовані за такою внутрішньою структурою, наприклад «Розділ 1. Злочини проти основ національної безпеки України» (родовий об'єкт), з відповідними підрозділами: зовнішня безпека, громадська безпека, суспільний правопорядок та спокій, – в якості видових об'єктів. При цьому необхідно враховувати, що ототожнювати національну безпеку з громадською безпекою, як мінімум некоректно, оскільки остання є лише підпорядкованою складовою частиною першої, а суспільний порядок та спокій тощо мають стати невід'ємними складовими громадської безпеки, оскільки за своєю сутністю та змістом вони найбільш наближені до громадської безпеки.

Список використаних джерел:

1. ЗУ УРСР – 1927. – N 58-59. – Ст. 232.
2. Кримінальний кодекс Української РСР від 28.12. 1960 р. // ВВР Української РСР. – 1961. – N 2. – Ст. 14.

3. Яценко С.С. Уголовно-правовая охрана общественного порядка. Сравнительно-правовой аспект. – К.: Изд-во при Киев. гос. університете издательского объединения «Выща школа», 1986. – 124 с.

4. Кримінальне право України: Особлива частина: Підручник для студ. юрид. вузів і фак./ Г.В. Андрусів, П.П. Андрушко, С.Я. Лихова та ін.; За ред. П.С. Матишевського та ін. – К.: Юрінком Інтер, 1999. – 896 с.

5. Яценко С.С. Охрана общественного порядка: некоторые предложения к проекту Уголовного кодекса УССР // Актуальные проблемы формирования правового государства / Краткие тезисы докладов респуб. науч.-практ. конф. (24-26 октября 1990 г. г. Харьков). Харьков, 1990. – С. 221-222.

Василиця Н.В.,

студентка

Львівського державного університету внутрішніх справ

ЩОДО ПОНЯТТЯ «ЕКСПЛУАТАЦІЯ ДІТЕЙ» У НАУЦІ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА

Згідно з положеннями Декларації прав дитини від 20 листопада 1959 року та Конвенції «Про права дитини» від 20 листопада 1989 року, прийнятих Генеральною Асамблеєю Організації Об'єднаних Націй, дитина внаслідок фізичної та розумової незрілості потребує спеціальної охорони й піклування, включаючи належний правовий захист як до, так і після народження [4]. До одного з основних засобів такого захисту міжнародне співтовариство зараховує визнання права дитини на захист від економічної експлуатації, примусової праці, виконання будь-якої роботи, яка може становити небезпеку для здоров'я, бути перешкодою в одержанні освіти чи заподіювати шкоду її здоров'ю, фізичному, розумовому, духовному, моральному або соціальному розвитку.

Український законодавець підтримав зазначену загальносвітову тенденцію, закріпивши в ч. 2 ст. 52 Конституції України положення про те, що будь-яке насильство над дитиною та її експлуатація переслідуються за законом, а приписами частин 3, 5 ст. 43 Основного Закону України категорично заборонив використання примусової праці дітей і праці дітей на небезпечних для їхнього здоров'я роботах [1].

Наступною обставиною, яка свідчить про актуальність дослідження обраної теми, є те, що питанням кримінальної відповідальності за експлуатацію дітей у вітчизняній кримінально-правовій літературі приділено недостатньо уваги. Їх аналіз міститься здебільшого на сторінках науково-практичних коментарів і підручників з кримінального права. Вагомий внесок у дослідження кримінальної відповідальності за експлуатацію дітей зробили, зокрема, такі науковці, як М.І. Бажанов, В.І. Борисов, Т.В. Варфоломеева, М.Й. Коржанський, В.О. Корнієнко, І.Г. Поплавський, С.І. Селецький, О.С. Сотула, Є.Л. Стрельцов, С.Д. Шапченко, О.П. Шем'яков, М.І. Хавронюк та І.В. Хохлова. Окремі аспекти складу злочину, передбаченого ст. 150 КК України, було розглянуто в публікаціях М.О. Колесник та А.М. Орлеана.

Експлуатація дітей займає значну роль в суспільстві. Залучення до роботи дитини, яка не досягла віку працездатного. Експлуатація дитини, яка не досягла віку, з якого законодавством дозволяється працевлаштування, шляхом використання її праці [6].

Порівнюючи зміст поняття «експлуатація дітей», уживаного в назві ст. 150 КК, з аналогічними визначеннями цього явища, що наявні в загально-нотеоретичних, кримінологічних та нормативних джерелах, ми встановили, що між ними не існує відповідності. Через це вважаємо, що назва ст. 150 КК «Експлуатація дітей» є необґрунтованою. Адже багатозначність слова «експлуатація», вжитого у назві цієї статті, не дає «читачеві» (передусім правозастосовцю) жодної конкретної інформації щодо забороненого цією нормою діяння. Крім того, на сьогодні склалася така ситуація, що в загально-нотеоретичних джерелах в поняття «експлуатація» вкладається один зміст, у кримінологічній літературі – другий, у міжнародних актах і ст. 149 КК – третій, у назві ст. 150 КК – четвертий, у статтях 236, 244, 253, 275–277, 286, 287, 363, 415 КК – п'ятий. Між тим вироблені криміналістами правила законодавчої техніки вимагають уніфікованого вживання понять і термінів у кримінальному законодавстві України. У зв'язку з цим вважаємо, що законодавцю слід було б відмовитися від вживання терміну «експлуатація» в назві та диспозиції ст. 150 КК та використовувати в ній загально-вживані слова (наприклад, «використання праці») [5, с. 42-48].

Враховуючи викладене, спираючись на аналіз медичної та юридичної літератури, доходимо висновку, що в ст.150 КК України під здоров'ям дитини розуміється такий стан особи, яка не досягла вісімнадцяти років, за якого забезпечується нормальний процес збереження та розвитку біологічних, фізіологічних і психологічних функцій її організму.

Викладені положення дозволяють підсумувати, що під експлуатацією, що спричинила істотну шкоду для здоров'я дитини, слід розуміти експлуатацію дитини, яка спричинила потерпілому з необережності тяжке або середньої тяжкості тілесне ушкодження.

Міжнародна організація праці (МОП) дозволяє державам застосовувати працю дітей віком від 15 років за умови, що вони завершили обов'язкове навчання. МОП змушує видавати закони, що забороняють працю дітей, молодших за 12 років, і найбільш небезпечні форми їх експлуатації. Щороку 12 червня відзначається Всесвітній день боротьби з дитячою працею (World Day Against Child Labour), встановлений Міжнародною організацією праці (МОП).

Утім, не зважаючи на комплекс міжнародних і національних заборон, кількість фактів протизаконного використання праці дітей як в Україні, так і за її межами є вражаючою.

Дитяча праця – це не види роботи для дітей. Це не корисний трудовий досвід і не учнівство, поєднане з навчанням, яке зміцнює сьогодення дитини і майбутні перспективи. Дитяча праця у її найгірших формах – це зловживання владою. Близько 256 млн. дітей віком від 5 до 14 років працюють. Вони виконують різні види робіт, від простої допомоги батькам по господарству до багатогодинної виснажливої праці на виробництві. Праця дітей нерідко перешкоджає здобуттю ними освіти та нормальному фізичному і розумовому розвитку, що у майбутньому погано позначиться на шансах цих дітей стати кваліфікованими працівниками і вибратися зі злиднів. Найбільше працюючих дітей з найбідніших родин і сільської місцевості. Дівчатка найчастіше змушені працювати у домашньому господарстві [3, с. 117–124].

Діти страждають в усіх країнах, працюючи у цехах і на плантаціях. Робочим місцем для багатьох стала вулиця, де діти порпаються у смітниках, вибираючи макулатуру, тощо. Ціною дитячої праці у світі створюється немало цінностей. Попит на дешеву продукцію великий, а тому виробники зацікавлені застосовувати дитячу працю. Здебільшого це мало кого хвилює. Лише іноді, на знак протесту проти експлуатації дитячої праці, у деяких європейських державах покупці відмовляються купувати килими, іграшки та інші речі, дізнавшись, що вони виготовлені дітьми.

Проблема дитячою праці набула світових масштабів, через економічні, соціальні та історичні причини. Багато видів дитячої праці, що практикуються в світі, є примусовими. Діти потрапляють у фактичне рабство, однією з найпоширеніших форм якого є боргова кабала. Дитину «віддають» в рахунок

оплати боргу. Вони працюють, щоб допомогти виплатити позику чи інші боргові зобов'язання [2, с. 117–124].

За оцінками міжнародної організації праці тільки в країнах, що розвиваються, «експлуатується близько 250 мільйонів дітей від 5 до 14 років із низ близько 120 мільйонів працюють повний робочій день». Найбільше використовується дитяча праця в Азії (61% або 153 млн. дітей), Африці (32% або 80 млн. дітей) та Латинській Америці (7% або 17,5 млн. дітей). Дитяча праця існує також і в індустріально розвинених країнах. Серед країн Європи, найбільша кількість працюючих дітей в Італії. Чимала кількість дітей працює у Великобританії та США. Останнім часом в Центральній та Східній Європі труднощі переходу до ринкових відносин призвели до значного збільшення експлуатації дітей. За оцінками фахівців, у Європі налічується близько 1,5 мільйона дітей, які працюють. Щодо України, то таких дітей нараховується понад 60 тисяч

Проблема дитячою праці набула світових масштабів, через економічні, соціальні та історичні причини.

Тому варто зазначити, що це явище треба розглядати й аналізувати всебічно: під історичним, економічним, світовим, правовим, соціальним та культурним кутами зору. Саме такий підхід зможе найкраще розв'язати проблему використання праці дітей або звести її до мінімуму.

Список використаних джерел:

1. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.
2. Калмиков Д.О. «Експлуатація дітей»: проблема уніфікації доктринального та нормативного визначення змісту / Д.О. Калмиков // Право і суспільство. – 2010. – № 1. – С. 117–124.
3. Калмиков Д.О. «Експлуатація дітей»: проблема уніфікації доктринального та нормативного визначення змісту / Д.О. Калмиков // Право і суспільство. – 2010. – № 1. – С. 117–124.
4. Конвенція ООН про права дитини від 20 листопада 1989 р. // Інформ. зб. Мін-ва освіти України. – 1995. – № 9. – С. 3-25. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_021.
5. Хавронюк М.І. «Деякі питання удосконалення відповідальності за злочини проти волі дитини». – 2011. – № 10(134). – С. 42-48.

6. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.

Глуцук Т.Ю.,
студентка юридичного факультету
Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки

ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО СТАТУСУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

Реформування та підвищення ефективності діяльності правоохоронних органів в Україні відбувається у надзвичайно складних умовах. Це зумовлено, насамперед, економічною та політичною нестабільністю, відсутністю чіткого бачення стратегії реформування, недосконалістю правового забезпечення тощо.

Очевидно, найпомітнішою реформою для усього населення України стала ліквідація міліції і створення нової структури – Національної поліції. Основним нормативно-правовим актом, який регулює поліцейську діяльність в Україні, є Закон України «Про Національну поліцію» від 2 липня 2015 року. Відповідно до статті 1 Закону Національна поліція України – це центральний орган виконавчої влади, який служить суспільству шляхом забезпеченням охорони прав і свобод людини, протидіяти злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку [1, с. 1].

Одну з ключових позицій у даному Законі займає Розділ II, в якому визначені принципи діяльності Національної поліції. До них належать: принцип верховенства права, відповідно до якого людина, її права та свободи визнаються найвищими цінностями та визначають зміст і спрямованість діяльності держави; принцип дотримання прав і свобод людини, гарантованих Конституцією та законами України, а також міжнародними договорами України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України; принцип законності означає, що поліція діє виключно на підставі, у межах повноважень та у спосіб, що визначені Конституцією та законами України; принцип відкритості та прозорості, відповідно до якого поліція забезпечує постійне інформування органів державної влади та органів місцевого самоврядування, а також громадськості про свою діяльність у сфері охорони та захист прав і свобод людини, протидії злочинності, забезпечення публічної

безпеки і порядку, а також принципи політичної нейтральності, взаємодії з населенням на засадах партнерства, безперервності.

Створення Національної поліції в Україні є важливим кроком розвитку органів внутрішніх справ України. Правовий статус Національної поліції України має певні особливості.

Першою особливістю є організаційно-правова будова Національної поліції [2, с. 36]. Відповідно до статті 13 Закону України «Про Національну поліцію» передбачено шість підвидів Національної поліції: кримінальна поліція, патрульна поліція, органи досудового розслідування, поліція охорони, спеціальна поліція та поліція особливого призначення [1, с. 6]. Також протягом 2015 року було створено нові поліцейські служби, такі як: кіберполіція і спеціальні підрозділи поліції.

Другою особливістю є визначення чинним законодавством групи повноваження поліції, залежно від спеціальних предметів відання, підрозділів поліції [2, с. 36]. Основні повноваження поліції визначено ст. 23 Закону, однак наведений перелік не є вичерпним. Відповідно до ст. 24 Закону виконання інших (додаткових) повноважень може бути покладене на поліцію виключно законом. Виходячи зі змісту наведеної норми, поліцейські можуть мати й інші повноваження, однак вони повинні бути обов'язково зазначені у законі. Така позиція законодавця є принциповою і слугує своєрідною гарантією від свавілля поліцейських.

Також цікавою новелою у Законі України «Про Національну поліцію» є визначення поняття «поліцейський захід». Поліцейським заходом є дія або комплекс певних превентивного або примусового характеру, що обмежують певні права і свободи людини та застосовується поліцейськими відповідно до Закону для забезпечення виконання покладених на поліцію повноважень.

Статтею 31 Закону України «Про Національну поліцію» передбачено превентивні заходи, які можуть застосовуватись поліцією. До них, зокрема, належать: перевірка документів особи; опитування особи; поверхнева перевірка і огляд; зупинення транспортного засобу; вимога залишити місце і обмеження доступу до визначеної території; обмежувати пересування особи, транспортного засобу або фактичного володіння річчю; проникнення до житла чи іншого володіння особи; перевірка дотримання вимог дозвільної системи органів внутрішніх справ; застосовування технічних приладів і технічних засобів, що мають функції фото- і кінозйомки, відеозапису, засобів фото- і кінозйомки, відеозапису; перевірка дотримання обмежень, установлених законом стосовно осіб, які перебувають під адміністративним наглядом, та інших категорій осіб; поліцейське піклування. Під час проведення

превентивних заходів поліція зобов'язана повідомити особі про причини застосування до неї превентивних заходів [1, с. 16].

Також цікавими положеннями Закону, є застосування заходів примусу. Відповідно до законодавства поліцейські можуть застосовувати такі заходи примусового характеру як фізичний вплив або сила, застосування спеціальних засобів і вогнепальної зброї. О. Передій, Є. Григоренко вказують, що законодавством визначено правові режими застосування поліцейським табельної вогнепальної зброї. Першим правовим режимом є застосування вогнепальної зброї проти людини у виняткових випадках, звісно поліцейський повинен обов'язково попередити особу про можливість застосування зброї. Другим правовим режимом є застосування зброї проти людини без попередження. І третій правовий режим є застосування вогнепальної зброї для подання сигналу тривоги [2, с. 37].

Ще однією особливістю правового статусу є також регламентація процедури відбору до поліції. Розділом VII цього Закону встановлено порядок проходження служби в поліції, обмеження, які пов'язані зі службою в поліції; укладання контракту про проходження служби в поліції; професійне навчання, первинна професійна підготовка поліцейських, а також граничний вік перебування на службі в поліції. Нововведенням у Законі є відрядження поліцейських на роботу у державні органи, установи та організації, при чому, що за такими поліцейськими зберігається посада, заробітна плата [1, с. 35-54]. На думку науковців не всі положення є досконалыми: недоліки стосуються питань спеціальних підрозділів, застосування спеціальних засобів, а також питання щодо умов прийняття та звільнення від служби [2, с. 37].

Важливу роль у діяльності поліції відіграє громадський контроль. Народ у демократичних державах здійснює свою владу безпосередньо і через систему інститутів (органи державної влади та органи місцевого самоврядування), які діють від його імені [3, с. 132]. З огляду на це, важливо звернути увагу на особливості громадського контролю за діяльністю поліції. Основною формою громадського контролю є звіт про поліцейську діяльність. З метою інформування громадськість про діяльність поліції керівник поліції та керівники територіальних органів поліції раз на рік готують та опубліковують на офіційних веб-порталах органів поліції звіт про діяльність поліції [1, с. 54]. Закон також передбачає можливість прийняття резолюції недовіри керівникам органів поліції органам місцевого самоврядування, що є підставою для звільнення його із займаної посади. На думку С. Денисюка, аналіз ст. 87 Закону не надає права керівникові поліції на виступ під час обгово-

рення резолюції недовіри на засіданні відповідної ради. Тому науковець пропонує внести зміни до ст. 87 Закону і викласти у такому змісті: «Керівник органу (підрозділу) поліції, щодо якого розглядається питання про прийняття резолюції недовіри, має право виступу на засіданні відповідної ради під час обговорення проекту резолюції недовіри» [3, с. 134]. Також Законом передбачені і інші види громадського контролю.

Таким чином, на сьогодні в Україні формується система нормативно-правових актів, які регулюють діяльність Національної поліції України. Основним нормативно-правовим актом, який регулює діяльність поліції є Закон України «Про Національну поліцію». Проте деякі норми потребують внесення змін та доповнень з метою удосконалення поліцейської діяльності, що, в свою чергу, сприятиме підвищенню довіри населення до поліції.

Список використаних джерел:

1. Про Національну поліцію: Закон України від 2 липня 2015 р. Офіц. текст. – К.: Алерта, 2016. – 86 с.
2. Передерій О.С., Григоренко Є.І. Особливості правового статусу Національної поліції України (теоретико-правовий аспект) / О.С. Передерій, Є.І. Григоренко // Вісник Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна. Серія «Право». – 2015. – 20. – С. 35-38.
3. Денисюк, С.Ф. Громадський контроль за діяльністю органів Національної поліції України: сучасний стан та перспективи розвитку / С.Ф. Денисюк // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Юридичні науки. – 2016. – Т. 1. – Вип. 3. – С. 131-134.

Горелкіна К.Г.,
*кандидат юридичних наук,
доцент кафедри кримінально-правових дисциплін
Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського*

Севастьянов Д.О.,
*студент навчальної групи Пр-51
Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського*

ОБМЕЖЕННЯ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ У КРИМІНАЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ

Тисячоліттями тривав пошук оптимального співвідношення права і свободи. З розвитком людства шляхом свободи все чіткіше визначалося прагнення обмежити всевладдя держави, захистити людину від свавілля державних органів та посадових осіб, надати індивіду якомога ширше поле самовизначення [1, с. 4]. За критерієм ступеня обмеження (відчужуваності, ступеня абсолютизації) права людини поділяють на абсолютні, тобто такі, що не підлягають обмеженню, та відносні, тобто такі, що за певних умов можуть бути обмежені [2, с. 45]. Звідси доцільним бачиться з'ясувати, який обсяг мають права і свободи людини у кримінальному судочинстві, а також які існують заходи та правові підстави їх обмеження.

Сутність прав людини є об'єктом дослідження багатьох вчених. Діяльність держави із забезпечення прав і свобод людини врегульована не лише внутрішньодержавними нормами. Сьогодні захист основних прав і свобод підпадає під значний вплив міжнародного права. Досить велика кількість міжнародних документів стосується саме цієї проблеми. Вони втілюють в собі найпрогресивніші ідеї, розроблені людством протягом багатьох століть. Міжнародно-правові стандарти захисту прав і свобод стають основою гарантій дотримання прав і свобод людини в законодавстві України.

У статті 3 Загальної декларації прав людини встановлюється, що кожна людина має право на життя, на свободу і особисту недоторканність; стаття 9 гарантує захист від безпідставного арешту, затримання чи вигнання; стаття 10 надає право на розгляд справи незалежним і безстороннім судом; стаття 11 зазначає, що кожна людина, яка обвинувачується у вчиненні злочину, має право вважатися безневинною доти, доки її вина не буде встановлена законним чином; стаття 12 захищає право на захист від безпідставного втручання у його особисте та сімейне життя, безпідставного посягання на недоторканність його житла, таємницю його кореспонденції або на його честь і репутацію [3]. Ці норми закріплені Конституцією України у стат-

тях 27-32 [4], які захищають основні громадянські права, в тому числі перелічені нами вище.

Водночас рівень розвитку свободи та демократії у суспільстві визначається не тільки формальним визнанням владою прав та свобод людини, включаючи офіційне приєднання до міжнародних документів, що їх регламентують, але і багатьма іншими факторами. Одним з найважливіших серед них є наявність дієвого, ефективного механізму реалізації прав та свобод, що містить гарантії їх забезпечення і захисту.

У кримінальному судочинстві дотримання прав і свобод має специфічний зміст, оскільки закон дозволяє застосування заходів обмеження цих прав у передбаченому ним порядку. Кримінальний процесуальний закон України наділяє повноваженнями щодо застосування заходів процесуального примусу обмежене коло суб'єктів. Застосування примусу повинно бути обґрунтованим і можливе лише в результаті об'єктивного встановлення фактів, на які вони розраховані. Застосування заходів процесуального примусу завжди пов'язане з обмеженням прав і свобод людини. Водночас закон не дає поняття заходів процесуального примусу. Критерієм визначення цього поняття можна вважати наявність державного примусу (фізичного або психічного). Окремі науковці висувають пропозицію про включення допустимості обмеження прав і свобод, застосування примусових заходів до системи принципів кримінального провадження. Однією з ознак кримінально-процесуального примусу є те, що він застосовується в разі неспівпадання волі суб'єктів кримінально-процесуальної діяльності з волею держави, яка виражається у встановленні певних процесуальних обов'язків. В такому разі примусові заходи покликані забезпечити виконання завдань кримінального судочинства шляхом фізичного, майнового чи морального впливу на його суб'єктів. Кримінально-процесуальний примус здійснюється у вигляді передбачених законом примусових заходів, застосування яких має бути законним, обґрунтованим і виправданим, що повинно забезпечуватись чіткими гарантіями недопущення безпідставного порушення конституційних прав і свобод особи.

Список використаних джерел:

1. Ладиченко В. Взаємозв'язок права і свободи [Текст] / В. Ладиченко // Юридична Україна. – 2011. – № 10. – С. 4-9.
2. Шило О.Г. Теоретико-прикладні основи реалізації конституційного права людини і громадянина на судовий захист у досудовому провадженні в кримінальному процесі України [Текст] : монографія / О.Г. Шило ; Нац.

ун-т «Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого». – Х. : Право, 2011. – 472 с.

3. Загальна декларація прав людини [Електронний ресурс] // ООН. – 1948. – Режим доступу до ресурсу: http://zakon.rada.gov.ua/go/995_015.

4. Конституція України [Електронний ресурс] // ВРУ. – 1996. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon.rada.gov.ua/go/254к/96-вр>.

5. Кримінальний процесуальний кодекс України : станом на 1 травня. 2017 р. : відповідає офіц. тексту. – Х. : Право, 2017. – 361 с.

Смельянов В.А.,

*прокурор Павлоградської місцевої прокуратури Дніпропетровської області,
аспірант кафедри кримінального процесу та криміналістики
Університету державної фіскальної служби України*

ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ ПІД ЧАС ЗДІЙСНЕННЯ СПЕЦІАЛЬНОГО ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

Більш ніж два роки тому, з метою забезпечення принципу невідворотності покарання та реалізації основних завдань кримінального судочинства запроваджено інститут спеціального досудового розслідування у кримінальному процесі України. Отже, нині актуальним є саме дослідження проблемних практичних аспектів застосування інституту спеціального досудового розслідування, серед яких одним з найважливіших є проведення слідчих (розшукових) дій під час здійснення спеціального досудового розслідування.

У ч. 2 ст. 297¹ передбачено, що спеціальне досудове розслідування здійснюється на підставі ухвали слідчого судді у кримінальному провадженні щодо злочинів, передбачених статтями 109, 110, 110-2, 111, 112, 113, 114, 114-1, 115, 116, 118, частинами другою–п'ятою статті 191 (у випадку зловживання службовою особою своїм службовим становищем), статтями 209, 255-258, 258-1, 258-2, 258-3, 258-4, 258-5, 348, 364, 364-1, 365, 365-2, 368, 368-2, 368-3, 368-4, 369, 369-2, 370, 379, 400, 436, 436-1, 437, 438, 439, 440, 441, 442, 443, 444, 445, 446, 447 Кримінального кодексу України.

Аналізуючи положення ч. 2 ст. 297¹ можна зробити висновок, що проведення спеціального досудового розслідування можливо у таких категорія

злочинів як злочини проти основ національної безпеки України, злочини прожиття, а саме умисні вбивства, легалізація (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, злочини проти громадського порядку, зокрема створення злочинної організації, бандитизм, злочини терористичної спрямованості, злочини у сфері службової діяльності, злочини проти правосуддя, зокрема посягання на життя судді, народного засідателя чи присяжного та посягання на життя, злочини проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку.

Головною особливістю здійснення спеціального досудового розслідування є відсутність підозрюваного (обвинуваченого) при проведенні процесуальних дій, у зв'язку з чим виникають обставини, які фактично які унеможливають

Проведення повного досудового розслідування та встановлення усіх обставин, що мають значення для справ.

Наприклад, це неможливість відібрання зразків у підозрюваного (обвинуваченого) для проведення порівняльних експертиз, що є необхідним при розслідуванні певних категорій справ щодо яких передбачена можливість застосування процедури спеціального досудового розслідування, зокрема розслідування умисних вбивств.

Відповідно до ч. 2 ст. 242 КПК України слідчий або прокурор зобов'язаний звернутися до експерта для проведення експертизи щодо визначення психічного стану підозрюваного за наявності відомостей, які викликають сумнів щодо його осудності, обмеженої осудності. У разі наявності відповідних вищенаведених підстав під час здійснення спеціального досудового розслідування проведення такої експертизи є неможливим.

Положеннями п. 8 ч. 2 ст. 52 КПК України передбачено, що обов'язкова участь захисника забезпечується у кримінальному провадженні щодо осіб, стосовно яких здійснюється спеціальне досудове розслідування або спеціальне судове провадження – з моменту прийняття відповідного процесуального рішення. Таким чином, кримінальне процесуальне законодавство України передбачає участь захисника не лише на стадії судового розгляду кримінального провадження, але і на стадії досудового розслідування кримінального провадження.

Відповідно до ч. 5 ст. 46 КПК України захисник має право брати участь у проведенні допиту та інших процесуальних діях, що проводяться за участю підозрюваного, обвинуваченого. Частиною 5 ст. 223 КПК України передбачено, що слідчий, прокурор вживає належних заходів для забезпечен-

ня присутності під час проведення слідчої (розшукової) дії осіб, чії права та законні інтереси можуть бути обмежені або порушені.

Враховуючи вищенаведені положення КПК України слідчими та процесуальними керівниками у провадженнях де прийнято рішення про здійснення спеціального досудового розслідування потрібно вживати заходів щодо належного повідомлення та залучення захисників для участі у проведенні процесуальних дій під час здійснення спеціального досудового розслідування, з метою забезпечення реалізації підозрюваному (обвинуваченому) права на захист.

Зважаючи на вищевикладене, можна зробити висновок, що інститут спеціального досудового розслідування потребує додаткових напрацювань, зокрема вироблення єдиної практики і підходу до реалізації його положень, втому числі щодо особливостей проведення слідчих (розшукових) дій під час здійснення спеціального досудового розслідування.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України // Офіц. Вісник України. – 2012. – № 37. – Ст. 1370.
2. Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо невідворотності покарання за окремі злочини проти основ національної безпеки, громадської безпеки та корупційні злочини: Закон України від 7 жовтня 2014 р. № 1689-VII // Відомості Верховної Ради України. – 2014. – № 46. – Ст. 2046.
3. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо діяльності Генеральної прокуратури України: Закон України від 12 травня 2016 р. № 1355-VIII// Голос України від 12.05.2016 № 86.

Компаніченко І.М.,
студент юридичного факультету
Херсонського державного університету

ТЕРИТОРІАЛЬНА ЦІЛІСНІСТЬ ТА НЕДОТОРКАННІСТЬ УКРАЇНИ ЯК ОБ'ЄКТ ЗЛОЧИННОГО ПОСЯГАННЯ: ПИТАННЯ ПРО СПІВВІДНОШЕННЯ ПОНЯТЬ

Стаття 1 Основного Закону нашої держави проголошує, що Україна є суверенна і незалежна, демократична, соціальна, правова держава. Тому порушення встановленого Конституцією України порядку створення та захисту конституційного ладу, території України, може створювати загрозу основам національної безпеки взагалі та конституційним основам національної безпеки України зокрема.

Цілісність та недоторканність будь-якої держави є її визначальними правовими характеристиками і потребують особливого юридичного захисту. Так, статтею 110 Кримінального кодексу України встановлено кримінальну відповідальність за посягання на територіальну цілісність та недоторканність України.

Згідно статті 3 Закону України «Про основи національної безпеки України» територіальна цілісність і недоторканність є об'єктами національної безпеки. Але чіткого визначення вищезазначених понять законодавець не надає.

До набуття чинності чинним Кримінальним кодексом аналізований склад злочину був передбачений ст. 62 КК 1960 р., яка мала назву «Посягання на територіальну цілісність України» (остання редакція – від 24 грудня 1993 р). Вказівка ж на територіальну недоторканність вперше з'явилася стосовно цього складу саме в новому КК 2001 р., однак диспозиція статті залишилась повністю незмінною порівняно із КК 1960 р. Така поява є спробою розробників нового Кримінального кодексу привести у відповідність назву статті до термінології міжнародного права, а також статті 2 Конституції України, в якій вказується, що територія в межах існуючого кордону є цілісною і недоторканною.

Розглядаючи питання співвідношення понять територіальної цілісності і територіальної недоторканності, слід звернутися до основ міжнародного права. В міжнародному праві передбачається, що «територіальна цілісність» та «територіальна недоторканність», хоч і не є тотожними, але тісно взаємопов'язані, через що часто поєднуються в єдиний «принцип цілісності і недоторканності території» [5, с. 17]. На рівні національного права України

цілісність і недоторканність території також часто вживаються в одному ряду. Так, стаття 2 Конституції України встановлює, що територія нашої держави в межах існуючого кордону є цілісною і недоторканою.

Як зазначає Т.С. Цимбрівський, в теорії міжнародного права існують два підходи щодо розмежування понять територіальної цілісності та недоторканості [8, с. 68]. Згідно першого підходу територіальна недоторканність охоплює не лише випадки «розчленування» території, а й інші види посягань на територію, зокрема військову інтервенцію або тимчасову окупацію. На цій підставі висловлюється позиція, що структурно територіальна недоторканність включає в себе територіальну цілісність, а відтак є ширшою від неї [8, с. 68].

Щодо другого підходу в теорії міжнародного права поняття територіальної цілісності визначають, виходячи з того, що територіальна недоторканність є її частиною. При цьому зовнішній аспект поняття територіальної цілісності включає непорушність кордонів і недоторканність території, а внутрішній передбачає невідчужуваність території держави, недопустимість її розчленування.

У науці кримінального права це призвело до ототожнення за своїм змістом поняття цілісності і недоторканності території. Так, П.С. Матишевський та В.Я. Тацій визначали територіальну недоторканність держави як цілісність і неподільність її території в межах існуючих кордонів, а М.Й. Коржанський – як цілісність, незмінність та неподільність території України без належного рішення державних органів [2, с. 27; 3, с. 39; 7, с. 205]. М.І. Хавронюк та Я.О. Лантінов визначають територіальну недоторканність як захищеність території країни в існуючих кордонах від будь-яких посягань, що можуть стосуватися незаконної зміни території України [4, с. 18; 6, с. 253].

Але на сьогоднішній день, вчені намагаються розмежувати цілісність та недоторканність як два самостійні поняття. Наприклад, Б.М. Клименко передбачав, що згідно вимоги територіальної недоторканності, держави зобов'язані утримуватися від будь-якого (озброєного чи неозброєного) посягання на територію іноземної держави, а цілісність державної території означає заборону виключно насильницького розчленування території будь-якої держави або відторгнення і захоплення частини її території [1, с. 38]. Так, як будь-яке озброєне чи неозброєне посягання на територію логічно включає в себе будь-яке посягання з метою розчленування, відторгнення чи захоплення території, то звідси випливає, що охорона цілісності становить складову охорони недоторканності.

На нашу думку, територіальну цілісність і територіальну недоторканність варто визначати як характеристики стану території країни як соціальної цінності. Цілісність характеризує стан території держави з точки зору її просторових параметрів (єдність та неподільність), а недоторканність – стан того самого об'єкта з точки зору зовнішніх умов, в яких повністю виявляється соціальна цінність такого об'єкта. Фактичне порушення недоторканності території України виявляється в порушенні зазначених зовнішніх умов і може спричинити порушення цілісності або інший суспільно-небезпечний наслідок щодо території України (наприклад, масове виселення з території, тимчасове захоплення території).

Таким чином, поняття недоторканності території України є ширшим, ніж поняття цілісності території України. Дані поняття характеризують стан території України, однак різні його аспекти. Територіальна недоторканність характеризує стан території України з точки зору зовнішніх умов, в яких повністю виявляється її соціальна цінність. Порушення територіальної недоторканності України може спричинити порушення цілісності або інший суспільно-небезпечний наслідок щодо території України.

А тому, враховуючи вищевикладене, назва статті 110 чинного Кримінального кодексу України має бути змінена таким чином, щоб порушення територіальної цілісності було лише одним із видів порушення територіальної недоторканності, наприклад, шляхом викладення назви у такій редакції: «Посягання на територіальну цілісність України та інші посягання на територіальну недоторканність України».

Список використаних джерел:

1. Клименко Б.М. Государственная территория. Вопросы теории и практики международного права / Б.М. Клименко. – М. : Междунар. отношения, 1974. – 168 с.
2. Коржанський М.Й. Кримінальне право і законодавство України. Частина Особлива : курс лекцій / за ред. М.Й. Коржанського. – К. : Атіка, 2001. – 544 с.
3. Кримінальне право України: Загальна частина: Підруч. для студ. юрид. вузів і фак. / Г.В. Андрусів, П.П. Андрушко, В.В. Бенківський та ін. ; За ред. П.С. Матишевського та ін. – К. : Юрінком Інтер, 1999. – 512 с.
4. Лантінов Я.О. Злочини проти основ національної безпеки України : альбом схем [Електронний ресурс] / М.В. Даньшин, Я.О. Лантінов / за заг. ред. Я.О. Лантінова – Х. : Харків юридичний, 2012. – 24 с. / Офіційний сайт Юридичного факультету ХНУ ім. В.Н. Каразіна. – Режим доступу :

http://www-jurfak.univer.kharkov.ua/kafedry/kaf_kryminal-prav/kk/Razdel_1_KK.pdf.

5. Міжнародне право : слов.-довід. / [С.М. Перепьолкін, Т.Л. Сироїд, Л.А. Філяніна] ; за заг. ред. Т.Л. Сироїд. – Харків : Юрайт, 2014. – 408 с.

6. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / За ред. М.І. Мельника, М.І. Хавронюка. – 7-ме вид., переробл. та допов. – К.: Юридична думка, 2010. – 1288 с.

7. Таций В.Я. Особо опасные государственные преступления (Глава I. Раздел I. Особенной части) / В.Я. Таций // Уголовный кодекс Украинской ССР. Научно-практический комментарий. – К.: Политиздат Украины / авт. коммент. Н.Ф. Антонов [и др.], 1987. – С. 204–222.

8. Цимбрівський Т.С. Дотримання принципів територіальної цілісності та непорушності кордонів у міжнародному праві : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.11 / Т.С. Цимбрівський. – Львів, 2008. – 248 с.

Німа А.О.,

студентка III курсу

*Інституту підготовки кадрів для органів юстиції України
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого*

ЩОДО ВИЗНАЧЕННЯ ОБ'ЄКТА ТА ПРЕДМЕТА ДИВЕРСІЇ

Захист суверенітету і територіальної цілісності України, забезпечення її економічної та інформаційної безпеки є найважливішими функціями держави, справою всього Українського народу (ст. 17 Конституції України).

Не оголошені війною дії військових на території незалежної суверенної держави є війною терору, війною без фронту, повзучою диверсією. Лише за минулий рік СБУ попередила десять терактів, затримала 56 учасників терористичних і диверсійно-розвідувальних груп, викрила 15 спроб закласти вибухові пристрої.

Ці процеси та явища – це не лише проблеми окремих регіонів країни. Більшою мірою, це проблеми всієї держави, оскільки вони стосуються інтересів всього народу, а їх болючі негативні прояви спостерігаються по всій території України та становлять реальну загрозу національній безпеці України через виснаження української економіки і підрив суспільно-політичної

стабільності з метою знищення держави Україна і захоплення її території. Серед них:

- військова агресія, участь регулярних військ, радників, інструкторів і найманців у бойових діях на території України;

- розвідувально-підривна і диверсійна діяльність, дії, спрямовані на розпалювання міжетнічної, міжконфесійної, соціальної ворожнечі і ненависті, сепаратизму і тероризму, створення і всебічна підтримка, зокрема військова, маріонеткових квазідержавних утворень на тимчасово окупованій території частини Донецької та Луганської областей;

- тимчасова окупація території Автономної Республіки Крим і міста Севастополя та дальші дії щодо дестабілізації ситуації у цих регіонах;

- нарощування військових угруповань поблизу кордонів України та на тимчасово окупованій території України, у тому числі розміщення на півострові Крим тактичної ядерної зброї [5].

Загрози національній безпеці та необхідність захисту суверенітету і збереження державності України у сучасних умовах проведення антитерористичної операції на окремих територіях Луганської та Донецької областей обумовлюють особливу актуальність проблеми кваліфікації злочинних проявів, що мають місце в цих регіонах.

Одним із найбільш поширених злочинів, що вчиняються в зоні АТО, є диверсія.

Під диверсією (від лат. *diversio* – відхилення, відвернення) слід розуміти: 1) акт зруйнування або пошкодження об'єктів військового, державного значення агентами ворожих країн або народними месниками у тилу окупантів; 2) воєнна операція, здійснювана для відвернення уваги противника від місця, де готується головний удар; 3) підривна робота в галузі ідеології.

Законодавче визначення поняття диверсії наведено в ст. 113 Кримінального кодексу України (далі – КК України).

Питання кримінальної відповідальності за диверсію висвітлювалися в роботах Г.З. Анашкіна, Г.В. Андрусіва, М.І. Бажанова, О.Ф. Бантишева, С.В. Дьякова, В.П. Ємельянова, В.С. Картавцева, Д.О. Олейнікова, В.Я. Тація, Р.Л. Чорного, О.В. Шамари та ін.

Визначення точних правових ознак об'єкта і предмета диверсії є значним для виявлення характеру і ступеня суспільної небезпеки цього злочину, визначення його об'єктивних та суб'єктивних ознак, які мають важливе юридичне значення для кваліфікації цього злочину, розмежування його від суміжних злочинів, для призначення покарань та ін.

Слід розрізняти поняття національної безпеки та основ національної безпеки, що є значно вужчим поняттям за національну безпеку. Якщо національна безпека полягає в безпеці держави, суспільства та особи, то основи національної безпеки є суспільні відносини, які забезпечують державну безпеку, конституційний лад, суверенітет, територіальну цілісність і недоторканність, обороноздатність, що і є *родовим об'єктом* диверсії [1, с. 63].

Основний безпосередній об'єкт цього злочину – безпека держави в економічній, екологічній, військовій або будь-якій іншій сфері залежно від спрямованості конкретного акту диверсії. Але в першу чергу при вчиненні диверсії зазнає шкоди саме, – економічна система держави.

Безпека – стан, який характеризується стійкістю та стабільністю, при якому відсутня загроза, або загроза попереджається (відсутність як зовнішніх, так і внутрішніх загроз).

Зовнішня безпека – підтримка належного рівня обороноздатності, військової могутності, задля уникнення загроз зі сторони інших держав, а *внутрішня безпека* – виражається в таких видах безпек як: політична, економічна, інформаційна тощо.

Додатковим безпосереднім об'єктом диверсії можуть виступати життя та здоров'я людей. Ця позиція знайшла відображення в роботах О.Ф. Бантишева, О.В. Шамари, С.І. Селецького, М.І. Хавронюка. Інші вчені, зокрема О.О. Дудоров та Є.О. Письменський, В.С. Картавцев вважають, що життя та здоров'я є не додатковим безпосереднім об'єктом, а предметом диверсії, нарівні з такими предметами цього злочину, як: об'єкти, що мають важливе народногосподарське чи оборонне значення, від діяльності яких залежить життєдіяльність певних регіонів, належне функціонування певних галузей економіки, структур державного управління, в тому числі підприємств, зруйнування чи пошкодження яких саме по собі є фактором небезпеки (фабрики, заводи, мости, греблі, тунелі, вокзали, електростанції, газопроводи, склади, водойми тощо), об'єкти тваринного (череди тварин, пташині ферми, великі пасіки, риба у водоймищах) і рослинного світу (рослини, посіви сільськогосподарських чи інших культур, лісові масиви, довкілля) та ін.

Питання предмета складу злочину є одним з ключових у науці кримінального права, проте й досі залишається дискусійним. Оскільки відсутній єдиний підхід до розуміння і чіткого критерію для відмежування, що ж саме слід відносити до об'єкту, а що до предмету диверсії.

Відповідно до диспозиції ст. 113 КК України, при вчиненні суспільно небезпечних дій, таких як вибухи, підпали та інші дії є певна спрямованість їх вчинення, що становить об'єктивну сторону диверсії:

а) масове знищення людей, заподіяння тілесних ушкоджень чи іншої шкоди їхньому здоров'ю, заподіяння тілесних ушкоджень чи іншої шкоди їхньому здоров'ю;

б) зруйнування або пошкодження об'єктів, що мають важливе народно-господарське чи оборонне значення;

в) радіоактивне забруднення;

г) масове отруєння;

г) поширення епідемій, епізоотій, епіфітотій.

Усі ці форми вчинення диверсії об'єднані спільною основною метою диверсанта – ослабити державу, здійснити посягання на основі національної безпеки та безпосередньо на економічну систему держави.

Проте, людина не залишається осторонь, оскільки її життю та здоров'ю, заподіюється або створюється загроза заподіяння шкоди при вчиненні абсолютно всіх форм диверсії. Життя та здоров'я людей не є суттю цього злочину, проте вони ставляться під загрозу поряд з основним безпосереднім об'єктом злочину. Враховуючи те, що не завжди при вчиненні диверсій заподіюється або виникає загроза заподіяння шкоди життю та здоров'ю людей, останні, на мою думку, є додатковим факультативним об'єктом диверсії.

Предмет злочину, на відміну від об'єкта, є лише ознакою складу злочину, і становить собою будь-яку річ матеріального світу (матеріальну субстанцію), з приводу якої вчиняється злочин, а також з певними властивостями якої закон про кримінальну відповідальність пов'язує наявність у діях особи ознак конкретного складу злочину. Іншими словами, це матеріальне вираження об'єкта. Отже, об'єкт та предмет злочину перебувають у тісному взаємозв'язку.

Якщо предмет злочину прямо зазначений у законі чи очевидно мається на увазі, то для складу злочину він є обов'язковим. Ураховуючи існування різних форм вчинення диверсій, слід зазначити, що не в кожній із цих форм наявна обов'язкова ознака предмета злочину. В диспозиції ст.113 КК України чітко зазначено: такими предметами є – об'єкти, які мають важливе народногосподарське чи оборонне значення.

Стосовно інших предметів диверсії ст. 113 КК України не містить жодної вказівки, хоча очевидно мається на увазі, що під час дій, спрямованих на радіоактивне забруднення, такими предметами є – об'єкти радіоактивного

забруднення (територія, довкілля або інші); під час дій, спрямованих на поширення епізоотій чи епіфітотій – тваринний та рослинний світ. Як правильно зазначає А.С. Климосюк, ці предмети є обов'язковою ознакою складу диверсії, яка встановлюється при кваліфікації такого злочину [3, с. 102].

На нашу думку, охорону життя та здоров'я людей в контексті ст. 113 КК України законодавець ставить на перше місце, і тим самим зайвий раз акцентує увагу на тому, що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні є найвищою соціальною цінністю (ст. 3 Конституції України).

Отже, життя чи здоров'я, зважаючи на їх цінність, є не предметом, а об'єктом диверсії, а людина, як жива біологічна істота, – є потерпілою особою.

Вирішення цього питання має не лише теоретичне, але й вагоме практичне значення, насамперед, для правильної кваліфікації, визначення характеру і ступеня суспільної небезпеки вчиненого та вдосконалення законодавства України про кримінальну відповідальність.

Список використаних джерел:

1. Актуальні питання кримінального законодавства України та практики його застосування : монографія / В.Я. Тацій, В.І. Борисов, Л.М. Демидова та ін.; за заг. ред. В.Я. Тація, В.І. Борисова, Л.М. Демидової. – Харків : Право, 2017. – 400 с.
2. Бантишев О.Ф. Кримінальна відповідальність за злочини проти основ національної безпеки України (проблеми кваліфікації): монографія / О.Ф. Бантишев, О.В. Шамара. – [3-тє вид., переробл. та допов.] – Луганськ, 2014 р. – 6 с.
3. Климосюк А.С. Про Кримінально-правову характеристику предметів диверсії та необхідність удосконалення їх законодавчого формулювання в статті 113 Кримінального кодексу України // Науковий вісник Херсонського державного університету. / Випуск 5 том 2 // 2016 р. – С. 101-106.
4. Коржанський М.Й. Науковий коментар Кримінального кодексу України – К.: ТОВ «Атіка»: Академія: Ельга. – К., 2010. – 654 с.
5. Рішення Ради національної безпеки і оборони України від 6 травня 2015 року «Про Стратегію національної безпеки України».
6. Фесенко Є.В. Злочини проти здоров'я населення та системи заходів з його охорони/Монографія. – К.: Атіка, 2004. – 280 с.

Подільчак О.М.,
кандидат юридичних наук, доцент, докторант
Національної академії прокуратури України

ЩОДО ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ ОСОБИ ТА ОСОБИСТОСТІ В КРИМІНОЛОГІЧНІЙ НАУЦІ

Актуальність обраної теми визначається тим, що наукові дослідження потребують використання понять, які повинні бути істинними за змістом, мати чітку і правильну структуру, і крім того, мають бути узгодженими у науковій спільноті. Кримінологія, як комплексна юридико-соціальна наука, що межує з філософією, психологією і соціологією, має багато неузгоджених термінів. Одним з таких понять є особа злочинця – наріжне поняття у кримінології та одне з головних складових предмету кримінологічної науки.

Правильність визначення поняття залежить від дотримання певних логічних вимог: співмірності, тобто обсяг визначуваного поняття повинен дорівнювати обсягу визначаючого, бути чітким та однозначним, визначення поняття не повинно утворювати кола (наприклад, злочинець – злочинна особа), не повинно бути заперечним (особа злочинця – не просоціальна особа) тощо. Зважаючи на складність таких об'єктів досліджень як людина, її поведінка та відмітні кримінологічно значущі риси, різноманіття поглядів і безліч дискусій щодо визначення особи (особистості) злочинця є закономірним явищем.

Однак, крім проблем визначення змісту зазначеного поняття в кримінології в останні десятиліття наявні й суперечки щодо використання таких термінів як особа чи особистість злочинця.

Багато сучасних дослідників використовують термін «особа» злочинця: Ю.Ф. Іванов, О.М. Джужа [1, с. 84], В.В. Василевич, П.М. Опанасенко, В.Г. Пшеничний, В.Г. Сюравич [2, с. 31], Ю.В. Александров, А.П. Гель, Г.С. Семаков [3, с. 75], В.В. Голіна [4, с. 97], М.Л. Давиденко [5, с. 169], А.С. Лукаш [6, с. 30] та інші. І.М. Даньшин також використовував термін «особа злочинця» [7, с. 34], хоча розглядаючи соціально-рольові стосунки, морально-психологічні ознаки, емоційні, вольові та інтелектуальні властивості застосовував термін «особистість» [8, с. 81]. А.Ф. Зелінський погоджувався з кримінологами, що поняття «особи, які вчинили злочин» є родовим для «особистості (личности – мовою оригіналу) злочинця» (криміногенного типу) і «випадкового злочинця», хоч випадковий злочинець все ж

таки названий злочинцем і схема виявилася логічно небездоганною [9, с. 21].

Іноді дослідники одночасно виокремлюють й інші споріднені поняття: «особистість особи, яка вчиняє злочин», «криміногенна особистість», «суб'єкт злочину», «особа винного», розуміючи під поняттям особи злочинця «систему соціальних і психічних властивостей, що обумовлюють її суспільну небезпеку та детермінують скоєння злочину» [10, с. 33].

О.Ю. Шостко вважає, що дуже часто російський термін «личность» перекладають українською як «особа», що не є правильним, оскільки основне визначення цього терміну в юридичній літературі – «лицо» (наприклад, особа, що вчинила злочин, фізична особа, особа без громадянства (використовується в КК України)). Розглядаючи внутрішні якості та характеристики індивіда, слід вживати саме термін особистість – личность – personality. Тому особа відображає цілісність людини (лат. persona), а особистість (лат. personalitas) – це соціальна і психологічна характеристика, яка досліджуються кримінологами [11, с. 87]. Зокрема, вчений-кримінолог М.Ю. Валуйська використовувала термін «особистість», надаючи кримінологічну характеристику злочинців, які вчинили умисні вбивства при обтяжуючих обставинах [12], Дикий О.В – злочинців у сфері обороту житлової нерухомості [13, с. 346].

Особливо ретельну увагу приділив відокремленню понять «особа» і «особистість» класик української кримінології А.П. Закалюк, точка зору якого видається найбільш обґрунтованою. Вчений зазначав, що в українській мові термін «особа» зазвичай об'єднує два російські терміни: «лицо» і «личность», та вважав необхідним і правомірним вживати терміни «особа» і «особистість» у їх окремому значенні [14, с. 234]. На думку автора, особистість злочинця – це сукупність соціально-типових ознак, які сформувалися у процесі неблагополучного соціального розвитку особи, вирізняються своєю суспільною неприйнятністю та крайньою формою останньої – суспільною небезпечністю, обумовлюють криміногенну мотивацію та кримінальну активність особи, безпосередньо спричиняють вчинення злочину. Особистість злочинця – це соціальний зміст його особи. Разом з тим, поняття особи злочинця є типовим та у цьому відношенні збірним, його зміст залежить і від того, які суспільно небезпечні діяння законодавець визнає злочинними [14, с. 239].

Підсумовуючи викладене зазначимо, що по-перше, поняття «особа» і «особистість» є перехреснуваннями, але не тотожними. «Особа злочинця» може

також трактуватися як родовий термін, що охоплює не тільки соціальні, психологічні, культурні характеристики «особистості», але й юридичне, правосуб'єктне значення людини, яка вчинила злочин, зокрема наріжними, вихідними в кримінології є кримінально-правові характеристики особи злочинця. Натомість «особистість» має безліч інших складових, що мають соціокультурне значення, таких як духовність, волюві, моральні, інтелектуальні й емоційні характеристики, здібності, навички, набутий досвід та інше.

По-друге, не слід очікувати швидкого і остаточного формального визначення поняття «особи злочинця». Рис, які б заздалегідь безпомилково виокремлювали злочинців поміж інших людей не існує. Враховуючи мультифакторність формування особистості і мотивування поведінки особи, втиснути в окреме, визнане усіма вченими, поняття шалений обсяг людської особи й особистості навряд чи коли-небудь вдасться. Натомість головну увагу слід приділити практичному застосуванню набутих знань про особу злочинця, зокрема у галузі індивідуальної та групової профілактики злочинів, розробки технології профайлінгу тощо.

Список використаних джерел:

1. Кримінологія: навч. посіб. / Ю.Ф. Іванов, О.М. Джужа. – 2-ге вид., доповн. та перероб. – К.: Вид. ПАЛИВОДА А.В., 2008. – 292 с.
2. Кримінологія: Навч. посіб / О.М. Джужа, В.В. Василевич, Ю.Ф. Іванов, П.М. Опанасенко, В.Г. Пшеничний, В.Г. Сюравич; За заг. ред. О.М. Джужи. – К.: Прецедент, 2006. – 198 с.
3. Александров Ю.В., Гель А.П., Семаков Г.С. Кримінологія: Курс лекцій. – К.: МАУП, 2002. – 296 с. – Бібліогр.: с. 288 – 289.
4. Голіна В.В. Кримінологічні та кримінально-правові проблеми боротьби з бандитизмом. Соціально-правове та кримінологічне дослідження. – Х.: Регіон-інформ, 2004. – 210 с.
5. Давиденко М.Л. Еволюція вчення про особу злочинця // Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. Серія: Право. – 2014. – №1137, вип. 18. – С. 169. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/VKhIPR_2014_1137_18_45.pdf.
6. Лукаш А.С. Згвалтування: кримінологічна характеристика, детермінація та попередження: Монографія / За ред. д-ра юрид. наук, проф. В.В. Голіни. – Х.: право, 2008. – 256 с.
7. Кримінологія: Загальна та особлива частини: підручник / І.М. Даньшин, В.В. Голіна, М.Ю. Валуйская та ін.; за заг. ред. В.В. Голіни. – 2-ге вид. перероб. і доп. – Х.: право, 2009, – 288 с.

8. Даньшин І.М. Усталені форми злочинності (кримінологічний нарис). – Х.: Акта, 2002. – 110 с.

9. Зелинский А.Ф. Криминальная психология. Научно-практическое издание. – К.: Юринком Интер, 1999. – 240 с.

10. Дрьомін В.М. Кримінологія. Навчально-методичний посібник / В.М. Дрьомін, Ж.В. Мандриченко, Т.В. Мельничук, Ю.О. Стрелковська, А.І. Марчук, А.М. Ізовіта, С.А. Ілько, Н.О. Федчун, В.Я. Цитряк. – Одеса : Національний університет «Одеська юридична академія», 2015. – 144 с. – (Сер.: Навчально-методичні посібники).

11. Кримінологія: Загальна та Особлива частини: підручник/ В.В. Голіна, Б.М. Головкін, М.Ю. Валуйська, О.В. Лисодєд та ін.; за ред. В.В. Голіни і Б.М. Головкіна. – Х.: Право, 2014. – 513 с.

12. Валуйська М.Ю. Кримінологічна характеристика особистості злочинців, які вчинили умисні вбивства при обтяжуючих обставинах: Дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. – Х., 2002. – 240 с.

13. Дикий О.В. Кримінологічна характеристика особистості злочинця у сфері обороту житлової нерухомості // Актуальні проблеми держави і права. – 2013. – Вип. 70. – С. 346. – 355. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/apdp_2013_70_55.pdf.

14. Закалюк А.П. Курс сучасної української кримінології: теорія і практика: У 3.кн. – К.: Видавничий Дім «Ін Юре», 2007. Кн. 1: Теоретичні засади та історія української кримінологічної науки. – 424 с.

Рабчун В.О.,
студентка V курсу спеціальності «Право»
Навчально-наукового гуманітарного інституту
Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського
Науковий керівник: Луценко Ю.В.,
кандидат юридичних наук, доцент кафедри
кримінально-правових дисциплін
Навчально-наукового гуманітарного інституту
Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського

СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ЗЛОЧИНИ ПРОТИ ОСНОВ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Актуальність теми. Пріоритетним напрямом діяльності нашої держави є забезпечення суверенітету та територіальної цілісності, охорона основ національної безпеки та протидія злочинності. Враховуючи, що Україна рухається в європейському напрямі розвитку, досить важливим є приведення нормативно-правових актів, які передбачають кримінально-правову відповідальність за злочини, що посягають на основи національної безпеки України, у відповідність реаліям сьогодення та міжнародно-правовим стандартам. Для впорядкування кримінального законодавства корисним буде аналіз історичного досвіду становлення та розвитку відповідальності за злочини проти основ національної безпеки.

Сучасний інститут звільнення від кримінальної відповідальності має радянські корені. Виникнення цього інституту пов'язане з розвитком контрреволюційного законодавства. Такі акти як Декрет «Про суд» від 24.11.1917 [1], Звернення Ради народних комісарів РРФСР від 25.11.1917 р. [2] Постанова «Про підсудність революційних трибуналів» від 04.05.1918 р. [3] передбачали відповідальність за контрреволюційні злочини. Під поняття контрреволюційні злочини діяння – розуміли дії спрямовані на повалення існуючого ладу шляхом шпигунства, блокади чи іншими засобами [4]. Видами контрреволюційних злочинів того часу були саботаж, заколот, державна зрада, шпигунство, терористичний та диверсійний акт, агітація і пропаганда.

Перший Кримінальний кодекс УСРР прийнятий 1922 продублював норми Кримінального кодексу РРФСР того ж року. Положення цих кодексів не передбачали звільнення від кримінальної відповідальності. Вперше, КК УСРР 1927 року закріпив звільнення від кримінальної відповідальності;

це стосувалося злочину пов'язаного з хабарництвом. Статтею 106 КК УСРР передбачалась норма про звільнення від відповідальності за дачу хабара, за умови, що особа, яка дала хабар доведе, що в неї вимагали вчинити ці дії, або у випадках якщо вказана особа своїми діями сприяла у розкритті хабарництва [5]. Таким чином, підставою для звільнення від відповідальності за хабарництво було щире каяття та співпраця з органами в розкритті злочину. Так, за Кодексом 1927 року вказана підстава для звільненні від відповідальності була єдиною.

Однак Конституції, які діяли з 1918 по 1978 роки передбачали ще такі дві підстави для звільнення від кримінальної відповідальності як амністія та помилування. Так, в ст. 49 Конституції РСФРР 1918 року поняття «помилування» прирівнювалось до поняття «часткової амністії», а в Конституції 1925 року до «окремої амністії» [6, с. 427-428]. Акти про амністію застосовувалися до певних категорій осіб та з нагоди важливих державних свят.

Поняття звільнення від кримінальної відповідальності вперше було використано в Основах кримінального законодавства СРСР і союзних республік 1958 р. Під звільнення від кримінальної відповідальності того часу розумілося, що особа може бути звільнення від відповідальності, якщо діяння, яке вона вчинила втратило суспільно небезпечний характер [7, с. 152]. Також не притягувалися до кримінальної відповідальності громадяни, які працювали на іноземну розвідку за умови, що таким громадянином не було вчинено ніяких дій спрямованих на виконання злочинного наказу та такі особи добровільно повідомили про свої наміри відповідні органи. Введення такого положення в законодавство ставило за мету протидію іноземній розвідці та посилення національних розвідувальних заходів.

З прийняттям Кримінального кодексу УРСР 1960 р. знайшов своє відображення й інститут звільнення від кримінальної відповідальності. В одному розділі Кримінального кодексу містились норми видів звільнення від кримінальної відповідальності поряд з видами звільнення від покарання. На той час, рахувалося, що це є один правовий інститут.

Так, звільнення від кримінальної відповідальності застосовувалось за створення не передбачених законодавством груп та формувань, шпигунство, зрада держави, незаконне володіння та поведження зі зброєю, неправомірне заволодіння транспортним засобом [8, с. 221]. Однак вказане не узгоджувалось із Законом «Про кримінальну відповідальність за державні злочини». Зокрема, цим законом не передбачалось звільнення від кримінальної відповідальності за шпигунство, державну зраду та ряд інших злочинів [9].

Таким чином, норми кодексу та закону в частині підстав звільнення від кримінальної відповідальності того часу були колізійними.

Правом звільнення від кримінальної відповідальності наділялися органи, що брали участь в кримінальному судочинстві. Прийняте рішення про звільнення особи від відповідальності було остаточне та не підлягало оскарженню [10, с. 19-22]. Однак, особи, які звільнялися таким шляхом схилилися до співпраці з метою подальшого використання в оперативно-розшуковій чи контррозвідувальній діяльності. Таким чином, в часи СРСР була можливість звільнення від кримінальної відповідальності в позасудовому порядку, за умови, що особа надала згоду на співробітництво з органами державної безпеки. Таке положення не ввійшло в чинний на сьогодні Кримінальний кодекс України. Відповідно до ст. 44 КК України звільнити особу від кримінальної відповідальності вправі лише суд [11]. Сучасні норми звільнення від кримінальної відповідальності містяться в Конституції України та Кримінальному Кодексі України.

Таким чином, проаналізувавши історико-правовий досвід становлення та розвитку інституту звільнення від кримінальної відповідальності дійшли висновку, що перші згадки про звільнення осіб від відповідальності відображені ще в радянських актах. Термін звільнення від кримінальної відповідальності знайшов своє відображення в КК УРСР 1960 р. На сьогодні норми звільнення від кримінальної відповідальності містяться в Конституції України, Законах України та Кримінальному кодексі України. Прийняття рішення про звільнення від кримінальної відповідальності є проявом дотримання та виконання правого принципу гуманізму в нашій державі.

Список використаних джерел:

1. О суде № 1 [Текст] : Декрет Совета нар. комиссаров РСФСР от 24 нояб. 1917 г. // СУ РСФСР. – 1917. – № 4. – Ст. 124.
2. О борьбе с контрреволюционным востанием [Электронный ресурс] : Декрет Совета нар. комиссаров РСФСР от 25 нояб. 1917 г. – Режим доступа: <http://www.hist.msu.ru/ER/etext/DEKRET/17-11-25.htm>.
3. О подсудимости революционных трибуналов [Электронный ресурс] : Постановление кассац. отдела ВЦИК от 4 мая 1918 г. – Режим доступа: <http://www.hist.msu.ru/ER/etext/DEKRET/18-05-04-2.htm>.
4. Обращения к населению [Текст] : Обращение Председателя Совета нар. комиссаров от 5 нояб. 1917 г. // СУ РСФСР. – 1917. – №25. – Ст. 94.
5. Уголовный кодекс УССР [Текст] : 1922 г. : [офиц. ред.] // СУ УССР. – 1922. – № 36. – Ст. 553.

6. Михайленко П.П. Нариси з історії кримінального законодавства Української РСР [Текст] / П.П. Михайленко. – К. : Вид-во Акад. наук УРСР, 1959. – 436 с.

7. Хряпінський П.В. Спеціальне звільнення від відповідальності в Особливій частині кримінального законодавства: радянський період [Текст] / П.В. Хряпінський // Вісник Запорізького національного університету. – 2014. – № 2. – С 150-154.

8. Загородников Н.И. Советское уголовное прав. Общая и Особенная часть [Текст] / Н.И. Загородников. – М. : Юрид. лит., 1975. – 568 с.

9. Об уголовной ответственности за государственные преступления [Текст] : Закон СССР от 13 янв. 1960 г. // Ведомости Верховного Совета СССР. – 1960. – № 3. – Ст. 24.

10. Колосов С.А. Освобождение от уголовной ответственности в связи с отпадением общественной опасности [Текст] : автореф. дис. канд. юрид. наук: 12.00.08/ С.А. Колосов. – М., 1981. – 26 с.

11. Кримінальний кодекс України [Текст] : від 05.04.2001 № 2341-III // Відомості Верховної Ради. – 2001, № 25-26, ст. 131.

Шапула В.В.,

аспірант

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

ЩОДО СТВОРЕННЯ УМОВ ДЛЯ ВІЛЬНОГО ВИБОРУ ЗАХИСНИКА ТА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ЗАХИСТУ

Складовими права на захист у кримінальному провадженні є створення умов для вільного вибору захисника та забезпечення ефективності захисту. Недотримання цих складових, навіть за умови участі захисника у провадженні на різних стадіях, може призвести до скасування судового рішення.

Конституційне положення «кожен є вільним у виборі захисника своїх прав» (ст. 59 Конституції України) є нормою прямої дії і навіть за умови, якщо це право не передбачене іншими нормативно-правовими актами України, особа не повинна бути обмежена у його реалізації. Право особи на вільний вибір захисника не може бути обмежено й в умовах воєнного або надзвичайного стану, що прямо гарантується ч. 2 ст. 64 Конституції України.

Разом з цим в чинному законодавстві України існує низка перешкод та неузгодженостей щодо реалізації конституційного права особи вільно обирати захисника та його подальшої участі у кримінальному провадженні.

За змістом ч. 1 ст. 517 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України) досудове розслідування та судове провадження у кримінальному провадженні, яке містить відомості, що становлять державну таємницю, проводяться з дотриманням вимог режиму секретності. Тому обраний захисник зобов'язаний мати допуск до державної таємниці для отримання доступу до матеріалів кримінального провадження.

У зв'язку з цим постає дилема: з одного боку, кожному гарантовано право вільно обирати захисника. Винятків щодо цього права Основний закон не передбачає. З іншого боку, більшість адвокатів допуску до державної таємниці не має, а без наявності цього органи досудового розслідування не зможуть знайти його із документами з грифом секретності, оскільки за розголошення державної таємниці передбачено кримінальну відповідальність.

Перевірка громадян у зв'язку з допуском до державної таємниці, відповідно до ст. 24 ЗУ «Про державну таємницю», може тривати місяць, що унеможлиблює правову допомогу обраного захисника протягом тривалого часу.

Окрім того, оформлення допуску до державної таємниці пов'язане з певними обмеженнями (може бути обмежено право виїзду на постійне місце проживання до іноземної держави протягом п'яти років). Тому захисник, якого обрав підзахисний, може й не мати бажання оформляти допуск до державної таємниці.

Таким чином, між гарантованим Основним законом правом на вільний вибір захисника та передбаченим КПК України порядком його участі у кримінальному провадженні, яке містить відомості, що становлять державну таємницю, існують суперечності.

На наш погляд, цю проблему можна розв'язати двома шляхами:

1) передбачити у чинному законодавстві України скорочену процедуру допуску до державної таємниці адвоката з метою його участі у справі;

2) передбачити для захисника можливість знайомитися з матеріалами справи про кримінальне правопорушення, що становлять державну таємницю, без проведення перевірочних заходів, обмежившись лише підпискою про нерозголошення відомостей, що стануть йому відомі.

Видається, що другий варіант є більш прийнятним з точки зору оперативності та ефективності забезпечення права на захист, оскільки відбір під-

писки про нерозголошення даних, що становлять державну таємницю, може здійснюватися безпосередньо слідчим перед ознайомленням з матеріалами справи.

Для прикладу: у Російській Федерації (далі – РФ) адвокати, котрі беруть участь як захисники в кримінальному судочинстві у справах, пов'язаних з відомостями, що становлять державну таємницю, допускаються до таких відомостей без проведення перевірочних заходів. Якщо у захисника, який бере участь в провадженні у кримінальній справі, в матеріалах якої містяться відомості, що становлять державну таємницю, немає відповідного допуску до зазначених даних, він зобов'язаний дати підписку про їх нерозголошення (ч. 5 ст. 49 КПК РФ) [1].

Аналогічний порядок допуску захисника до кримінального провадження, яке містить відомості, що становлять державну таємницю, передбачено також у КПК Республіки Білорусь [2].

Крім того, варто звернути увагу на те, що Конституційний Суд РФ ще у 1996 році зазначив, що відсторонення захисників від участі у кримінальному провадженні у зв'язку з відсутністю допуску до державної таємниці не відповідає положенням Основного закону цієї країни. Зокрема, в постанові «У справі про перевірку конституційності статей 1 та 21 Закону Російської Федерації від 21 липня 1993 року «Про державну таємницю» від 27 березня 1996 року № 8-П йдеться: «Відмова обвинуваченому (підозрюваному) в запитанні обраного ним адвоката з мотивів відсутності у останнього допуску до державної таємниці, а також пропозиція обвинуваченому (підозрюваному) обрати захисника з певного кола адвокатів, що мають такий допуск, обумовлене поширенням положень статті 21 Закону Російської Федерації «О государственной тайне» на сферу кримінального судочинства, неправомірно обмежують конституційне право громадянина на отримання кваліфікованої юридичної допомоги і права на самостійний вибір захисника. Зазначені конституційні права, відповідно до ст. 56 (ч. 3) Конституції Російської Федерації, не можуть бути обмежені за будь-яких обставин. Залежність вибору обвинуваченим адвоката від наявності у останнього допуску до державної таємниці суперечить також принципу змагальності і рівноправності сторін в судочинстві, закріпленому в статті 123 (частина 3) Конституції Російської Федерації» [3].

Враховуючи викладене, з метою створення належних умов для вільного вибору захисника та забезпечення ефективності захисту у кримінальному провадженні, нами розроблено наступні рекомендації щодо внесення змін і доповнень до КПК України. Зокрема, ч. 3 ст. 517 КПК України пропонуєть-

ся викласти в такій редакції: «До участі у кримінальному провадженні, яке містить відомості, що становлять державну таємницю, допускаються особи, які мають допуск до державної таємниці відповідної форми та яким надано доступ до конкретної секретної інформації (категорії секретної інформації) та її матеріальних носіїв. Підозрюваний, обвинувачений, захисник бере участь у кримінальному провадженні без оформлення допуску до державної таємниці після роз'яснення йому вимог статті 28 Закону України «Про державну таємницю» та попередження про кримінальну відповідальність за розголошення відомостей, що становлять державну таємницю. Захисник зобов'язаний дати підписку про попередження про кримінальну відповідальність за розголошення відомостей, що становлять державну таємницю».

Список використаних джерел:

1. Кримінальний-процесуальний кодекс Російської Федерації від 18.12.2001 року № 174-ФЗ [Електронний ресурс] // офіційний веб-сайт «КонсультантПлюс». – Режим доступу: http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_34481/.

2. Буняк В. Вибір захисника у кримінальному провадженні, що містить державну таємницю / В. Буняк // [Електронний ресурс] // веб-сайт «blog.liga.net». – Режим доступу: <http://blog.liga.net/user/vbunyak/article/14590.aspx>.

3. Постанова Конституційного Суду Російської Федерації від 27.03.1996 року № 8-П «По делу о проверке конституционности статей 1 и 21 Закона Российской Федерации от 21 июля 1993 года «О государственной тайне» в связи с жалобами граждан В.М. Гурджиянца, В.Н. Синцова, В.Н. Бугрова и А.К. Никитина» // [Електронний ресурс] // веб-сайт «Правовая Россия». – Режим доступу: <http://lawru.info/dok/1996/03/27/n107387.htm>.

НАПРЯМ 9. МІЖНАРОДНЕ ПУБЛІЧНЕ ПРАВО ТА МІЖНАРОДНЕ ПРИВАТНЕ ПРАВО

Бочковская А.С.,

студентка

Международного гуманитарного университета

Научный руководитель: **Бабин Б.В.,**

доктор юридических наук, профессор

Международного гуманитарного университета

ОБРАЩЕНИЯ В ИТФ

Задачами как морского, так и международного права является создание, принятие, кодификация, изменения, защита и соблюдения прав человека, что содержат в себе основные конвенции и законы на международном уровне. Как и любая организация, ИТФ, созданная в 1896 году, штаб-квартира которой находится в Лондоне занимается вопросами транспортных рабочих.

Что представляет собой эта организация объединённых профсоюзов и каковы задачи на самом деле? Как уже известно ИТФ – это международная организация, действующая на основании международных конвенций, решения которой являются обязательными для применения и по большому счёту не один судовладелец или судоходная компания не хочет связывать себя проблемами и штрафами которые грозят ему огромными штрафами и рисками потерей своего имущества и банкротства, а представители этой организации находятся в каждом крупном порту мира.

Цели ИТФ изложены в Конституции Международной федерации работников транспорта (Constitution of the International Transport Worker's Federation), что была принята на 36 Конгрессе Международной федерации, в августе 1990 г. во Флоренции.

Основной из всех целей Международной федерации транспортных рабочих является завоевание уважения к правам человека и правам профсоюзов. Помимо основных прав, изложенных во Всемирной декларации ООН по правам человека, ИТФ предлагает значительные усилия по укреплению во всем мире прав на свободу ассоциаций, изложенных в Конвенциях МОТ.

Значительное место в деятельности Международной федерации работников транспорта занимает борьба против использования судами «удобных» («дешевых») флагов (flags of convenience – focs).

Главной целью борьбы против «удобных» флагов является возврат всех судов, плавающих в настоящее время под «дешевыми» флагами в свои подлинно национальные реестры (регистры), обеспечение всем экипажам таких судов условий оплаты и труда, которые бы соответствовали общепринятым минимальным нормам, защита прав моряков и брошенных экипажей.

«Брошенный» экипаж и судно считаются, когда: судовладелец отказывает в репатриации, хотя трудовой контракт уже подошел к концу; судовладелец отказывается пополнять запасы провизии, питьевой воды, топлива; судовладелец задерживает заработную плату экипажу более двух месяцев, в таких случаях паника и хаос неизбежны на любом судне. Так как экипаж не знает, что будет происходить далее. Грубо говоря, ИТФ становится «спасательным кругом для тонущего корабля» и единственным способом защитить свои конвенционные права по МLC 2006, при недобросовестном отношении владельца.

А что же происходит на практике, знают далеко не многие, пока сами не попали в ситуацию, когда другие рычаги воздействия уже не работают, судовладелец не несёт свои обязательства, а страх за невыплату зарплат, отсутствие надлежащих условий работы, провизии и невыполнение контракта загоняет моряков в угол.

Чему имеет место быть? Халатности owneга или же крьюинга и как благоразумнее поступить, чтобы защитить свои законные права? Крупные компании обычно имеют возможность регулировать любые вопросы с ИТФ и если вы попали в ситуацию долгосрочной невыплаты, задержек с заменой или же получения травмы на производстве или несоблюдения бытовых условий по МLC, то в большинстве случаев проблему решат довольно таки быстрым путём. Поэтому в данном случае можно пробовать любые варианты воздействия как на капитана так и на судовладельца для решения конфликта – а ИТФ использовать как средство устрашения.

Нужно рассматривать большое количество вариантов, которые влияют на данную ситуацию, как и роль капитана в назревшем вопросе. Многие капитаны оказываются между двух огней, когда возникает проблема с невыплатой заработной платы и отсутствия замены экипажа по срокам, тем самым напрямую нарушая условия контракта. С одной стороны стоит экипаж и наличие у самого капитана задолженности, с другой стороны он является и представителем судовладельца.

Чаще всего именно капитан обращается к представителям ITF в такой ситуации от лица всего экипажа, сделать это сейчас довольно просто, так как у ITF есть свой сайт и номера, что находятся в открытом доступе в интернете, а обратиться может Любой человек, как родственник моряка, так и он сам с возможностью анонимности, по Любой беспокоящей его причине, что по его мнению противоречит MLC.

А дальше начинается самое интересное: в наше время все чаще такие судна и экипажи остаются в «подвешенном состоянии», когда судовладелец даёт отсрочку для погашения долгов, а экипаж все дальше ждёт своей участи или же судно арестовывают в ближайшем порту, куда направляется судно (если оно ещё стоит там), а экипаж или сидит на судне для того чтобы получить деньги и возможность вернуться домой, не всегда у такого экипажа даже присутствует провизия или возможность какой либо связи на судне с внешним миром и не для кого не секрет случаи, когда экипажем выносятся и режется и продаётся с судна все, что только возможно для реализации обычных бытовых нужд. Ещё хуже дела обстоят когда судно стоит на рейде.

Другой же вариант, это когда экипаж отправляется домой, иногда и за свой счёт и ждёт момента продажи судна, где их продолжают «кормить завтраками» о скором разрешении финансовых вопросов и долгая судебная и бумажная волокита, которая может продлиться не один год.

Такая печальная практика чаще всего случается с судовладельцами у которых 1-2 судна и в последнее время такие прецеденты участились с судами находящимися под греческим флагом.

Поэтому, да бы обезопасить себя от рисков перед уходом в рейс нужно убедиться для себя в солидности и состоятельности компании. Другое же дело, что моряков часто пугают, что обращения в ITF скверно скажется на их дальнейшую карьеру и последующем уходе в рейс и занесения их в blacklist, Так ли это?

Не один крьюинг или же адекватный судовладелец в ситуации, когда у него возникла такая ситуация не захочет предавать резонансу и лишней огласке факт несвоевременного выполнения условий вашего контракта, тем самым отдаляя от себя потенциальных хороших кадров поэтому защита своих прав и свобод не может являться причиной для отказа сотрудничества с моряком, если же моряк конечно не бежит решать в каждом рейсе решать Любой вопрос в ITF, нарываясь тем самым на то, что ему помогут разрешить ситуацию, но тем самым, как минимум на негативные характеристики и отзывы, которые могут затребовать при следующей отправке в рейс.

Подводя итоги, можно сказать, что ИТФ является помощником в защите прав моряков и рычагом воздействия механизма восстановления надлежащих условий труда и выполнения обязательств судовладельцев и является показателем того, что организация, в какой бы ситуации не оказался экипаж будет способствовать разрешению финансовых споров, в независимости от того где бы это судно не находилось, а деятельность ИТФ находится в динамике постоянного развития и качественного улучшения и прогресса скорости рассматривания жалоб и расширения штата.

Список использованных источников:

1. Constitution of the International Transport Worker's Federation) Florence 1990.
2. Constitutional Amended May 2013 (335kb PDF) of European Transport Workers ITF.
3. Maritime Labour Convention 2006 (amended in September 2013).

Выдра И.А.,

студентка

Международного гуманитарного университета

Научный руководитель: **Бабин Б.В.,**

доктор юридических наук, профессор

Международного гуманитарного университета

РЕПАТРИАЦИЯ МОРЯКОВ В МОРСКОМ ПРАВЕ

В наше современное время многие молодые люди, заканчивая среднее образование в школе задумываются о том, какую в дальнейшем получить профессию. Так сложилось, что на данный момент многие молодые люди выбирают ту профессию, которая на сегодняшний день приносит наиболее высокооплачиваемую заработную плату. Учитывая месторасположение нашего государства и региона, в котором мы проживаем, все стремятся получить образование в морской сфере, чтоб в дальнейшем уйти в море и заработать достойную плату за свой трудоёмкий труд. Все моряки, уходящие в море, подписывая свой трудовой договор, не особо вникают в его суть и порой даже не знают о своих правах и обязанностях судовладельца. Многие моряки думают, что никогда не столкнутся с ситуацией, в которой будут указывать на свои права и требовать надлежащего исполнения от судовла-

дельца обязательств по договору. В данной статье будет рассмотрена информация о праве моряка на репатриацию.

Для начала определим, что принято считать репатриацией. Репатриация (от лат. *repatriate*) – возвращение на родину. В данном случае это возвращение моряков в страну гражданства или постоянного места проживания, которые оказались на территории другого государства в силу различных рабочих обстоятельств. Репатриация украинских моряков, работающих на судах иностранных судовладельцев, регулируется договорами найма, национальными правовыми нормами страны флага судна и международными соглашениями Украины.

В соответствии со статьёй 2 Конвенции о репатриации моряков от 9 октября 1987 года. Моряк пользуется правом на репатриацию при следующих условиях:

- 1) по истечении срока трудового договора в то время когда судно находится за границей;
- 2) в случае травмы или заболевания, или по другой медицинской причине, которые могут повлечь за собой репатриацию, в том случае если врачи считают моряка транспортабельным;
- 3) в случае кораблекрушения;
- 4) если судно без согласия моряка направляется в зону военных действий;
- 5) судовладелец не способен далее выполнять взятые на себя обязательства по контракту или закону или по другим причинам (продажа судна, банкротство, изменения регистрации судна).

Также следует отметить, что максимальная продолжительность времени, с которого моряк может иметь право на репатриацию, составляет не более 12 месяцев [1].

В нашем украинском законодательстве, а именно в Кодексе торгового мореплавания в статье 55 говорится о том, что репатриация за счёт судовладельца осуществляется в таких случаях как: гибель судна; заболевание или травма моряка; увольнение по инициативе собственника или уполномоченного органа; в случае если судовладелец не может исполнять свои обязанности, вытекающие из действующего законодательства [2, с. 2].

В случае если судовладелец не собирается оплачивать расходы по репатриации, то данное обязательство должно взять на себя государство флага. В нашем современном мире может быть такое, что даже при наличии такого весомого обязательства государство флага как взятая на себя репатриация, с одной стороны вроде бы пообещала выполнение этого обязатель-

ства, но в некоторой мере и бездействует и не торопится выполнять репатриацию моряка или моряков. В таком случае моряк может обратиться к консулу или к дипломатической миссии.

Следует отметить, что все суда, плавающие под флагом государств которые исполняют Конвенцию о труде в морском судоходстве 2006 года, должны на судне содержать в доступном месте для каждого члена экипажа копию законодательных положений государства флага, которые касаются репатриации [3, с. 19].

При репатриации судовладелец оплачивает: проезд до места репатриации, который как правило осуществляется воздушным путём; размещение в гостинице с того момента как моряк покидает судно и до того момента когда он прибудет в место для его репатриации; расходы по питанию; заработную плату и пособие за время проезда до места репатриации, если этот пункт предусматривается национальным законодательством или коллективным договором; транспортирование 30 кг личного багажа; в случае если моряк по своему состоянию здоровья не пригоден для переезда, судовладелец должен оплатить ему лечение то того момента пока он будет пригоден к транспортированию в место репатриации [4].

Как правило, место репатриации определяется из четырёх возможных: место, указанное в коллективном договоре; место в котором моряк дал согласие на трудоустройство; место проживания моряка или иное место которое было согласованно в момент приёма на должность. Каждому моряку, без какой либо дискриминации, будто филиппинец или украинец даётся право на выбор одного из предложенных мест.

В конце можно сделать вывод, что репатриация имеет свои нюансы, безусловно, можно посоветовать всем морякам, прежде чем уйти в море ознакомиться тщательно со своим трудовым договором и иными правовыми актами касающиеся репатриации, чтоб в нужный момент знать куда обратиться, в общем, быть осведомлённым в своих правах и обязанностях. Так же плюсом является то, что моряк по своему желанию может вступить в профессиональные объединения, уплачивая в него взносы из заработной платы, и в дальнейшем в случаи нарушения прав моряка данным объединением будет оказана помощь. Безусловно, если бы на данный момент Украина ратифицировала бы Конвенцию МОТ о труде в морском судоходстве 2006 года был бы гарантированный механизм возвращения моряка на родину, и большинство украинских моряков знали что со стороны государства поступит эффективная помощь.

Список использованных источников:

1. Конвенция о репатриации моряков (пересмотренная) № 166 [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://zakon2.rada.gov.ua>.
2. Кодекс торгового мореплавания от 23.05.1995 [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://zakon2.rada.gov.ua>.
3. Справочник МФТ для моряков по Конвенции МОТ о труде в морском судоходстве (MLC), 2006 г.
4. Конвенция о труде в морском судоходстве 2006 г. [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://zakon2.rada.gov.ua>.

Ірха Ю.Б.,

*науковий консультант судді
Конституційного Суду України*

ОСНОВИ МІЖНАРОДНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА УКРАЇНИ У СФЕРІ ПРОТИДІЇ ЕКСТРЕМІСТСЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Сучасне стрімке поширення екстремізму у світі зумовлене комплексом соціально-психологічних, політичних, економічних, релігійних та інших обставин, які сприяють збільшенню кола його прихильників і співчуваючих, а також розширенню об'єктів, проти яких спрямована екстремістська діяльність. У кожній державі детермінанти екстремізму є надзвичайно різними і залежать від багатьох об'єктивних та суб'єктивних чинників. Однак держави вже не можуть самотійно протидіяти окремим екстремістським організаціям, діяльність яких давно вийшла на транскордонний рівень

На сьогодні прояви екстремізму становлять загрозу для національної безпеки не тільки нашої держави, але й суміжних країн. Загалом вони загрожують міжнародному миру та безпеці. У зв'язку з цим існує необхідність у залученні сил і засобів іноземних партнерів для протидії екстремістській діяльності як на міжнародному, так і на національному рівні.

Передумовою для організації та здійснення міжнародного співробітництва України у сфері протидії екстремістській діяльності є укладення між Україною та іноземними державами, міжнародними організаціями багатосторонніх та двосторонніх міжнародних договорів. Практична реалізація досягнутих Президентом або Урядом України політичних та інших домовленостей з візаві, як правило, розвивається на міжвідомчому рівні. Уповнова-

жені органи державної влади укладають з іноземними партнерами відповідні договори. В них визначають детальний порядок налагодження співпраці, обміну інформацією, її використання, захисту, організації робочих зустрічей, нарад, круглих столів тощо.

Згідно з положеннями статті 9 Конституції України чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства України. Відповідно до Закону України «Про міжнародні договори» міжнародні договори України укладаються: Президентом України або за його дорученням – від імені України; Кабінетом Міністрів України або за його дорученням – від імені Уряду України; міністерствами та іншими центральними органами виконавчої влади, державними органами – від імені міністерств, інших центральних органів виконавчої влади, державних органів.

Міжнародне співробітництво України щодо протидії екстремістській діяльності здійснюється переважно між національними та іноземними органами безпеки, спеціальними службами і правоохоронними органами. У разі необхідності, співпраця налагоджується і між іншими органами державної влади, відповідальними за формування та реалізацію державної політики у гуманітарній, зовнішньополітичній, культурній, освітній, правовій, релігійній та інших сферах.

Таке міжнародне співробітництво спрямоване на недопущення та блокування, зокрема: експорту та імпорту екстремістських установок в нашій державі та державах-партнерах; налагодження співпраці між екстремістами та організованими злочинними угруповання, у тому числі транскордонними, міжнародними терористичними або релігійно-екстремістськими організаціями; фінансування чи надання іншого сприяння у здійсненні екстремістської діяльності, спроб екстремістів отримати доступ до компонентів хімічної, бактеріологічної зброї, радіоактивних матеріалів тощо.

Усі міжнародні договори України, на підставі яких здійснюється міжнародне співробітництво нашої держави у сфері протидії екстремістській діяльності, умовно можна розділити на: 1) багатосторонні договори, що прийняті під егідою міжнародних організацій (ООН, РЄ, ОБСЄ, ГУАМ, СНД); 2) двосторонні договори, укладені від імені України та інших держав або міжнародних організацій; 3) двосторонні договори, укладені від імені Уряду України та урядів іноземних держав, міжнародних організацій; 4) двосторонні договори міжвідомчого характеру.

Опрацювання чинних міжнародних договорів України, які укладені від імені України або уряду України та знаходяться у відкритому доступі, дає

підстави для висновку, що наша держава не уклала міжнародних договорів з питань протидії виключно екстремістській діяльності. Ми вважаємо, що така практика є виправданою.

Екстремізм – це складне соціально-політичне явище, прояви якого мають різноманітний характер. Тому антиекстремістські заходи охоплюють значне коло питань, що потребує налагодження міжнародної співпраці за різними напрямками, зокрема: 1) боротьба з тероризмом, його фінансуванням; 2) недопущення проявів усіх форм расової та іншої дискримінації; 3) боротьба зі злочинністю, у тому числі транскордонною і міжнародною організованою, наркотрафіком, контрабандою, незаконною міграцією, торгівлею людьми; 4) боротьба з незаконним обігом зброї, боєприпасів, вибухових пристроїв, а також біологічних, вибухових, отруйних, радіоактивних, сильнодіючих, токсичних, хімічних речовин; 5) боротьба з незаконними фінансовими операціями; 6) надання правової допомоги у кримінальних та інших справах тощо. За кожним з цих напрямів Україною укладено значну кількість багатосторонніх, двосторонніх, у тому числі міжвідомчих, договорів.

В Україні укладено небагато міждержавних або міжурядових міжнародних договорів, в яких існує пряме посилення на необхідність налагодження співробітництва щодо протидії екстремізму. Вперше на міждержавному рівні боротьбу з екстремізмом було підтримано у 1994 році, коли Президент України і Президент Республіки Казахстан підписали Декларацію «Сучасний світ: виклики і небезпеки». У цьому документі засуджено підтримку агресивного націонал-патріотизму, великодержавного шовінізму, національної винятковості і нетерпимості, що пропагуються деякими екстремістськими політичними колами. У 1995 році Прем'єр-міністри України та Держави Ізраїль у своїй спільній заяві визначили, що боротьба з феноменом екстремізму, антисемітизмом та ксенофобією є одним із напрямів міждержавного співробітництва. У подальшому двостороння співпраця у сфері протидії екстремістській діяльності визначалася у текстах відповідних міжнародних договорів.

Відповідно до Договору «Про дружбу і співробітництво між Україною і Китайською Народною Республікою» сторони зобов'язались розвивати співпрацю щодо боротьби з тероризмом, сепаратизмом та екстремізмом; не допускати створення на своїй території будь-яких сепаратистських, терористичних та екстремістських організацій або угруповань, що завдають шкоди суверенітету, безпеці або територіальній цілісності іншої договірної сторони; забороняти діяльність таких організацій.

На міжурядовому рівні Україна уклала угоду з Турецькою Республікою «Про співробітництво правоохоронних органів», в якій сторони зобов'язались здійснювати обмін інформацією. Зокрема про: 1) організації, групи та осіб, що готують або здійснюють терористичні акти, а також іншим чином беруть участь у таких діяннях, включаючи їх цілі, завдання, зв'язки та інші відомості; 2) джерела фінансування зазначеної діяльності, терористичних та екстремістських організацій, планування та вчинення злочинів проти державних інтересів; 3) розповсюдження у національних сегментах Інтернету контенту терористичного чи екстремістського характеру.

У Преамбулі Угоди між Урядом України та Урядом Республіки Словенія «Про співробітництво в боротьбі зі злочинністю» наголошується на важливості поліцейського співробітництва в боротьбі зі злочинами з елементами тероризму та екстремізму.

Основне міжнародне співробітництво України у сфері протидії екстремізму відбувається на підстав багатосторонніх та двосторонніх міжнародних договорів, укладених з метою боротьби з тероризмом. Вказане зумовлено тим, що тероризм є крайньою формою прояву екстремізму. Через це питання протидії окремій екстремістській діяльності відповідних індивідів, груп осіб або організацій об'єктивно включені до напрямів міждержавного співробітництва.

Верховна Рада України надала згоду на обов'язковість таких міжнародних договорів у сфері боротьби з тероризмом, а саме: Міжнародної конвенції про боротьбу з актами ядерного тероризму від 13 квітня 2005 року; Міжнародної конвенції про боротьбу з фінансуванням тероризму від 9 грудня 1999 року; Європейської конвенції про боротьбу з тероризмом від 27 січня 1977 року; Конвенції Ради Європи про запобігання тероризму від 16 травня 2005 року тощо.

З метою боротьби з тероризмом у структурі таких міжнародних організацій як ООН, ОБСЄ, РЄ, ГУАМ створено відповідні інституції, які відстежують, координують та сприяють виконанню сторонами взятих на себе зобов'язань відповідно до укладених ними міжнародних договорів. Згідно з рішенням Кабінету Міністрів України, окремі органи державної влади: СБУ, МВС України, Генеральна прокуратура України, Адміністрація Державної прикордонної служби України, беруть участь у роботі таких інституцій з метою забезпечення виконання зобов'язань, що випливають із членства України в міжнародних організаціях.

Першим міжнародним двостороннім договором, в якому визначалася необхідність боротьби з тероризмом, від імені України було укладено з

Угорщиною у 1991 році. У Договорі «Про основи добросусідства та співробітництва між Україною і Угорською Республікою» зазначено, що сторони здійснюють обмін досвідом та оперативною інформацією, співробітничать у справі боротьби з правопорушеннями, в тому числі з організованою злочинністю, тероризмом. Аналогічні за змістом договори пізніше укладено з іншими державами, що дало можливість розвивати міжурядове та міжвідомче співробітництво.

Дослідження національного законодавства України вказує, що в нашій державі існують достатні правові основи для міжнародного співробітництва із закордонними партнерами у сфері протидії екстремістській, а тим більше терористичній діяльності. Ми вважаємо, що активна міжнародна взаємодія у цій сфері дозволить виробити ефективні механізми протидії вказаній діяльності на територіях України чи та іноземних партнерів. Також це дасть можливість нашій державі зібрати достатню доказову базу для засудження у Міжнародному суді ООН збройної агресії Росії, надання нею підтримки терористичним організаціям на Сході України, інспірування нею екстремістських антиукраїнських настроїв у середині держави та закордоном.

НАПРЯМ 10. ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ В УМОВАХ ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ

Белкін М.Л.,
*кандидат юридичних наук, адвокат,
директор Адвокатського бюро Марка Белкіна «Еталон»*

«ЕФЕКТИВНИЙ КОНТРОЛЬ» ЧУЖИХ ТЕРИТОРІЙ ЯК «ГІБРИДНА» ОКУПАЦІЯ: МІЖНАРОДНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ

В сьогоденнішніх умовах, коли апетити агресора залишаються безмежними, але хочеться здаватися цивілізованим, виникають нові форми окупації («гібридна» окупація), одна з яких отримує визначення «ефективного контролю». Ця концепція розвивалася в рішеннях Європейського Суду з прав людини (ЄСПЛ), а в подальшому – і в Резолюціях Парламентської асамблеї Ради Європи (ПАРЄ). Концепція виходить з того, що поняття територіальної юрисдикції тісно пов'язане з можливістю держави здійснювати реальний контроль за даною територією. Коли держава не здійснює влади над частиною своєї території, що може мати місце в результаті збройної окупації з боку іншої держави, яка контролює дану територію, відповідальність за дотримання прав людини на даній території покладається на таку контролюючу державу.

Окремі питання цієї проблеми розглянуті в статтях [1; 2]. Однак у зв'язку з відносною новизною проблеми такі дослідження повинні бути продовжені.

Теоретичною основою розробки таких підходів може бути ретельний аналіз гібридних методів ведення воєн, що розвиваються, в першу чергу, генералітетом Російської Федерації (РФ). Такий аналіз зроблений, наприклад, Академіком НАН України В.П. Горбуліним [3]. На його думку, «гібридний окупант» ставить за мету досягнення політичних цілей з мінімальним збройним впливом на противника.

Зазначені підходи у повній мірі відносяться до ситуації, яка склалася в окремих районах Донецької і Луганської областей (ОРДЛО), непідконтрольних на даний момент українській владі. Дискусії щодо статусу ОРДЛО мають місце як серед українських політиків, так і за кордоном. При цьому

політики з числа «друзів Путіна» наполягають, що нічого незвичайного порівняно із ситуацією миру та беззаперечного суверенітету України у цьому статусі немає, досить на папері написати їм якийсь «особливий статус» у складі України, і все вирішиться само собою. Однак це прагнення видати бажане за дійсне легко спростовується, наприклад, Резолюцією ПАРЄ від 12.10.2016 р., в пункті 2 якої прямо вказано, що анексія Криму Російською Федерацією і військова інтервенція військ РФ в Східну Україну порушують міжнародне право і принципи, підтримані Радою Європи, про що йдеться і в інших резолюціях Асамблеї: 2112 (2016); 2063 (2015); 1990 (2014); 1988 (2014) (п. 2) [4].

Більш серйозну увагу заслуговує позиція фахівців, які наполягають, що при визначенні статусу ОРДЛО і відповідальності тієї чи іншої сторони за те, що відбувається там, не можна ігнорувати той принциповий факт, що Україна практично не здійснює свій суверенітет над даними районами, а тому не може і не повинна нести відповідальність за те, що там відбувається. При цьому дискусія ведеться в площині, який саме режим має місце в ОРДЛО: окупації або так званого «ефективного контролю». Однак і цей спір багато в чому є непродуктивним, оскільки на рівні авторитетних міжнародних правових актів визнана тотожність в основних рисах цих двох режимів. В принципі, «ефективним контролем» стали називати своєрідну «гібридну» окупацію, побудовану за принципом «нас (*окупантів* – Автор) там немає».

Наприклад, у зазначеній вище Резолюції ПАРЄ від 12.10.2016 р. щодо ОРДЛО зазначено наступне: підтверджується добре задокументована роль російських військових у взятті під контроль і контролі цих регіонів і повна залежність «ДНР» і «ЛНР» від РФ в матеріально-технічному, фінансовому і адміністративному відношенні (п. 5); жертви порушень прав людини в «ДНР» і «ЛНР» не мають ефективних національних засобів правового захисту, оскільки українська влада, зокрема українські суди, не можуть забезпечити виконання своїх рішень на цих територіях (п. 7). У зв'язку з цим, ПАРЄ закликала **російську владу**: припинити свої репресивні дії, спрямовані проти осіб, лояльних до української влади, в усіх районах, що знаходяться під їх **ефективним контролем**, сприяти незалежному моніторингу ситуації в сфері прав людини на всіх українських територіях, що знаходяться під їх ефективним контролем, в тому числі в Криму [4].

Отже, так званий «ефективний контроль» над ОРДЛО з боку РФ визнаний міжнародним співтовариством, і в разі надання цим районам такого статусу внутрішнім законодавством України не може оспорюватися в рам-

ках міжнародного права. Розглянемо, що це дає Україні з точки зору міжнародного права, і чому суперечка «окупація» або «ефективний контроль» не є плідним.

Найбільш чітку відповідь на це питання дає Постанова від 16.06.2015 р. ЄСПЛ у справі «Чирагов та інші проти Вірменії» [5], де вирішувалося питання, яка з держав – Вірменія чи Азербайджан – несе відповідальність за дотримання прав людини на території так званої «Нагірно-Карабахської Республіки» («НКР»). Цікаво відзначити, що при розгляді цієї справи представники Вірменії також дотримувалися принципу «нас там немає», в зв'язку з чим ЄСПЛ змушений був вказати: «дивно відзначити заяви представників Республіки Вірменія, які, мабуть, йдуть врозріз з офіційною позицією, про те, що Збройні сили Вірменії не розміщені в «НКР» або на прилеглих територіях». Суд вказав, що йому «не потрібно розв'язувати це питання (*про кількість солдатів з Вірменії* – Автор), оскільки на підставі численних доповідей і заяв <...> він знаходить встановленим, що Республіка Вірменія в результаті своєї військової присутності і надання військового обладнання і спеціальних знань була істотно залучена в Нагірно-Карабахський конфлікт з раннього періоду». Таким чином, в результаті розгляду цієї справи ЄСПЛ фактично визнав окупацію Вірменією частини території Азербайджану («НКР») і, отже, відповідальність Вірменії за дотримання прав людини на вказаній території. При цьому у п. 96 Постанови ЄСПЛ вказав: «Стаття 42 Конвенції про закони і звичаї сухопутної війни (Гаазька конвенція 1907 року) визначає військову окупацію наступним чином: територія визнається зайнятою, якщо вона, дійсно, знаходиться під владою ворожої армії. <...> Вимога про дійсну владу широко визнається синонімом ефективного контролю».

Аналогічної позиції дотримувався ЄСПЛ у справі «Ілашку та інші проти Молдови та Росії» [6] щодо порушень прав людини у Придністров'ї. Тут «гібридний окупант» РФ також вів себе за принципом «нас там немає». Так, у п. 305 рішення у даній справі зафіксовано, що РФ зазначила, що Молдавський уряд – єдиний легітимний уряд Молдови, і тільки Молдова несе відповідальність за дії, вчинені на цій території. Однак ЄСПЛ вказав, що хоча стандартне міжнародно-правове значення терміна «в рамках юрисдикції» пов'язується з територією держави, проте також юрисдикція може здійснюватися і за межами території держави. При цьому винятки становлять випадки, коли держава не здійснює влади над частиною своєї території, що може мати місце в результаті збройної окупації з боку іншої держави, яка контролює дану територію (п. 312); відповідальність держави може мати місце за

дії військового характеру – і правомірних, і неправомірних, – якщо на практиці держава здійснює ефективний контроль за межами національної території. Зобов'язання забезпечувати права і свободи людини на цій території впливає з самого факту такого контролю через знаходження збройних сил на цій території або органів управління. Коли держава здійснює контроль за межами своєї національної території, її відповідальність не обмежується діями солдатів і офіцерів, але також пов'язана з діями місцевої адміністрації. Держава також може нести відповідальність навіть якщо її агенти діють всупереч з її інструкціями (п. 316, 319); Молдавський уряд, єдиний легітимний уряд Республіки Молдова за міжнародним правом, не здійснював владу на частині своєї території, яка перебувала під контролем республіки Придністров'я (п. 330); з точки зору Суду, у Молдові було мало шансів встановити контроль над Придністров'ям, з огляду на те, що режим підтримувався Російською Федерацією економічно, політично і військовими засобами (п. 341 Рішення); відповідальність РФ настає у зв'язку з незаконними діями придністровських сепаратистів, враховуючи підтримку цих дій з боку РФ (п. 382).

Отже, не має принципового значення, як буде названий фактичний режим в ОРДЛО: окупація або «ефективний контроль». Принципово важливі три основних елементи: по-перше, за офіційною позиції ЄСПЛ, ці режими тотожні, по-друге, вся відповідальність за ці території лягає на контролюючу (ту, що окупує) сторону, а тому всі проблеми соціального забезпечення, забезпечення комунальними послугами, різноманітних «гуманітарних катастроф» тощо повинні бути адресовані одній конкретній стороні – РФ, по-третє, ці позиції повинні бути терміново врегульовані національним законодавством, причому з урахуванням наведених норм міжнародного права.

Список використаних джерел:

1. Белкін Л. Проблеми соціальних виплат на Донбасі у контексті рішення Європейського Суду з прав людини / Л. Белкін // Юридична газета. – 09.12.2014 р. – № 42-43 (436-437). – С. 36-37.
2. Белкін Л.М. Проблеми державної юрисдикції у контексті забезпечення прав громадян / Л.М. Белкін // Юридична наука і практика: виклики часу : Матеріали V Міжнародної науково-практичної конференції. Т. 1, м. Київ, Національний авіаційний університет, 12.03.2015 р. – С. 127-129.
3. Горбулін В. Гібридна війна: все тільки починається... [Електронний ресурс, 12.03.2017 г.] / В. Горбулін // Дзеркало тижня. – 25.03.2016 р. –

№ 11. – Режим доступа : <http://gazeta.dt.ua/internal/gibridna-viyna-vse-tilki-rochinayetsya-.html>.

4. Историческая резолюция ПАСЕ по России: полный текст / Информационное агентство ЛІГАБізнесІнформ. – 13.10.2016 г. – [Электронный ресурс, 12.03.2017 г.] – Режим доступа : http://news.liga.net/news/politics/13142341-istoricheskaya_rezolyutsiya_pase_po_rossii_polnyu_tekst.htm.

5. Чирагов и другие против Армении : Постановление ЕСПЧ от 16.06.2015 г. (жалоба № 13216/05). [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://zakoniros.ru/?p=22677>.

6. Илашку и другие против Молдовы и России : Решение ЕСПЧ от 08.07.2004 г. (жалоба № 48787/99) [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://sutyajnik.ru/rus/echr/judgments/ilascu_rus.htm.

Харитонов Є.О.,

доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент

Національної академії правових наук України,

завідувач кафедри цивільного права

Національного університету «Одеська юридична академія»

Харитонova О.І.,

доктор юридичних наук, професор,

член-кореспондент Національної академії правових наук України,

завідувач кафедри права інтелектуальної власності

та корпоративного права

Національного університету «Одеська юридична академія»

ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ В ІТ-СФЕРІ В УМОВАХ ГІБРИДНОЇ/ІНФОРМАЦІЙНОЇ ВІЙНИ

Одним із суттєвих елементів і ознак «гібридної війни» є інформаційна агресія, котра в сучасних умовах усе більшою мірою зміщується у ІТ-сферу, ведеться з використанням інформаційних технологій, спрямована на викривлення інформації, завдання шкоди інформаційним об'єктам, відносинам тощо.

Цими чинниками зумовлюється доцільність дослідження категорій «інформація», «інформаційна безпека», «ІТ-право» тощо з метою формування на такому підґрунті концепції законодавчого регулювання відносин у цьому секторі, особливо, в умовах гібридної війни

Почнемо з констатації тієї обставини, що терміном «інформація» позначається значна кількість явищ у різних сферах життя суспільства, що унеможлиблює уніфіковане визначення поняття «інформація». Отже, з прагматичних міркувань обмежимося загальною характеристикою, інформації як відомостей/даних, виражених у формах придатних для сприйняття людиною.

Такий підхід у правових дослідженнях базується, зокрема, на вітчизняній цивілістичній концепції з цього питання, відображеному у ст. 200 ЦК України в редакції Закону від 13.01.2011 р.

Згідно згаданій нормі інформацією (як об'єктом цивільних прав) є будь-які відомості та/або дані, які можуть бути збережені на матеріальних носіях або відображені в електронному вигляді.

З такого формулювання положень закону випливає, що від інформації не вимагається ні новизни, ні певної об'єктивної цінності, ні якогось спеціального змісту, ні особливої форми. Натомість, властивостями інформації, її ознаками є наступне: 1) це – якісь відомості та/або дані; 2) ці відомості та/або дані можуть бути зафіксовані/збережені якийсь спосіб; 3) тип, вид, властивості носіїв, на яких зафіксовані/збережені відомості та/або дані, значення не має; 4) відомості та/або дані можуть бути відображені у електронному вигляді.

(Варто зазначити, що концепція інформації в ЦК України зазнала змін. Коли у ст. 200 ЦК України в редакції 2003 р. встановлювалося, що інформацією є задокументовані або публічно оголошені відомості про події та явища, які мали або мають місце у суспільстві, державі та навколишньому середовищі (тобто, малося на увазі, що інформація – це відомості, які становлять реальну чи потенційну цінність для суспільства, держави чи особи), то сучасна концепція інформації, як об'єкту цивільних прав, таких вимог не містить, що створює можливості правового захисту будь-яких відомостей та/або даних. Як на нашу думку, такий підхід може бути використаний і в інших галузях права (законодавства), що стосуються асекурації інформаційної безпеки.

Спираючись на розуміння сутності інформації, що випливає з концепції ЦК України, розглянемо далі правовові проблеми асекурації «інформаційної безпеки», яка є однією з найважливіших категорій стратегічних комунікацій [1, с. 136-139]. За основу визначення поняття «інформаційна безпека» можемо взяти характеристику останньої, яка міститься у абзаці 2 розділу 13 Закону України від 9 січня 2007 року «Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015 роки». Тут «інформаційна

безпека» визначається як стан захищеності життєво важливих інтересів людини, суспільства і держави, при якому відвертається завдання шкоди через: неповноту, невчасність та невірогідність інформації, що використовується; негативний інформаційний вплив; негативні наслідки застосування інформаційних технологій; несанкціоноване розповсюдження, використання і порушення цілісності, конфіденційності та доступності інформації [2, с. 823-824].

Виходячи з такого розуміння інформаційної безпеки, варто враховувати також, що в англійській мові категорія «безпека» у контексті дослідження інформаційних технологій може позначатися різними термінами і вживається у двох різних значеннях: 1) терміном «safety» (функціональна безпека) позначається стан, коли система коректно і у повному обсязі реалізує саме і тільки ті цілі, що відповідають намірам її власника, тобто функціонує відповідно до існуючих вимог; 2) терміном «security» (власне «інформаційна безпека») характеризується безпечність процесу технічної обробки інформації, що є властивістю функціонально безпечної системи, яка має зробити неможливим несанкціонований доступ до даних та запобігати їхній втраті у разі виникнення збоїв [3].

«Двоїстість» категорії «інформаційна безпека» зумовлює оцінку її не лише як усунення загрози інформації, але також і ліквідація загроз, що їх може створювати інформація, її технології та продукти. Звідси випливає, що в інформаційних взаємовідносинах припускається можливість виникнення як загроз, пов'язаних з посяганням на інформаційні ресурси (переважно ту їхню частину, яка має обмежений доступ, громадське або державне значення тощо), так і загроз, які виникають під час формування середовища, умов діяльності таких суб'єктів. У першому випадку інформація виступає як об'єкт, котрий необхідно захищати від загроз, а в другому – як інструмент (знаряддя, засіб) реалізації зазначених загроз, тобто, як, власне, загрози, від яких треба захищати цивільні права та охоронювані законом інтереси [4, с. 60-63].

Як на нашу думку, для забезпечення належного функціонування суспільства в умовах «інформаційної війни», та обираючи напрямки вдосконалення правового регулювання у цій галузі, необхідно розрізняти «загрози для інформації» та «загрози від інформації». У першому випадку вимога «інформаційної безпеки» означає потребу у захисті «інформації» як об'єкту цивільних прав. При цьому йдеться про попередження та ліквідацію наслідків активних протиправних дій осіб, які зазіхають на інформацію, намагаються спотворити інформацію, знищити її тощо.

У другому випадку вектор законотворчості має зміщуватися у бік відвернення загрози та ліквідацію шкоди, яка виникла внаслідок реалізації загрози, створеної неналежним використанням інформації та інформаційно-комунікативних технологій. Оскільки для порушника інформація є засобом реалізації його планів, знаряддям протиправних дій, то у цьому випадку краще було б вести мову не про «інформаційну безпеку», а про «інформаційну небезпеку».

Слід наголосити на тому, що подолати згадані загрози та «інформаційну небезпеку» в умовах «інформаційної війни» за допомогою тільки технічних засобів неможливо, оскільки останні можуть впливати лише на технічну складову ІТ-сфери, залишаючи поза увагою соціальний елемент, яким є учасники відносин, що виникають у цій галузі. Це не є виправданим, оскільки в умовах «інформаційної війни» при сучасному рівні розвитку технологій саме соціальний елемент є головним чинником порушення інформаційної безпеки.

Отже для з'ясування можливих юридичних засобів впливу на цю складову ІТ-сфери звернемося до правового інструментарію. І тут стикаємося з феноменом «ІТ-право», під яким у широкому сенсі розуміємо сукупність усіх норм і правил, що регулюють діяльність по використанню інформаційних технологій та інформаційної правомірної активності в Інтернеті.

«ІТ-право» є відносно інтегрованою системою багаторівневого порядку, що містить приватноправові та публічно-правові елементи. Необхідність врахування приватноправового та публічно-правового забарвлення ІТ-відносин має враховуватися, аби визначити пріоритетність інтересів (приватні чи публічні) і на цьому підґрунті особливості методів правового регулювання, що застосовуються. Разом із тим, публічно-правові за своєю сутністю ІТ-відносини, можуть складатися і в галузі цивільного права. Врахування цієї обставини має прагматичне значення, оскільки на практиці потребує врахування тієї обставини, що такі відносини регулюються лише нормами актів законодавства і не можуть бути змінені або припинені за домовленістю.

Тут варто підкреслити, що в умовах «інформаційної війни» провідним напрямком правового регулювання у ІТ-сфері стає використання публічно-правових засобів. Попри те, що право на інформацію є одним з важливих немайнових прав особи, стан війни не лише припускає, але й робить необхідним обмеження тієї інформації, особливо у ІТ-сфері, яка усе більше стає полем «гібридної війни». У такому контексті знаковим є Указ Президента України, яким він увів в дію рішення РНБО « Про застосування персональ-

них спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів (санкцій)». Зокрема, заборонено інтернет-провайдерам надавати послуги з доступу користувачам Інтернет до ресурсів сервісів Mail.ru та соціально-орієнтованих ресурсів «ВКонтакте» та «Однокласники», а також передбачається низка обмежувальних заходів стосовно «Яндекса»[5]. Можна сподіватися, що цей Указ є лише одним з багатьох законодавчих актів, якими мають вирішуватися проблеми правового регулювання в ІТ-сфері в умовах гібридної/інформаційної війни.

Список використаних джерел:

1. Попова Т.В., Ліпкан В.А. Стратегічні комунікації [словник]. За заг. ред. В.А. Ліпкана. – К.: ФОП О.С. Ліпкан, 2016. – С.136-139.
2. Правова доктрина України : У 5 Т. –Х.: Право, 2013. Т. 2. Публічно-правова доктрина України / Ю.П. Битяк, Ю.Г. Барабаш, М.П. Кучерявенко та ін.; за заг.ред Ю.П. Битяка. – С. 823-824.
3. https://uk.m.wikipedia.org/wiki/Інформаційна_безпека.
4. Зубок М.І. Інформаційна безпека в підприємницькій діяльності / М.І. Зубок. – К.: ГНОЗІС, 2015 – С. 60-63.
5. Biz.Liga.net/ekonomika/all/novosti.

МАТЕРІАЛИ
МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ
КОНФЕРЕНЦІЇ

«ПРОБЛЕМИ ВІДНОВЛЕННЯ
КОНСТИТУЦІЙНОГО ЛАДУ В УКРАЇНІ»

(м. Київ, 19–20 травня 2017 р.)

Підписано до друку 30.05.2017. Формат 60x84/16.
Папір офсетний. Гарнітура Times New Roman. Цифровий друк.
Умовно-друк. арк. 9,53. Тираж 100. Замовлення № 0517-443.
Ціна договірна. Віддруковано з готового оригінал-макета.

Видавничий дім «Гельветика»
73034, м. Херсон, вул. Паровозна, 46-а, офіс 105.
Телефон +38 (0552) 39 95 80
E-mail: mailbox@helvetica.com.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 4392 від 20.08.2012 р.